

CEMAL KUTAY

ATATÜRK
OLMASAYDI?

ATATÜRK OLMASAYDI?

Cemal Kutay

ISBN - 975 - 376 - 075 - 2

© **Kazancı Kitap Ticaret A.Ş.**

İsakpaşa Mah. Çayıroğlu Sok. No : 14

34400 Sultanahmet - İSTANBUL

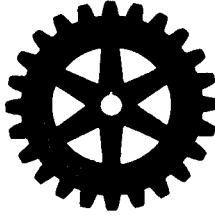
Tel : 516 84 07 - 516 84 08

Fax : 517 02 18

Kazancı Matbaacılık Sanayii A.Ş.

34900 - Büyükçekmece - İSTANBUL - 1994

Tel : 887 10 48 - 49 Fax : 887 10 47

"ULUSLARARASI ROTARY 2420.
BÖLGE ROTERYENLERİ VE EŞLERİ;
55. ANMA GÜNÜ MÜNASEBETİYLE,
ULU ÖNDER **ATATÜRK**'E
ŞÜKRANLARINI VE SAYGILARINI SUNAR
ESERLERİNİN VE FİKİRLERİNİN KORUYUCUSU
VE TAKİPÇİSİ
OLDUKLARINI İFADE ETMEĞİ GÖREV VE
MUTLULUK SAYARLAR."

RTN. **ERGÜN TÜRKER**
ULUSLARARASI ROTARY 2420. BÖLGE
1993-94 DÖNEM GUVERNÖRÜ

Bu kitap; U.R. 2420. Bölge Roteryenleri adına, ulu önder **ATATÜRK**'e bir şükran borcu olarak **BEŞİKTAŞ ROTARY KULÜBÜ** tarafından bastırılmış ve yüce milletimize armağan edilmiştir.

TEŞEKKÜR

Elinizdeki, Üstat Cemal Kutay'ın "ATATÜRK OLMASAYDI?" isimli eseri, ulu önder ATATÜRK'ün 55. Anma Gününde, U.R. 2420. Bölge Governörü Rtn. Ergün TÜRKER'in, bölge klüpleri adına Beşiktaş Rotary Kulübü'nü görevlendirmesi sonucu düzenlenen etkinliklerin bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır.

Bu eserin yayınlanması vesilesi ile; ATATÜRK'ün 55. Anma Günü etkinliklerini düzenleme görev ve şerefini klübümüze veren, U.R. 2420. Bölge Governörü Rtn. Ergün TÜRKER'e,

Etkinlik hazırlıklarına yaptıkları değerli katkılar için Governörlük Karargahına, Klübümüzün bağlı olduğu Governör I. Grup Temsilcisi Rtn. Naci ENDEM'e, Governörlük Sanatsal Etkinlikler Danışmanı Rtn. Bayla ALTUĞ'a, Bölgemizdeki tüm Rotary Klüp Başkan ve Üyelerine,

ATATÜRK'ü Anma Günü, İstişare ve Tertip Komitelerinin Onur Başkanı, özverili, yapıcı ve toparlayıcı çalışmalarıyla hepimize şevk ve heyecan veren Klübümüz onur üyesi Sayın Necmettin KARADUMAN'a,

İstişare Komite'si Üyesi, değerli bilgi ve deneyimleri ile hazırlık çalışmalarına katkıda bulunan Klübümüz onur üyesi Sayın Tınaz TİTİZ'e,

İlk ve çok değerli çalışmaları başlatan ve yönlendiren Geçen Dönem Kulüp Başkanımız Rtn. Ramon GRAVINA'ya,

Ruhundaki topluma hizmet heyecanını çalışmalarımıza yansıtan İstişare Komitesi Başkanı Rtn Kerim Kutlu MEMİŞOĞLU'na,

Kitabın isim ve fikir babası Rtn. Ömer SUNMAN'a,

Anma Günü etkinliklerinin herbirisine değerli bilgi, görgü ve deneyimleri ile katkıda bulunan ve onları yönlendiren, elindeki imkânları seferber eden, bu kitabın bir tamamlayıcısı olarak "ONUN TÜRKİYESİ" isimli güncel ve anlamlı bir Multivizyon Programını bu

gün için özel olarak hazırlatan ve armağan eden Rtn. Bülent ÜNAL'a ve TÜYAP A.Ş.'nin değerli mensuplarına,

Tertip Komitesinin her konuda en büyük destekleyicisi, koordinasyon hizmetlerinin yürütücüsü, etkinliklerin kilit görevini zevk ve şevkle yapan Kulüp Hizmetleri Avenü Başkanımız Rtn. Yıldırım SAĞLIKOVA'ya,

Özverili ve müsbet çalışmalarıyla örnek bir tutum sergileyen Tertip Komitesi'nin değerli Başkanı Rtn. Yalçın SAYLAM'a,

Yakın çalışma arkadaşlarım, her konuda en büyük desteklerim Gelecek Dönem Kulüp Başkanımız Rtn. Ahmet HATİPOĞLU'na, As Başkanımız Rtn. Önal ULUSOY'a, Genel Sekreterimiz Rtn. Kutlu ÇUBUKÇUOĞLU'na, Saymanımız Rtn. Abdullah SARIKAYA'ya, Yönetim Kurulu Üyelerimiz Rtn. Ömer VELİCANGİL'e, Rtn. Arsen YARMAN'a ve Rtn. Turgay LERMİOĞLU ile İstişare ve Tertip Komiteleri üyeleri; Rtn. Sema BAĞCI'ya, Rtn. Adnan ERKMENOL'a, Rtn. Hasan GÜRÇAY'a, Rtn. Cüneyt HANCI'ya, Rtn. Cemalettin HASDEMİR'e, Rtn. Yalçın İLTER'e, Rtn. Ergün KORKUT'a,

Anma Günü etkinliklerinin müştereken uygulanmasında yardımlarını ve desteklerini esirgemeyen İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Sayın Prof. Dr. Nurettin SÖZEN ile Genel Sekreteri Rtn. Turul ERKİN'e,

Konser programını zevkle ve özveriyle hazırlayan ve uygulanmasını sağlayan İstanbul Belediyesi Cemal Reşit Rey Konser Salonu Genel Sanat Yönetmeni Sayın Aydın GÜN'e ye Müessese Müdürü Sayın Sabahattin BATUR ile değerli yardımcılarına,

Her zaman yanımızda ve arkamızda olan, bize ruh, canlılık ve ivme veren BEŞİKTAŞ Rotary Kulübü'nün çok değerli üyelerine ve muhterem eşlerine teşekkür ederim.

Kitabın yayınlanabilmesi için, değerli katkılarını esirgemeyen ve onun Türk Tarih Kitaplığında yerini almasını sağlayan Kitabın arkasındaki kişi ve kuruluşlara da ayrıca teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Amiral (e) Rtn. **Çetinkaya APATAY**

Beşiktaş Rotary Klübü 1993-1994.Dönem Başkanı

SUNUŞ

Elinizdeki kitabı basımından evvel birkaç defa okudum. Hem de içe içe, kana kana okudum. Her defasında bir evvelkinden daha fazla zevk aldım. Düşünceye daldım. Acaba "ATATÜRK OLMASAYDI?" Neler olurdu?

Ünlü İngiliz Devlet Adamı Winston Churchill'in dediği gibi; Avrupa'nın ortasında Viyana'dan, Ortaasya'ya, Hindistan'a kadar dünya siyasi coğrafyası değişirmiydi?

Çarlık Rusya'sında komünist ihtilali başarıya ulaşır, Romanof Hanedanı yıkılırmıydı? 70 Yıldan fazla süren bir zaman süresinde komünist rejim dünyanın korkulu rüyası olurmuydu? Rusya gelişmiş ülkeler arasında müstesna bir yer alamaz mıydı? Dünya'nın tahıl ambarı olamaz mıydı? Sıcak denizlere açılmaz mıydı?

Bölgemizde ve dünyada siyasal ve sosyal düzen ne olurdu? Müttefiklerin, I. Dünya Harbinin başında amaçladıkları ve anaştıkları, yüzyıllık dünya düzeni kurulabilirmiydi?

Acaba sömürülen ülkeler ve mazlum milletler, bağımsızlık hareketleri için örnek alabilecekleri bir başka ülke, bir başka lider bulabilirmiydi?

Yıllardan beri, yenilmişlikten, parçalanmaktan, horlanmaktan başka bir şey görmeyen yüce milletimiz benliğini bulabilirmiydi? Din istismarcılarının elinde daha ne kadar

oyuncak olurdu? Milli vasfını ne derece kaybeder, ümmet haline dönüşürdü? Din perdesi arkasında oynanan Araplaştırma hareketi ne kadar başarılı olurdu?

Acaba genç Türkiye Cumhuriyeti komünist rejimi kabul eder miydi? Veya kabul zorunda kalırmıydı?

İşte bu ve buna benzer aklınıza gelebilecek pek çok sorunun cevabını; elinizdeki kitapta, Mustafa Kemal'den, Atatürk'e ve bugünlere kadar yanındakileri ve karşındakileri ile çok iyi tanıyan, pek çoğunun hayatını kitaplaştırmış olan, yakın tarihimize yön veren olaylar ve hareketleri bilen, yaşayan ve objektif kıstaslarla değerlendiren, Tarih Kitaplıklarına Hazine değerinde 161 Eser armağan eden, yaşayan tarihçilerimizin en kıdemlisi Üstad Cemal KUTAY'ın nefis ve akıcı kaleminden okuyacak ve alacaksınız. İnanıyorum ki, benim gibi tekrar tekrar okuyacak, her defasında kafanızdaki soruların azaldığını göreceksiniz, dağarcığınızı dolduracaksınız. Sayın KUTAY'a Kulübüm, Beşiktaş Rotary Kulübü ve tüm Rotaryenler adına teşekkür ederim.

ATATÜRK OLMASAYDI, acaba İstanbul, ne olurdu? Hiç düşündünüz mü? Yalnız bu sorunun cevabı almanız dahi ürpermenize yeter sanırım. Lord Kinross, Müttefiklerin Çanakkale Seferinde başarıya ulaşmaları ve Boğazı geçmeleri halinde neler olabileceğini bakın nasıl anlatıyor.

"-1915 Yılı başlarında İstanbullu'lar, Enver Paşa'nın büyük umutlarla giriştiği Sarıkamış Seferi'nin ve Cemal Paşa'nın benzer amaçlarla fakat yine hazırlıksız olarak giriştiği Süveyş Kanalı Harekatının başarısızlıkla sonuçlanmaları üzerine, Çanakkale Boğazı ve Marmara üzerinden İstanbul'a bir Müttefik taarruzunu bekler hale gelmişlerdi.

Moralleri çökmüş, umudsuzluk içinde şehrin düşman eline geçmesinden, olmuş bitmiş bir şey gibi söz edenler

çoğunluğu oluşturmuştu. Rusların çıkıp, geliverceği korkusuyla sınırları bozulan Almanlar ise; ayrı bir barış anlaşmasından söz etmeğe başlamışlardı.

İstanbul'un Türk aileleri Anadolu'ya göç ediyor, Osmanlı Hükümeti, Anadolu yakasında, Haydarpaşa'da, bir saat içinde harekete hazır iki "Özel Tren"i bekletiyordu. Birincisi Padişah ve maiyeti, ikincisi de Diplomatik misyon mensupları için...

Bu hazırlığın yanında, Selanik'ten, Balkan Harbi'nin kaybedilmesi üzerine İstanbul'a getirilen ve Beylerbeyi Sarayı'nda haremi ve maiyeti ile sürgünlüğünü çeken II. Abdülhamid'e de, ailesi ve maiyeti ile birlikte İstanbul'dan ayrılması teklif edilmişti. Ama o, yerinden kıyılamayı reddettiği gibi, Padişah olan kardeşi Sultan Mehmet Reşat'a "İstanbul'dan bir kere ayrılırsan, bir daha dönemezsin." diyordu.

İktidardaki İttihat ve Terakki Hükümeti Eskişehir'e taşınmayı plânlamıştı. Babialî Arşivleri ile bankalardaki altınlar daha şimdiden oraya gönderilmişti. İstanbul' daki Polis Karakollarında, şehri tutuşturmak üzere teneke teneke petrol hazırlanmıştı. San'at eserleri Müzelerin mahzenlerine saklanmış ve Ayasofya da dahil olmak üzere, şehrin bir takım resmi ve anıtsal yapılarının dinamitle uçurulmaları kararlaştırılmıştı. Amerikan Büyükelçisi Ayasofya'ya dokunulmamasını isteyince zamanın İçişleri Bakanı Talât Paşa "İttihat ve Terakki içinde eski şeylere meraklı olanlar parmakla gösterilecek kadar az sayıdadır. Biz hepimiz yeni şeyleri severiz." diye cevap vermişti.

Şehir bir yenilgi ve perişanlık tablosu halinde idi."

İşte Çanakkale Muharebeleri devam ederken İstanbul'un hali buydu. Çanakkale Zaferi, tarihi ve kültürel varlıklarıyla, tüm yaşayanlarıyla ile İstanbul'u kurtarmıştı. Çanakkale tarihin her döneminde olduğu gibi, İstanbul'u yine savunmuştu.

Müttefik Askerlerinin, İngiliz Şair Robert Brock'un; "Demek ki Ayasofya'nın mozaiklerini, Türk lokumlarını ve halılarını yağmalayacağız. Demek ki bizler tarihte bir çağın dönüm noktasını başlatacağız" şeklinde özetlediği hülyalarını söndürecekti.

Çanakkale Zaferi'nin yaratıcısı Mustafa Kemal, Anafartalar Muharebelerini kazandıktan sonra Hüseyin Rauf Bey'e (Orbay) "Hamdolsun İstanbul'u kurtardık." diyecek ve İttihat ve Terakki Hükümeti'nin şehri tahrip ve terk hazırlıklarından ve müttefik askerlerinin yağmalama hülyalarından duyduğu endişeyi dile getirecekti.

Elinizdeki kitapta, hikayesini ibretle okuyacağınız olaylardan birkaçı üzerinde durmak istiyorum. Birincisi, Ali Fuat (Cebesoy) ve ağabeyi Mehmet Ali'nin anneleri Zekiye Hanımefendi'nin, yabancı bandralı bir gemiyle İstanbul'u terkettiği ve İzmir Limanı'na uğradığı sırada, kocaman görünümlü Osmanlı İmparatorluğu'nun, kendi limanında, kendi karasuları ve iç sularındaki bir gemide bulunan kendi öz vatandaşına, bırakın yasal işlem yapmayı, soru dahi soramamasının acısını, Harbiye öğrencisi iki oğluna baskı yaparak, onları sorgulayarak çıkarmak istemiştir. Bu olayın yakın tanığı da, Ali Fuat'ın sınıf ve yakın arkadaşı ve gece yatağından alınışından, ertesi gün dönüşüne kadar olayların en yakın ve endişe içindeki takipçisi Mustafa Kemal'dir. Temel neden, kapitülasyonlardır, kabotaj hakkından dahi yoksun oluşumuzdur. Acaba o olmasaydı, olayları yaşamasaydı bu kaderimiz kırılabilirdi?

İkincisi, müslümanlığı kabul eden bir Bulgar kızının, Ruslar tarafından zorla kaçırılması üzerine gösteri yapan Selanikli'ler, kızın teslimini istemişler fakat verilmek istenmeyince olaylar çıkmış ve bu arada Rus ve Fransız Konsolosları da öldürülmüştür.

Bu olay üzerine Osmanlı İmparatorluğu'nun her işine karışmayı adet haline getirmiş, devrin büyük devletlerinin Donanmaları Selanik'e gelmişler ve suçluları yakalamışlar, suçlu kesinleşenleri asmışlardır. Yıl 1870'lerin sonudur. Olay yeri Selanik, tümüyle Osmanlı İmparatorluğu'nun hükümrân olduğu bir yerdir. Ama bu nasıl hükümrânlıksa...

Trablusgarb Harbi sırasında, Kara hareketını başarı ile yürüten Osmanlı askeri, kıyıları sokulamamıştır. Neden açıktır. İtalyan Donanmasının deniz topçu ateş desteği...

Çanakkale Muharebelerinde, bütün savunma tertipleri, Müttefiklerin deniz topçu ateş desteği hesap edilerek yapılmış, aksine yapılan bütün planlar başarısızlığa mahkûm olmuştur. Neden yine açıktır. Müttefik Donanmasının varlığı ve denizden kara hareketına sağladığı destektir. Muharebelerin ateş ve lojistik desteğinin sağlanmasında, ikmal yollarının emniyete alınmasında hem Trablusgarb Harbinde hem de Çanakkale Muharebelerinde Deniz Kuvvetlerinin zaafiyeti Mustafa Kemal'in belleğine nakış gibi işlenmiş ve Çanakkale Muharebelerinden sonra şöyle demiştir.

"Karaya kısırılmış durumdayız, tıpkı Ruslar gibi... Çanakkale'yi tıkamakla Ruslar'ı Karadeniz'in içine kapamış olduk ve eninde sonunda çökmeğe mahkûm ettik. Çünkü böylece müttefikleriyle bağlarını kesmiş olduk. Ama biz de çökmeğe mahkûmuz. Hem de aynı nedenden... Gerçi Akdeniz'in, ve Hind Okyanusu'nun eteklerindeyiz ama herhangi bir Okyanus'a açılmıyoruz. Deniz Kuvvetlerinden yoksun bir Kara Kuvveti olarak Yarımadamızı, Kara Kuvvetlerini çekinmeden getirebilecek olan bir Deniz Kuvvetine karşı hiçbir zaman savunamayız."

Cumhuriyet kurulduktan sonra da; "Mükemmel ve Kaadir bir Türk Donanması'na malik olmak gayedir" diyecekti.

Atatürk sadece liberal amaçları gerçekleştirmek için liberal olmayan yollardan ayrılan, bu hareketleri dolayısıyla çağın diktatörlerine benzetilen fakat gerçekte hiçbirisi ile kıyaslanması mümkün olmayan bir büyük liderdi.

İzlediği dış politika; ülke sınırlarını genişletmek yerine, İmparatorluğun yıkılmakta olduğunun bilincinde olarak, milli irade, milli egemenlik ve milli devlet kavramlarını benimsemiş ve bu inancının gerek gördüğü hududa kadar, İmparatorluk sınırlarını daraltmak esasına dayanan, "Yurtta sulh, cihanda sulh" ana fikrine dayalı bir politika idi. Kitapta, 1907 Misak-ı Milli teklifinden itibaren çok açık fakat veciz olarak konunun işlendiğini göreceksiniz.

İç politikası ise, siyasal yapının kendi kişiliğine bağlı olmadan devamını mümkün kılacak, ölümünden sonra da a-yakta kalabilecek şekilde belirlenmesi, kurumsallaşması, toplum yapısının ise, her yönüyle, sanat anlayışından hukuk anlayışına, dini müesseselerden, sanayi kuruluşlarına kadar her alanda ve yönde çağdaş, çağın üzerine çıkmayı hedeflemiş bir toplum yaratmak esasına dayanıyordu. Bu konulardaki fikirlerinin, Üstad Cemal KUTAY'ın kalemi ile nasıl nakış gibi işlendiğini kitapta göreceksiniz.

İşte içte ve dışta izlediği bu gerçekçi politikaları ki; Atatürk'ü çağın diğer liderlerinden ayırır, dünya tarihi içinde gelmiş geçmiş en büyük liderlerden birisi olarak bilinmesini ve tanınmasını sağlar. Yine bu politikaları ki; ülkesini yeniden canlandırmayı ve yıkık, dağınık Osmanlı İmparatorluğu enkazından genç, dinamik ve çağdaşlaşmayı, çağın medeniyet seviyesinin üstüne çıkmağı hedef almış Türkiye Cumhuriyeti'nin yaratılmasını mümkün kılar.

Atatürk Cumhuriyet rejimine inanmıştı. Ona yürekten bağlıydı. Daha Erzurum Kongresi'nde işlediği iki temel ilke: Ulusun Hakları ve Halkın İradesi idi. Ulusun hakları, halkın

hür iradesiyle kurulacak bir hükümetle gerçekleştirilecekti. Milletin bağrından çıkmış bir çoğunluk idaresinin esas olduğu ve Türk halkının tümü tarafından seçilmiş ve tutulmuş bir rejim kurulacak, gücünü halkın çoğunluğundan alan hükümetler işbaşında olacaktı. Yönetici olarak seçilen kimseler, kendilerinin ve yakın çevrelerin adına değil, herkesin, tüm ulusun adına hareket edeceklerdi.

Mustafa Kemal'in, Erzurum Kongresi'nden sonra bütün Anadolu'da durmadan yineliyeceği mesaj işte buydu.

Bu mesaj, Osmanlı İmparatorluğu'nun batılı unsurlarıyla bir arada yaşamış, batı demokrasilerinin prensiplerini incelemiş ve demokrasinin, Türkiye'nin dünya milletleri topluluğu içerisinde varlığını sürdürebilmesi için gerekli olan tek siyasal temel olduğunun bilincine varmış bir insanın mesajı idi.

Erzurum Kongresi sırasında kendisine; "Yoksa Cumhuriyete doğru mu gidiyoruz?" diye soran bir yakın arkadaşına; "Halâ şüphem mi var?" diye cevap verecekti. Fakat konuyu da çok gizli tutacaklardı. Zira girilen hareketin, Padişahlığa ve Halifeliğe karşı olmadığını bilhassa ve her vesile ile belirtmeye gerek vardı. Kamuoyu oluşturmaya, çevre yaratmağa, en yakınında olanlar dahil, Padişahlık ve Hilafet yanlılarının direncini kırmağa ihtiyaç vardı.

Cumhuriyet rejimine kesinlikle inanmıştı ama, halkın kendisine gösterdiği sevgiden, saygıdan ve onların coşku dolu alkışlarından aşırı bir gurur payı çıkarmazdı. Yüklendiği görevi yerine getirmek için bu gibi gösterilere ve mümayişlere ihtiyaç olduğunu bilir ama bunlara pek az kanardı. Ülkesini ve milletini bütün benliği ile severdi. İktidarda olmayı sadece ve yalnızca ülkesine ve milletine en yararlı olan şeyi, kendi fikirlerinde oluşturduğu ve uygulamaya karar verdiği konuların gerçekleştirilmesi için isterdi.

Atatürk, Batı uygarlığının Ondokuzuncu yüzyıldan beri Türk liberal fikir hayatını etkilemiş olan ilkeleriyle beslenmişti.

Herkesin fikrini sorar, kendi fikirleriyle bir sentez oluşturur ve ortam uygun olur olmaz da uygulamaya koyardı. Çok süratle hareket eden, aceleci bir yaradılışa sahip olmakla beraber, adımlarını frenlemeyi ve bazan da deneysel yöntemler kullanmayı bilirdi.

"İnsanları istediği gibi kullanan kuvvet fikirlerdir ve bu fikirleri teşhis (oluşturan) ve tamim eden (yayan) kimse-lerdir. Fikrin hassası da (özü de) hiçbir itirazın bozamiya-cağı bir şekl-i mutlak ile (kesinlikle) kendi kendisini kabul ettirmektir."

Bu sözler 1915 tarihini taşıyor ve Mustafa Kemal'e aittir. E-linizdeki kitabın birinci kısmında; fikir adamı Atatürk'ün nasıl yetiştiğini, fikirlerini oluşturmada, yaymada ve uygulamada kimlerden ve hangi olaylardan, nasıl etkilendiğini, yararlandı-ğını ve ders aldığı tarihi gerçeklerin ışığında bulacaksınız.

Üstad Cemal KUTAY'ın engin bilgisi, nefis ve akıcı üslu-bu ile olayları yaşayacak, ibret alacak, belki de birçok yerde şaşıracaksınız. Bu hacim içinde Atatürk'ün çeşitli konulardaki fikirlerinin oluşumunu, yayımını ve uygulamaya dönüşümünü az, öz ve sıcacık bir üslupla anlatan yazarını kutlamak iste-yeceksiniz. Ben sizin, hepinizin namına "ATATÜRK OLMA-SAYDI?" kitabını bize, karşılıksız armağan eden, fevkâlade nazik, örnek bir Beyefendi olan Üstad Cemal KUTAY'ı kutlu-yorum ve yine hepinizin namına kendilerine teşekkür ediyorum. Nefes nasiplerinin tanrı kadar olmasını en halisane duygularla gönülden diliyorum. Kitabın hazırlanmasında ve basımında karşılıksız katkılarda bulunan değerli ve candan Rotaryen dostumuz Muharrem KAZANCI'ya ve KAZANCI Matbaacılık Sanayi A.Ş.'nin tüm çalışanlarına ayrıca teşekkür ederim.

Sevgi ve Saygılarımla...

Amiral (e) Rtn. **Çetinkaya APATAY**

Beşiktaş Rotary Kulübü 1993-94 Dönem Başkanı

Hayatının son elli yılında ATATÜRK
DEVİRİ ön şahsiyetlerinden kitabaş-
tırdıklarımı mütevâzı evinde ağırla-
mayı zevkli vazife sayan;

Onların sevgisi ve takdirine erişmiş
olmakla huzur bulan;

Fikir hayatımın bin-bir çilesini inanıl-
maz feragat ve faziletle bölüşen;

ATATÜRK'le ilgili her emeğimi ibâdet
kadar değerlendiren;

Yeri doldurulmaz hayat arkadaşım,
Çocuklarımsın emsâlsiz annesi, Sev-
gili MELÂHAT KUTAY'ın azîz ruhuna
minnet ve şükrânla-C.K.

ATATÜRK OLMASAYDI

Elinizdeki kitapçığın adını yadırgamakta haklısınız: Ne demek ATATÜRK OLMASAYDI? Atatürk oldu, vardı, dünyanın "Artık yok" hükmünü verdiği son müstakil Türk devletini yarattı ve dünyamızdan ayrıldı.

Gerçek bu...

Mustafa Kèmal hasretlerinin tatbikatını 1923-1938 yılları arasında, sadece onbeş yıla sığdırmıştır.

Bu On Kasım ebediyete yolculuğunun Ellibeşinci yılı...

Ben, yaşıyan Türk tarihçilerinin kıdemlisi Cemal Kuntay'ım. Atatürk'ün gazetesi Hâkimiyeti Milliye'de yıllarca çalıştım. Yanındakiler kadar karşısındakileri de tanıdım. Büyük bölümünün hayatını kitablaştırdım. Altmışıyılı geride bırakan emekle tarih kitaplığımıza insan boylarını aşan yüzaltmışbir telif eser verdim.

Nefes nasibi ne kadar süreceği meçhul, seksenüçünü aşmış, yaşlı, yorgun, hasta bir emektâr olarak "ATATÜRK OLMASAYDI" sorusuna cevap vermeden gözlerimi kapamak hakkını kendimde bulamadım.

Elinizdeki kitapçık bu duygunun satırlaşmasıdır.

Ben, ATATÜRK'ün gözlerini kapadığı 1938'de CUMHURİYETİN ONBEŞİNCİ YIL KİTABI'na emek vermiş adamım. Mustafa Kemal'in eser ve emânetlerini derliyen ve dünya gözüyle gördüğü SON emek buydu.

Karşıdakilerin iddialarını, yorumlarını ve saptırmalarını sabır ve tahammülle derledim, kronolojiye de dikkat ederek konu-konu ayırdım ve SORU'lar hâline getirdim.

SORU'lara; yüksek sesle sormadıklarını, birbirlerinin kulağına fısıldamak veya kaynağı meçhul, hatta mevcut olmayan yakıştırmalar hâlinde çevrelerine yaymakla yetinmek zorunda kaldıklarını da ekledim.

Ve, **aralarından biri'nin** bu soruları apaçık sorma yürekli-liğine sahip olabileceğini düşündüm: Sordu ve elinizdeki ki-tabçık satırlaştı.

ATATÜRK OLMASAYDI nelerin **değişmez kaderimiz** ola-cağının tablosu da **son bölümde**'dir.

İnanmanızı istiyorum: Bu emeği kucaklamak bana, Mutla-kiyet, Meşrutiyet ve Cumhuriyet devirlerinin büyükboy yirmi cildde 12.940 sahife "TÜRKİYE İSTİKLAL ve HÜRRİYETİ MÜCADELELERİ TARİHİ"ni yazmaktan daha zor, hatta imkânsız gibi geldi.

Öyledir de...

Hele bu hacim içinde.

Denedim...

Akıl, mantık, bilim ve çağ kafası yolunun ardında olduk-ça, hakikatlerin öz yapılarının; bâtilı, inkârı ve bağınazlığı a-şarak yüreklerde ışık olabileceği inancı içinde denedim.

Cemal Kutay

Mayıs, 1993, Bursa

ATATÜRK'ÜN SOYSOPU ÜZERİNDE GERÇEKLER

SORU: "-Atatürk'ün soysopu üzerinde çeşidli görüşler-a-çıklamalar var. Gerçek nedir?"

CEVAB: "- Atatürk, 1881 yılında Selânik'te Koca Kasım mahallesi, Islâhane Caddesinde üç katlı pembe evde dün-yaya geldi. Babası Rüsûmat (Vergi) Dairesi memurlarından Ali Rıza Efendi, annesi Zübeyde Hanımdır. Bu ev bugün, A-postolu Pavlu sokağındaki 71 No.lu binadır. Konsolosluğu-muzun bahçe sınırları içindedir. Selânik Belediyesi 12 şubat 1937 tarihinde aldığı kararla sahibinden satın aldı ve Atatürk'e armağan etti. Bugün müzedir.

Baba/Ana soyu olarak **Evlâd-ı Fatihan'dır (Osmanlı'nın yayılma-genişleme devrinde, fethedilen ve vatanlaştırılan**

yerlere İskân edilen YEDİGÖBEK TÜRK'lere verilen ad) Ali Rıza Efendinin dedeleri önce Vidin, daha sonra Serez'e gelmişler, Nizam-ı Cedîd yıllarında başlayan ve 1827 Osmanlı-Rus Harbi yenilgisiyle çevreyi kapsıyan Bulgar/Yunan/Sırp eşkiyalık taşkınlığı önünde, Selâniğe yerleşmişlerdi. Zübeyde Hanımın ataları Konya yörüklerinden seçilen **Evlâdı Fâtihan** soyuydu ve kendilerine **Konyarlar** deniliyordu.

1839 doğumlu Ali Rıza Efendi, 1857 doğumlu Zübeyde Hanımla 1871 yılında evlendi. Altı çocukları oldu: Fatma (1872-1875), Ahmet (1874-1883), Ömer (1875-1883), Mustafa (Kemal Atatürk, 1881-1938), Makbule Boysan Atadan (1885-1966) ve Naciye (1889-1901)

Kardeşlerden Fatma dört, Ahmet dokuz, Ömer sekiz yaşlarında, o senelerde Rumeliyi kasıp kavuran salgın kuşpalazı (**difteri**) hastalığından çocuk yaşlarında ölmüşlerdi. Enküçükleri Naciye oniki yaşında gözlerini kapadı. ATATÜRK, Selânik Askerî Rüştiyesinden (**Ortaokulundan**) başlayarak ikisi de son nefeslerine kadar **gerçek dost** kalmış Fuat Bulca'ya(1) bir gün şöyle demişti: *"Kardeşlerim arasında en sevdiğim Naciye'ydî. Çocuk yaşının üstünde hisli, duygulu ve öğrenmeye meraklıydı. Ben Harbiyeye giderken kitaplarımı istemişti. Annemden onu okutmasını istemiştim. Ne ablam Fatma'yı, ne ağabeylerim Ahmet ve Ömer'i hatırlıyamıyorum. Son ikisi aynı yıl, 1883'de ben iki yaşında iken ölmüşler. Naciye, annem gibi sarışın, mavi gözlü, duru beyaz tenli idi. Tipik bir Yörük kızı'ydı. Makbule'ye hiç benzemezdi."*

Atatürk'ün dedesi Ahmet Efendiye "**Fırarî=kaçak**" denmesinin sebebi şuydu: 1876 yılında Müslümanlığı kabul eden bir Bulgar kızının Ruslar tarafından zorla kaçırılması üzerine

(1) AHMET FUAT BULCA (1881-1962) Atatürk'e annesi Zübeyde Hanım tarafından sıhriyeti vardır. Alemdarzade Binbaşı Hüseyin Beyin oğludur. 1881 Yenişehir doğumludur. Selânik Askerî Rüştiye ve Manastır İdadî okullarını Mustafa Kemal'le birlikte bitirmiş, 1902'de Teğmen olarak orduya katılmıştır. 1911 Trablusgarb (Libya) savaşında Mustafa Kemal'le beraberdi. Sakarya savaşlarına Tümen Komutanı olarak katıldı. Zafere kadar Ankara Merkez Komutanı idi. Rize milletvekilliği, Tayyare Cemiyeti Başkanlığı yaptı. O günlerle ilgili olaylar için bakınız: Trablusgarbde bir avuç kahraman, TARİH KONUŞUYOR yayınları, 1963, Cemal Kutay.)

gösteri yapan Selânikliler, kızın teslimini istemişler ve olaylar çıkmıştır. Bu arada Rus ve Fransız Konsolosları öldürülmüş, Osmanlı'nın her işine karışma kararındaki BÜYÜK DEVLET'in Filoları Selânik Limanına gelmişler, suçlulukları tesbit edilenler asılmış, Ahmet Efendi de korkarak dağlara kaçmış, yedi yıl saklanmış, bu sebeble de kendisine **fırarî** denilmiş.

Mustafa Kemal'in anne soyundan dedesi **Sofu zade Feyzullah Efendi**'dir. Selâniğe bir saat mesafede Langaza'da çiftlik sahibiydi. Atatürk'ün çocukluk anılarında okul tatilinde tarlalarda kargaları kovduklarından sözettiği çiftlik budur. Annesi Zübeyde Hanım, Feyzullah Efendinin üçüncü eşi Ayşe Hanımdan olan tek kızı idi. (2)

Atatürk'ün altı kardeşi içinde en uzun ömürlüsü Makbule Atadan Hanımefendiydi (1885-1956). **BÜYÜK KARDEŞİM ATATÜRK** başlığı altında Yeni İstanbul gazetesinin 1 Kasım 1952-22 Mart 1953 arası yayınlanan anılarında: "**Annemden sık-sık şunları dinlemiştir:**"-Bizim esas soyumuz YÖRÜK'tür. Buralara Konya/Karaman çevrelerinden gelmiş. Babam Feyzullah Efendinin büyük amcası Konya'ya gitmiş, Mevlevî dergâhına girmiş orada kalmış. Yörüklüğü tutmuş olacak" **derdi. Birgün ağabeyim Atatürk'e:**"-Yörük ne demektir?" **diye sormuştum. Bana** "-Yürüyen Türk demektir" **cevabını vermişti."**

Atatürk'ün soykütüğü dolayısıyla size, bir tarih gerçeğini daha açıklamak isterim:Osmanlı, Anadolu'da Selçukluların

(2) Atatürk'ün aile şeceresi üzerinde son araştırmayı yapan sayın Burhan Göksel (Atatürk'ün soy kütüğü üzerinde bir çalışma) başlıklı kitabında, küçük amcası Salih Efendinin oğlu Necati Beyle Fethiye Zeliha Hanımın nişanlanmaları dolayısıyla 28 Eylül 1927 tarihinde Gazi'nin Dolmabahçe sarayında tertib ettirdiği tören dolayısıyla hayatta olup biraraya gelenlerden dördüncü kuşağı tesbit etmiş ve bu kuşaktan Vuşlat Erbatır Hanımın kızı Nesrin Hanımla, eşi ve dostu avukat Feridun Söğütüğü'nin kendisine verdiği belgelerle yedinci kuşağa kadar inilebilmiştir. Onyedi belge-kupür-fotoğrafı kapsayan araştırmanın 19'uncu sahifesinde bu yeni bilgilere dayalı olarak hazırlanmış soyağacı bulunmaktadır. (Kültür ve Turizm Bakanlığı yayınları, 849) Sayın Burhan Göksel'in tesbitine göre, Atatürk'te, hayattaki son hemşiresi Makbule Atadan da çocuksuz vefat ettiklerine göre, şecere sakalının rengeninden dolayı Kırmızı Hafız olarak anılan amcası Mehmed Emin Efendinin soyuyla devam etmektedir.

dağılmasından sonra kurulan BEYLİK'ler yerli yerinde iken Rumeli'ye geçti ve fetihlere başladı. Çünkü Anadolu zaten T Ü R K'ü. Bazı kalem sahipleri bu RUMELİ tâbirini RUM/YUNAN'la karıştırıyorlar: Osmanlı Hakanlarının Yıldırım'la beraber, yâni BALKANLAR'ın fethinden sonraki resmî unvânı "**Sultan İklim-i Rum**" idi. Fetihlerle vatanlaştırılan beldelere Anadolu'dan ve merkezî devlete, yâni OSMANLI'ya, ya kendi rızalarıyla veya ilhakla katılan beldelerden **yedigöbek Türk** aileler, **Evlâd-ı Fâtihân** Yasası içinde, tımâr-zeâmet-hâs erbabı, yâni bu yeni beldelerde **devletin hakkı** kendilerine verilerek yerleştirilmiş vatandaşlar olarak iskân ediliyorlardı. Onlar, her yeni fetihde, vatanlaşan toprakların sınır bekçileri olarak hududları koruyorlardı. Ne zaman ki yayılma-genişleme-yücelme devri kapandı, önce duraksama, sonra gerileme günleri geldi, işte bu **Evlâd-ı Fâtihân** elde kalan vatan beldelerine, bir başka deyişle gittikleri yerlere dönmiye başladılar: Çoğu zaman herşeylerini yitirmiş olarak...

Bu sorunuza cevabımı, Mustafa Kemal'in 1881 yılının **hangi gününde** doğduğu üzerinde, **bilinmeyen bu günü** nasıl değerlendirdiğini açıklayarak kapatmak istiyorum:

12 Ekim 1936'da Dışişleri Bakanlığı'ndan, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliğine bir yazı geldi: Protokol Dairesi Başkanlığı, İngiliz Kralı sekizinci Edward'ın kendisine **özel ve samimî** bir kutlama telgrafı göndermek istediğini ve Atatürk'ün **doğum gününün** İngiltere Büyükelçiliği adına Mr. Morgan tarafından sorulduğu bildiriyordu.

Mustafa Kemal, doğumunu hatırlayacak yaştaki dostlarından, **çiçeklerin açtığı bir bahar günü** dünyaya geldiğini duymuş, annesi de bunu tekrarlamış, fakat **bu günü** tarihiyle saptayamamıştı.

Dışişlerine bir cevap vermek de gerekiyordu.

Prof. Dr. Afet İnan (**Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler, sahife 7-8'de** şunları anlatır:

"-Bir gün Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Hasan Rıza Soyak Atatürk'e bir evrak getirmişti. Bunda Atatürk'ün doğum gününün bildirilmesi rica ediliyordu. Atatürk bunun üzerinde

düşündü. Fakat bugünü kendisi de tam olarak bilmiyordu. Ancak annesinden işittiğine göre bir bahar mevsiminde doğmuş olduğunu hatırladı. Ay ve günü için ise, aynen şöyle dediğini hatırlıyorum:

"-Bu, bir 19 Mayıs günü niçin olmasın?"

Ve, Dışişleri Bakanlığının sorusuna böyle cevap verildi."

ATATÜRK, Türk milletine ve devletine güzel şeyler verebilmiş olan takvim yapraklarının bile değerini bilen adamdı: Kendi eseri olsa bile...

Ve, 19 MAYIS'ı bu duygu ile **Doğum Günü** olarak kucaklıyordu:

SORU: *"-Atatürk askerlik mesleğini bir aile geleneği olarak mı tercih etmişti?"*

CEVAP: *"-Hayır... Çünkü Atatürk'ün tesbit edilebildiği kadar soy kütüğünde tanınmış, yüksek mevkilere erişmiş askerler yoktu. Vâkia babası Ali Rıza Efendi, TUNA valiliği yapmış, bu vazifesi ile de o çevreyi çok iyi tanımış; Midhat Paşanın; 1876'da Devlet Şûrası Reisi iken, ufukta beliren Rus Harbinde orduya yardımcı kuvvet olarak düşündüğü **Asâkir'i Milliye** (Millî Kuvvetler) Taburlarının, Selânik'te teşkil edilen Taburunun ikinci Bölüğünde birinci mülâzım (**Teğmen**) olarak vazife almış ve Birinci Meşrutiyetin ilân edildiği 23 Aralık 1876'dan birgün sonra Orhaniye zırhlısı ile İstanbul'a gelmiş, Tabur törenle karşılanmış, Selimiye Kışlasında misafir edilmişti ama, bu **Millî Kuvvetler** fikrinin sahibi Midhat Paşa olduğu için, vehmi ayaklanan Sultan Hamid, Midhat Paşayı sürgüne gönderdiğinin ferdâsında (ertesinde) **Asâkir-i Milliye** Taburlarını kaldırmıştı.*

Mustafa Kemal'i askerlik mesleğine iten çok kuvvetli bir başka sebep vardı: Annesinin ısrarı ile törenle başlatıldığı **mahalle okulu** onu tatmin etmemişti. Olayı, kendisi 10 ocak 1922 tarihli VAKİT Gazetesinde şöyle anlatır:

"- Çocukluğuma dair ilk hatırladığım şey, hangi okula gideceğim mevzuudur. Bundan dolayı annemle babam arasın-

da şiddetli bir mücadele vardı. Annem ilâhilerle okula başlamamı ve mahalle okuluna gitmemi istiyordu. Rûsumatta (Ver-gi Dairesinde) memur olan babam, o zaman yeni açılan Şemsi Efendi Okuluna devam etmeme ve yeni usul üzerine okumama taraftardı. Nihayet babam işi mâhîrane surette hal-letti: Evvela merasim-i (Olağan gelen törenle) mahalle okuluna başladım. Bu suretle annemin gönlü yapılmış oldu. Birkaç gün sonra da mahalle okulundan çıktım, Şemsi Efendi Okulu-na kaydedildim."

Mustafa Kemal Şemsi Efendi Okulunun ikinci sınıfında i-ken aile büyük kayba uğrar: Uzun süren hastalıktan sonra Ali Rıza Efendi ölür. Memuriyetten ayrılıb başladığı kereste tica-retinde de, Selâniğin çevresini saran eşkiyanın deposunu yakması sonucu varlığını yitirmiştir. Genç yaşında üç çocukla dul kalan Zübeyde Hanıma bağlanan maaş ayda iki Mecidiye (kırk kuruş)tur. Bu para ile ailenin geçimini sağlamak imkânsızdır.

Ali Fuad Cebesoy "**Sınıf Arkadaşım Atatürk**" kitabının beşinci sahifesinde şöyle der: "- Babasının ölümü ile Mustafa Kemal kendini adetâ yalnız hisseder: Babamın vefatı bizi a-yakta tutan kuvvetli bir desteğin yıkılması gibi bir şey oldu demişti".

Bu şartlar içinde aile; Zübeyde Hanımın kardeşi Hüseyin Efendinin sahibi olduğu, kaplıcaları ve romatizmaya iyi gelen suları ile tanınan LANGAZA'daki RAPLA çitliğine gelirler. Böylelikle Mustafa Kemal'in Şemsi Efendi Okulundaki öğreni-mi sekteye uğramıştır. Okulundan ayrılmıya mecbur kalması-na dertlenen Mustafa Kemal, çiftlik hayatında da verilen vazifeyi başarı ile yürütür. Falih Rıfkı Atay, konu ile ilgili ola-rak, ÇANKAYA kitabının 18'inci sahifesinde şöyle der: "-Dev-let Başkanlığı zamanında bir misafirin, bu tarla bekçiliği hikâyesine: "-Aman Efendimiz, Estağfurullaha benzer bir inanmamazlık göstermesi üzerine: "-Evet öyledir, ben de herkes gibi doğdum, büyüdüm, doğuşumda bir ayrılık varsa Türk oluşumdan ibârettir" demişti.

1893 Mustafa Kemal'in yaşantısında, mizâcının temeli o-lan disiplinli, şuurlu, geleceği belirli bir mesleğe, o yaşta, ça-

İlşkanlık, azim ve irâdesiyle sahib olma yılıdır: Sivil Rüştiyeden (Ortaokuldan) ayrılmış, Selânik Askerî Rüştiyesinin (Ortaokulunun) ikinci sınıfına sınavla girmiştir. Okulda Daha çok matematikle ilgilidir. Sınıfın müzakerecisi olur.

1895'de Okulu; 43 mevcudu olan sınıfının dördüncüsü olarak bitirir ve annesi ikinci evliliğini yaptığı için üzgün ve kırgın Selâniği terkedib İstanbul'a Kuleli Askerî Lisesine gitme kararı alır. Fakat sınavlarda onu takdîr eden bir kurmay subayı Tevfik Bey: "*Bundan vazgeçiniz oğlum, Manastır İdâdisini (Lisesini) tercih ediniz. Orada Harbiye ve Erkân-ı Harbiyeye (Kurmaya) daha iyi hazırlanırsınız*" der. Ali Fuad Cebesoy "*Sınıf Arkadaşım Atatürk*" kitabında, bu **Erkân-ı Harb** tâbiri için: "*Tevfik Bey genç zabıt namzedinin (subay adayının) adetâ kafasındaki hasreti (özlemi) okumuştur*" der.

1896 Mustafa Kemal'in Manastır Askerî Lisesinde ilk yılıdır. Burada, Bursa Askeri Lisesinden tard edilerek (kovularak) Manastır'a gelen, geleceğin ünlü hatibi Ömer Naci ile tanışır. Onun telkini ile şiir ve edebiyatla çok ilgilenmeye başlar. Fakat kitâbet hocası Mehmet Asım Efendi onu uyarır: "*Şiir ve edebiyatı öne alman, seni askerlikten uzaklaştırır*" der. Mustafa Kemal daha sonraları Ali Fuad Cebesoy'a olayı şöyle anlatır: "*Eğer kitâbet hocamız imdadıma yetişmeseydi ben de şair olub çıkacaktım. Çünkü hevesim vardı. Ne var ki güzel yazı yazmak hevesi bende bâki kaldı.*"

1897'de Mustafa Kemal Manastır Askeri Lisesinde ikinci sınıfı üçüncü olarak bitirir. Selâniğe dönünce, Fransızcasını ilerletmek için Tophane semtindeki Frerler Okulunun özel sınıfına kaydolar. Şöyle der: "*İki-üç ay gizlice Frerler'in hususî sınıfına devam ettim. Böylece okul derslerine nisbetle fazla derecede Fransızca öğrendim.*"

1897'de Osmanlı-Yunan savaşı patlar: Yunanlılar kesin şekilde yenilir ve **Atina yolu** açılır. Fakat başta Rusya ve İngiltere Padişah II. Abdülhamid'e baskı yaparak Osmanlı ilerleyişini durdururlar ve üstelik barış masasında, sınır düzeltmesi formülü ile Yunanistan'a toprak verilir.

Ali Fuad Cebesoy "**Sınıf Arkadaşım Atatürk**" kitabında bu sonucun, Mustafa Kemal'de; "*Bir devlet hakkını sayunacak kuvvet, azim ve karara sahib değilse, savaş zaferlerinin bile meşrû haklarını korumaya yetmeyeceği*" kanaatini yerleştirdiğini anlatır.

Tesalya'dan göç başlamıştır. Ordu birlikleri bir zaferden değil, yenilgiden dönmüş gibidirler. Bu dekor içinde 1898 gelir ve Mustafa Kemal Manastır'da **lise** öğrenimini tamamlar. O yıl sınıfın iki birincisi vardır: ikisi de Selânikli olan Ahmet Tefvik ve Mustafa Kemal.

1899 Mustafa Kemal'in İstanbul'da, Harbiyedeki ilk yılıdır. BÜYÜK ŞEHİR'in hayatı onu önceleri şaşırır. Harbiye'de en yakın arkadaşı, dostluğu hayatboyu devam edecek olan Ali Fuad (Cebesoy)dur. Yakın sınıflarda olan bazı isimler ise gelecek yılların olaylarında ön plâna geçeceklerdir: İkinci Meşrutiyete, Osmanlı İmparatorluğunun hayat sahnesinden çekilişine kadar çalkantı devrinde, ümitsizlikler içindeki Millî Mücadele yıllarında, zaferde ve Millî devletin kuruluşunda olduğu gibi...

1900'de Mustafa Kemal Harbiyenin ikinci sınıfını başarı ile bitirir, 1901'de Teğmen olarak mezun olur. Okulda kendisine güvenen, seven ve sayan bir **dost çevresi**, kafasında ise; bu sevgi ve saygıyı, hergün belirlenen memleket hasretlerini dindirecek emek yoluna sokabilme düşüncesi vardır.

Harbiyeden Teğmen olarak mezun olan Mustafa Kemal ve yakın arkadaşı Ali Fuad Kurmay sınıflarına devam hakkı kazanmışlardır. 1904'de de bu sınıflarıda başarı ile bitirerek **Kurmay** yüzbaşı rütbesiyle mezun olurlar.

Harbiye ve **Kurmay** sınıflarındaki öğrenim yılları, Sultan Hamid rejimine karşı, daha çok dışarda karşıt hareketlerin teşkilâtlanma yıllarıdır. İmparatorluğun, devamlı toprak kaybına rağmen halâ milyonlarca kilometrekareyi bulan ve Babil Kulesi terkibi içindeki dinler, diller, ırklar ve renkler karması bünyesinde, ayaklanma ve ayrılış hareketlerinin dalgalandığı yıllardır...

BİR OSMANLI KONAĞININ MUSTAFA KEMALİN TARİH/VATAN/DÜNYA UFKU ÜZERİNDE SİHİRLİ TESİRİ

SORU: *"-Buraya kadar anlattıklarınızda Atatürk'ün şahsiyet yapısında iz bırakacak çapta etkenlere rastlanmıyor. Bu konuda bilinmeyen, konuşulmamış unsurlar, sebepler, olaylar var mıdır?"*

CEVAP: *"-Sorunuza cevap vermeden önce bir duygunuza öğrenmek istiyorum: Yüce Tanrı'nın insanlar için olduğunca milletlerin de gelecekleri için İLAHİ TAKDİR'leri olduğuna inanır mısınız?"*

Eğer böyle ise tanrısal tecelliyi, Mustafa Kemal'in hayatında bulmanız mümkündür. Çünkü O'nun Harbiye ve Kurmay sınıflardaki öğrenim yıllarında böylesine bir tecellî vardır: Ali Fuad Cebesoy'la arkadaşlığı ve de bu yakınlığın, çatısı altında geçtiği İsmail Fazıl Paşanın Kuzguncuk'taki konağı...

Mustafa Kemal bu sayede OSMANLI'nın TERKİBİ'ni tanımış, öz yapısını kavramıştır: Bir bakıma kendi-soy sopunu da, milletini de... ve de **değişen zaman**'ın, **kapanmakta olan devirler**'in, asıl unsur olarak da **GELECEKLER**'in yapısı üzerinde rejimin yasakladığı hakikatleri düşünebilme ve onlara aklın-mantığın-çağın şartları içinde **doğru teşhis** koyabilmenin yeterliliği içinde...

İsmail Fazıl Paşa, Ali Fuad'la, ağabeyi ve onlardan iki sınıf önce Harbiyeli olan Mehmed Ali'nin babalarıdır. Nizam-ı Cedîd sonrasının, Batı'da yetişebilme imkânı bulmuş askerlerinden birisidir. Rütbesi Mirliva (**Tümgeneral**)dir. Vatan için doğruluğuna ve hayrına inandığı düşüncelerinin bedelini, onaltı yıl sürmüş sürgünde kalarak, romanlara veya film senaryolarına konu olabilecek olaylar sonu İstanbul'a dönebilmiştir: Sultan Hamid'in hâs yaveri iken bu âkibet; memleket ve milletin hayrına hareketlerin katlanılacak fedakârlıklar yanında zaferinin de isbatıdır: Daha, Manastır Askerî Lisesinin son sınıfında iken 1897 Yunan Savaşının zaferine rağmen, sanki yenilinmişcesine toprak-haysiyet fedakârlıklarının acısını gördükten sonra o akşam okulda her

övünde tekrarladıkları: **"-Padişahım çok yaşa..."** dileğine katılmadığını anlatan Mustafa Kemal'e, kader; böylesine inançları uğruna onaltıyıl gurbet çeken bir vatansenverin erinde-sonunda zaferini, 1899-1904 beş öğretim yılının tâtîl günlerini çatısı altında geçireceği bu konağın, Ali Fuad kadar **evlâdı** yaparak isbat etmek istemiştir.

Üstelik Mustafa Kemal bu konakta, OSMANLI MOZAYİ-Ği'nin enginliğini-derinliğini-**evrensel** yapısını da tanımıştır.

Ve de en başta, yolunun doğruluğuna inanmış insanların **son nefese** kadar **devam** azminin tecellisini... Çünkü aynı İsmail Fazıl Paşa, Millî Mücadelenin buhran günlerinde de onları yalnız bırakmayacak, ileri yaşına ve hastalığına rağmen taa Sivas'a gelecek, Kongre'ye **ikinci reis** olarak katılacak, BÜYÜK ERMENİSTAN'ı kurmak için gelen Amerikan Generali Harbord'a gerçekleri anlatan Mustafa Kemal ve Hüseyin Rauf (Orbay)ın yanında yer alacak, olayları yaşamış bir emektâr olarak da, RAPOR'un metnini hazırlıyacak, İLK Millî Hükümette Bayındırlık Bakanı olarak vazife üstlenecek ve de 1921 Nisanında Ankara'da altmışbeş yaşında hayata gözlerini kapıyacak, Hacıbayram hâziresinde, yeni Türk devletinin vazife başında son nefesini vermiş ilk Bakanı olarak toprağa verilecektir.

Bu idealizmin en yakın şahidi de Mustafa Kemal'dir.

Bu bahsin başında Size, KADER'den sözetmiştim: Bu **kader bağının** ilk halkası, Ali Fuad'ın Harbiye öğrencisi olarak okulun kapısından girişi ile başlar.

Ali Fuad, o devirde Batı kültürünün okul sıralarından verildiği en itibârdaki liselerinden, yalnızca Fransızca öğrenim yapan Saint Joseph'de lise tahsilini tamamlamış ve Harbiyeye imtihanla girmiştir. Okul, derslerine başlayalı iki ay geçmiştir. Yıl 1899'dur. Ders Nazırı Binbaşı Refik Bey, babası İsmail Fazıl Paşayı, Harbiyedeki öğretmenliği yıllarından tanımaktadır. Ali Fuad'a lâyük bir arkadaş arar ve Mustafa Kemal'i seçer. Der ki:

"- Mustafa Kemal Efendi, sizden birkaç ay önce Manastır Askerî Lisesinden geldi. Çalışkan, halûk ve zeki bir arkadaşımızdır. Onunla iyi anlaş".

Ali Fuad Paşa bu sahneyi "**Sınıf Arkadaşım Atatürk**" kitabında (**sahife 1-2 ve 13-14**) şöyle anlatır:

"-Kısa bir süre sonra odaya onyed-onsekiz yaşlarında sarı saçlı, parlak mavi gözlü, sarı bıyıklı, pembe yanaklı, za-yıfça bir genç girdi. Giydiği şık Harbiye elbisesi mevzûn vü-cuduna pek yakışmıştı.

O ânda kendisini sevmiştim. Her hâliyle samimî ve yürek-tendi.

Dershanemiz birinci katta ve Nişantaşı istikametindeydi. Önünde **Zâdegân Daireleri** denilen ve Saraydan gönderilen ayrıcalıklı öğrencilere ait bölüm olduğu için az ışık alıyordu. Mustafa Kemal bana yerimi gösterirken: "*Dershanemiz biraz karanlık, fakat yüreğimiz aydınlıktır*" dedi. Böylece onunla ilk cümlesinde bile ayrı manâ olan bir hava içinde tanıştık."

O günler, baskı rejiminin bilhassa Harbiye, Tıbbiye ve Mühendishane üzerinde hissedildiği günlerdir. Bazen teker, bazen grublar halinde tevkifler yapılmaktadır. Toplananların âkibetleri üzerinde de bazen haber alınmamaktadır. Ayakları-na taşlar bağlanarak, denize atıldıklarından veya, bilinmiyen yerlere sürüldüklerine kadar kulaklara fısıldanan yayıntılar o günlerde yoğunlaşmıştır.

İşte bugünlerde benzer bir olay, Mustafa Kemal'in artık **en yakın arkadaşı** olan Ali Fuad'ın ve kendilerinden iki sınıf ileride üçüncü sınıf öğrencisi olan ağabeyisi Mehmed Ali'nin başına geldi: Mustafa Kemal, Eylül ayının onyedinci Cumar-tesi gecesi, Ali Fuad'ın geceyarısı Yıldız Sarayı'na götürül-mesine şahid oldu.

Nöbetçi Subayı o gece, birinci sınıfın, üst katta, binanın Boğaza bakan cephesinin ortasında bulunan yatakhanesine gelir. Salacaklı Ali Fuad'ın uyandırır ve hemen giyinip Nizami-ye Kapısında Nöbetçi Subaylığı odasına gitmesini emreder. Mustafa Kemal de uyanmış, endişeli, sessiz arkadaşının ace-le giyinmesini seyreder. Başına bir kaza gelmesinden korkar. Koğuştan ayrılmıya hazırlanan Ali Fuad'a: "*Merak etme kar-deşim, Allah büyüktür*" der, metin olmasını tavsiye eder, fakat sabaha kadar uyumaz, ertesi sabah ilk işi, Ali Fuad'ın Ağabe-

yi Mehmed Ali'yi araması olur, öğrenir ki onu da aynı şekilde alıb götürmüşlerdir.

Ali Fuad o günün akşamı okula döner, Mustafa Kemal boynuna sarılır: "*-Ne oldu' Ağabeyini de götürmüşler*" der.

Olaya sebep, Ali Fuad'ın annesi Zekiye Hanımefendinin Avrupa'ya kaçmasıdır: Geceleyin Yıldız Sarayındaki sorgu sırasında, bu firardan iki oğlunun haberi olub olmadığını öğrenmek isterler. O sırada Zekiye Hanımı götürən yabancı bandıralı gemi henüz Çanakkale Boğazı'ndan çıkmamıştır ve İzmir'e de uğruyacaktır. Zor kullanarak çocuklarının elinden bir telgraf alırlar. Annelerine yalvaran, geriye dönmesini rica eden cümlelerle ... Yabancı bandıralı vupura Türk polisi giremediğinden, İzmir'de bu telgrafı Zekiye Hanıma ulaştıracaklar, böylelikle yoluna devamdan vazgeçmesi için baskı yapacaklardır.

Bir hanımın memleketi terketmesi Padişahı neden böylesine alâkadar ediyordu?

Ali Fuad bütün bunları o gün Mustafa Kemal'e anlatır: Babası, Rus-Karadağ-Sırp savaşlarında başarılar kazanmış, bu sebeble Padişahın emriyle hususî yaverler arasına alınmış bir kurmaydır. Avrupa'da ihtisas yapmış olması dolayısıyla Orduyu ıslâh için gelen yabancı mütehassıslara refakat subaylığı sırasında hakikatleri çekinmeden açıklar. Menfaatleri zarar gören Saray Kamarillası, sık kullandıkları tarzda İsmail Fazıl Beyi jurnal ederler ve ve Erzincan'daki dördüncü orduda vazifelendirerek İstanbul'dan uzaklaşmasını sağlarlar. Bir süre de ailesinin yanına gitmesini önlerler. Yıllar geçer ve sonunda refikası Zekiye Hanım'ın Erzincan'a gitmesine müsaade verilir. Kısa bir süre için...

Padişaha yeni bir jurnal daha verilir: İsmail Fazıl Beyin refikasını Trabzon'dan yolcu ederken, bineceği yabancı gemi ile, birlikte Avrupaya kaçacakları ihbar edilir. Saraydan verilen emirle Bayburt'ta yakalanırlar, İsmail Fazıl Bey gözaltına alınır. İstanbul'a dönen Zekiye Hanım, ailesinin geniş muhitine ve dostlarına dayanarak bir Fransız vapuruyla gizlice ayrılır ve Paris'e gider. Olay, Fransız gazetelerinde yer alır, Paris

sefiri Salih Münir Paşa devreye girer ve terfi müddeti geçtiği halde rütbesi yükseltilmeyen İsmail Fazıl Beyin bu hakkı da tanınarak Livâlık (**Tümgenerallik**)le İstanbul'da vazifelendirilir, Zekiye Hanım'da evine döner.

Bu bölümün başlığına "BİR OSMANLI KONAĞININ MUSTAFA KEMALİN TARİH/VATAN/DÜNYA UFKU ÜZERİNDE SİHİRLİ TESİRİ" demiştik. Çünkü bu açıklama O KONAĞIN yapısı gereği idi: Ailenin şahsiyetleri olarak Avrupa'dan Kafkaslara kadar uzanmış bir dünya parçası'nın kişileri idi onlar... Yâni tam anlamıyla OSMANLI MOZAYİĞİ...

Mustafa Kemal'in Harbiyeye öğrenci olarak gelib **Kurmay Yüzbaşı** olarak orduya katıldığı 1905 yılına kadar, hafta sonu ve sömestr tatillerini geçirdiği konağın; öz çocukları Ali Fuad ile Ağabeyi Mehmet Ali kadar çatısı altında yaşadığı bu Osmanlı konağının sahibi ve önküşisi İsmail Fazıl Paşa(1) idi. E-

(1) İsmail Fazıl, 1865 Girit KANDİYE doğumludur. Babası, beldenin nâdir Türk tüccarlarından İbrahim Efendidir. Aile, GIRIT'in fethini kovalıyan yıllarda, Osmanlının tabrik ettiği Evlâd-ı Fâtiha'nın siyaseti gereği Anadolu'dan getirilerek iskân edilen, SARUHAN BEYLİĞİ TÜRKMENLERİNDEN CEBECİ-ÖĞLU olduğundandır. Bu olayı İsmail Fazıl Paşa'dan dinleyen Mustafa Kemal unutmamıştır. (CEBE) sözcüğü onun için yabancı değildir: Cengiz Han, Orta Asya bozkırlarından Doğu Avrupa'ya, karşı konulmaz kudretle aktığı zaman, ordunun başında ünlü CEBE NOYAN vardı. Kazandığı SALANKA Savaşı ile Rus ordusunu yoketmiş, Altın Orda (Altın Ordu) Hakanlığı'nın kurulmasına yol açmıştı.

1934'de SOYADI kanunu ile aileler, tarihten kopubgelen soykütüklerine göre soyadı alırken, Atatürk, yakın arkadaşlarına uygun gördüğü soyadları önermişti: Ali Fuad'a da bu geçmişi bildiği kadar, askerlik hayatındaki hizmetlerini o ünlü CEBE NOYAN'la kıyasladığı için CEBESQY adını vermiş, bunu el yazısı ile bildirmişti. SÖKE'den Girit'e göçeden aile, İbrahim Efendinin ölümden sonra, Girit'te aşayışsizliğin arttığı ve devletin huzuru sağlamaktaki çâresizliği ve de aile reisi İbrahim Efendinin ölümü üzerine 1867'de İstanbul'a göç ederler. Daha sonraları, GIRIT'te, Atina'nın tahrik ve yönetiminde Rum eşkiyanın kanlı saldırılarını yoğunlaştırdığı devredir. İsmail, Askerî Rüştiye ve İdadiden sonra Harbiyeye girer, iki yılda Erkân-ı Harbiye sınıflarını daima birincilikle bitirerek 1877'de, yirmibir yaşında Kurmay Yüzbaşı olarak orduya katılır. Çocukluğundanberi güzel yazı yazmakla, edebiyatın her dalıyla alâkalıdır. Harbiye'de hocası olan Ahmed Midhat Efendinin Tercüman-ı Hakikat Gazetesinde çıkan amatör yazılarındaki üslûb ve ifâdeyi çok beğenen Ahmed Midhat Efendi: "Bunlar ancak FAZIL bir şahsiyetin kaleminden çıkabilir" der ve İsmail'in sonuna Fazıl'ı ekler.

Karadağ ayaklanması üzerinde hududa gönderilen İşkodra Tümeni kurmayında vazife alan genç İsmail Fazıl, kuşatma altındaki MUDON kalesine değişik kılık-kiyafet içinde gizlice girmeyi başarır, dönüşünde hazırladığı plânla kale kurtarılır ve rütbesi (Önyüzbaşılığa) yükseltilir. Karadağ, Sırbistan

şi de Zekiye Hanımefendi(2) idi.

Zekiye Hanımefendi Alman Deniz Harp Okulu öğrencisi iken, Osmanlı İmparatorluğuna iltica eden ve Tuna Orduları

ve Rumanya ile barış görüşmelerinde Fransızca, Almanca ve Rumca bilmesi dolayısıyla askerî maddeleri tesbit edecek komisyona başkanlık eder ve 1877/1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonunda, Plevne Kahramanı Gazi Osman Paşanın tavsiyesiyle Binbaşılığa terfi ederek Sultan Hamid'in hâs yâver kadrosuna alınır.

1881 sonunda Filistin ve Suriye'de özel bir gezi yapan Prens Frederick Charles'e 1884'de Bulgar Prensi Aleksandr Batenberg'e mihmandarlık eder. Rus Çarı üçüncü Aleksandr'ın Taç Giyme Törenlerinde bulunur. 1885'de Karadağ Prensi Nikolanın Çetine İstanbul-Çetine seyahatinde Osmanlı Ordusunu temsil eder. Dönüşte, düşünce ve tavsiyelerim uzun bir raporla Padişaha takdim eder. Bu tavsiyeler içinde yer alan Arnavudlardan bir Toska ve bir de Geka Milis Tümenlerinin kurulması hakkındaki teklifi, daha sonra ünlü Golç Paşa tarafından 1914'de"-Bu tedbir alınsaydı Arnavudluk kaybedilmezdi" hükmü ile tekrarlanır.

Rütbesi Yarbay (Kaymakam) iken, bir meşrutî idarede imişçesine, doğrudan Padişaha sunduğu düşünceleri, etrafı sarmış hafiyeye ve işsiz-güçsüz yaverler kalabalığının çıkarlarına uygun düşmediğinden, ustaca hazırlanmış metinlerle jurnal edilir ve bunlardan birisindeki:"-teklif ettiği Arnavud Fırkasının, Saray-ı Hümayunda, Hassa Ordusunda vazifedar fesli Arnavud Fırkasındaki sınıf arkadaşlarıyla birlikte hafiyeye (gizlice) teşkiline sarf-ı mesai etmektedir" cümlesinden telâsa düşen Padişah 1883 Şubatında, bir müddet tir beraber çalıştığı Von der Goltz Paşa'nın ısrarı üzerine rütbesini Miralaylığa (Albaylığa) yükseltir, fakat yaverliğinden çıkartır ve merkezi Erzincan'da olan Dördüncü Orduya tâyin ederek İstanbul'dan uzaklaştırır.

İsmail Fazıl bu sürgün hayatında, 1899 başlarına kadar onaltı yıl kalır. Ancak refikası Zekiye Hanımefendinin, ayrıntılarını yukarıda gördüğümüz şekilde gizlice Paris'e kaçması ve Büyükelçi Salih Münir Paşaya kocasının İstanbul'daki vazifesine iade edilmemesi hâlinde hakikatleri dünyaya duyuracağını bildirmesi üzerine Erkânî Harbiye Umumiye (Genelkurmay) dördüncü şubesinin başına getirilir ve rütbesi de Miralayağa (Tümgeneralliğe) yükseltilir.

(2) İsmail Fazıl Paşa'nın eşi Zekiye Hanımefendi, ünlü Osmanlı Müşiri Tuna Orduları Başkumandanı Mehmed Ali Paşanın kızıdır. Mehmed Ali, Magdeburg (Almanya)da doğmuştur. Asıl adı Julien de Troix'dir. Aile unvanı Charles de Troix, veya Almanca yazılışı ile Cari Dietrich'dir. Alman Deniz Harp Okulu öğrencisi iken Okul Gemisiyle Doğu ülkelerine çıktıkları gezide, İstanbul Boğazı'ndan geçerken denize atlamış, sahile çıkmış ve karşılaştığı kimselere Osmanlı Hakanlığının hizmetine girmek istediğini söylemiştir. Tahtta olan Sultan Abdülmecid Sadriazam Ali Paşaya, o günlerde 16-17 yaşında olan bu genci yetiştirmesini irâde etmiştir. Kısa zamanda Türkçeyi, Harbiye tahsil yapacak kadar öğrenen ve Müslüman olan yeni adıyla Mehmed Ali, kurmay tahsilini tamamladıktan sonra Almanya ve Fransa'ya gönderilerek ihtisas yapmış, Kırım Seferinde Serdar-ı Ekrem Ömer Paşanın yaverliğinde bulunmuş, Bosna ve Karadağ savaşlarında değerli hizmetler yapmış, 1868'de Ferik (Korgeneral) rütbesiyle Yanya, daha sonra Bosna Kumandanı olmuş, 1876'da Müşirliğe (Mareşallığe) yükselmiş, Abdülkerim Paşanın yerine Tuna Orduları başkumandanlığına getirilmişti. Savaştan sonra Berlin Kongresinde Kara Todorî ve Sadullah Paşalarla Osmanlı devletini temsil etmişti. Kongreye

Başkomutanlığı'na kadar yükselen, Müşir Mehmet Ali Paşa ile Şeyh Şamil soyundan ünlü Müşir Çerkez Hafız Mehmet Paşanın kızı Ayşe Sıdika Hanımefendinin(3) kızıydı.

başkanlık eden Alman Başbakanı Prens Bismarck, Osmanlı-Rus harbinin safhalarını kendisinden dinledikten sonra hatıralarda şöyle der: "-Bu çapta kumandanları olan Osmanlı ordusunun mağlubiyet sebebinin, harbin Saraydan Osmanlı Padişahının etrafına topladığı kimselerle idare edilmesinden kaynaklandığı hakikate kani oldum."

Mehmed Ali Paşa Berlin Kongresi kararlarına karşı çıkan Arnavudları yatıştırmak için bölgeye gönderilmişti. Bölgede malum olan şahsiyeti, hizmetleri ve tepki gösterilen kararları almış devlet temsilcisi olarak yaptığı açıklamalarla heyecanı yatıştırmıştı. Ancak tahriklerin asıl kaynağı İtalya idi: Sömürgecilikte geç kalmış bu Avrupa ülkesi, kendi kıyılarına yakın Arnavudluk üzerinde nüfuz kurmaya çalışıyordu.

Vaziyetin normalleşme yolunda olduğunu gören Roma, Katolik Arnavudları el altından tahrik etti ve silâh dağıttı. Yakova'da, dostu Abdullah Paşanın kulesinde misafir ve yanında yâverleri ile karargâh kadrosundan başka kuvvet bulunmayan Paşayı, bu Arnavudlar âniden muhasara altına aldılar. Mehmed Ali Paşa üzerinde Müşir üniforması, tek başına kapıları açtırarak Kuleyi kuşatan isyancıların önüne çıktı. Açıklamalar yaptı, büyük kısım sessizdi ve dağılma başlanmıştı. Bu sırada at üzerinde olan birkaç yüz asi, kalabalığı yarararak ellerindeki kılıçlarla Paşaya saldırdılar. Bu beklenmedik fiili saldırı karşısında mâhir bir nişancı olan Müşir tabancasını çıkardı, en öndekilerden birisini vurdu, ard sıradakiler mukabele ettiler, evvelâ onu ve daha sonra kuleyi basarak Abdullah Paşayı ve yâverleri öldürdüler. Sansür, Osmanlı gazetelerinde, fâcianın halka duyurulmasına imkân vermemişti, fakat yabancı basın suikasta geniş yer verdi. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı için beş cildlik bir eser veren General Halil Sedes şu cümleleri kullanır: "-Kendi irâdesiyle Müslüman olan ve Osmanlı devletinin hizmetine girib zaferler kazanan bu kıymetli asker, Tuna Orduları Başkomutanlığı sırasında, Yıldız Sarayında toplanan ve çoğunun, Padişahın şahsi itimadından gayri meziyet ve hususiyeti olmiyanların, Harb Meclis-i Alisi adı altında masa başında verdikleri indî kararlarla elikolu bağlanmasaydı, arkasında bıraktığı plânlardan anlaşıldığına göre, Rus ordularının Şıpka'ya erişmelerinden evvel Plevnedeki Gazi Osman Paşa kuvvetleriyle birleşerek sağlam bir müdafaa hattı kurabilecekti. Berlin Kongresinde de Prens Bismarck'ın sevgi ve dostluğu ile Ayastefanos Anlaşmasıyla yükletilen çok ağır şartları hafifletmeyi başarmıştı. Bu şekildedeki ölümü ayrıca elem vericidir."

(3) Ayşe Sıdika Hanımefendi, kökü taaa Kafkaslara uzanan bir başka muhteşem SOY'a, ŞEYH ŞAMIL'e dayanıyordu: Ayşe Sıdika Hanımefendi, bu soydan, o da MÜŞİR (MAREŞAL) olan ünlü Çerkez Hafız Mehmet Paşanın kızıydı: Hafız Paşa, İkinci Sultan Mahmud ve Sultan Abdülmecid devirlerinin cesaretiyle ün yapmış şahsiyetlerindendi. Nizam-ı Cedid teşkilâtında Miralay (Albay)lık yapmış, Kabakçı isyanında Doğu'da bulunduğu için ölümden kurtulmuştu. İkinci Mahmud'un Asakiri Mansure-i Muhammediyesinde Ferik (Korgeneral) olmuş, Diyarıbekir Valisi iken 1839'da Mısır Ordusuna karşı Nizip Savaşını yönetmiş, o günlerde Osmanlı Ordusu hizmetinde olan ünlü Prusya kumandanı Molke'nin tavsiyesi üzerine, eşref saat bekleme geleneği ile harbi kaybetmişti. Daha sonra Musul-Yanya-Edirne-Konya-Trabzon gibi bir çok Valliliklerde, Belgrad muhafızlığında, Zaptiye Müşirliğinde bulunan Çerkez Hafız Mehmed Paşa 1866'da Medinede ölmüştü.

Bu KONAK'ta günlük yaşantı **doğu-batı** hayat düzeninin sentezi idi. Geleneklerin ve manevî kıstasların yanında, yaşanılan zamanın şartları âhenk içinde yanyanaydı: Görgü ile kurallaşmış bir servet varlığı, asla israfa varmayan, fakat **zamanın getirdiği** kültür, teknoloji ve yeni buluşları benimsiyen hayatı bu konakda buldu: Lüksü olmıyan bir yeterlik armonisi içinde...

Ve Mustafa Kemal bu konakta, günlük hayatı temin eden emeklerin ne ölçüde **Türk olmıyanlar**'ın elinde olduğunu ibretle gördü: Konak doktorlarından eczacısına, hatta avukatına kadar her konu bunlara emânet idi. Her tarafa el-kol atmış kapitülasyonların sultası altındaki Ordu da, Bürokrasi de ne ölçüde tam anlamıyla **müstakil** olabilirdi?

Üstelik bu KONAK ferdleri, baskı rejiminin bunca kahrına rağmen, yine yollarında pervasız, umursamaz idiler: Konağın çevresini sarmış hafiyelere rağmen İsmail Fazıl Paşa'nın as-

Müşir Mehmed Ali Paşa ile aile soykütüğü SÜLEYMANOĞLULLARI lakablı Müşir Hafız Mehmed Paşanın kızı Ayşe Sıdika Hanımefendinin dört kızları olmuştu. Hayriye, Leyla, Zekiye ve Advîye Hanımefendiler... İsmail Fazıl Paşa ile evlenen Zekiye Hanımefendinin iki oğlu olmuştu: Mehmed Ali Cebesoy, Ali Fuad Cebesoy... Müşir Mehmed Ali Paşa ile Ayşe Sıdika Hanımefendinin ikinci kızları Leylâ Hanımefendi, Mustafa Celâleddin Paşa ile evlendi. Mustafa Celâleddin Paşa, Ruslara karşı vatanı Polonyanın istiklâl mücadelesinin başındaki Kont Brocensky'nin torunuydu. Polonyalı hürriyetçiler, Rus ordusunun istilâsı üzerine teslim olma mecbur kalmışlar, liderleri kont Brocensky Osmanlıya sığınmış, itibâr görmüş, yanındakilerle beraber bugün adı POLONEZKÖY olan Beykoz yakınında iskân edilmişti. Mustafa Celâleddin Paşa, Harbiye'yi bitirmiş, erkânıharb (Kurmaya) olarak Osmanlı ordusuna katılmış, Ferikliğe (Korgeneralliğe) kadar yükselmişti. Değerli Turkolog Yusuf Akçura, "Türk Milliyetçiliğın Rehberleri" adlı serisi yazılarında Mustafa Celâleddin Paşadan şükranla sözeder ve fotoğrafını yayınlar, Mustafa Celâleddin Paşa ile Leyla Hanımefendinin beş çocukları olmuştu. Kızlarından birisi Celiile Hanım, Dr. Hikmet Beyin refikası ve şair Nazım Hikmet'in annesiydi. Diğer bir kızları Münevver Hanım tarihçi/şair Samih Rifat Beyin refikası ve şair/fikir adamı Oktay Rifat'ın annesiydi. Son kızları Sara Hanımefendi, Müşir Fethi Paşanın oğlu Şevket (Mocan) Beyin refikasıydı.

İlk kızları Hayriye Hanımefendi de Otuzbir Mart irticacını bastırın HAREKET ORDUSU kumandanı Hüseyin Hüsnü Paşanın eşiydi.

Ailenin bu ikinci kuşağı'na katılan ANA SOYU, Zaptiye Nazırı Kâmil Bey ile Doğu eşrafından Hafize Hanımın çocuklarından Mehmed Ali (Gerede)nin beş kızından Leyla Makbule Hanımefendi, İsmail Fazıl Paşanın büyükoğlu Mehmed Ali Cebesoy ile evlendi.

ker/sivil misafirleri günleri, hatta geceleri dolduruyordu: Mustafa Kemal, asker-sivil o günlerin OSMANLI KADROSU'nu, bu konakda tanıdı. Ali Fuad Paşa anlatır:

"-Tatil günlerimiz için yastığımızın altında rahatça eğlenmeye yetecek harçlığımızı bulurduk. Çoğu zaman Mustafa Kemal, belli misafirlerin kimler olacağını sorar, fikir ve kanaatlerine değer verdiklerinin sohbetinde bulunabilmek için beni de ikna eder ve evde kalırdık. Sofra ve sonrası saatlerde her konuyu dilediğimiz gibi konuşurduk. Ağabeyim, ben ve zaman-zaman davet ettiğimiz sınıf arkadaşlarımız arasında en çok Mustafa Kemal kendilerine soru sorar, düşüncelerini açıkça anlatır, hatta bazen tartışmaya girerdi.

Bizden yaşlı ve mesleklerinde ileri mevkilerde olan bu zevattan Millî Mücadele günlerinde fikir ve faaliyetlerinden istifade ettiklerimiz çok oldu: Meselâ Abdülkerim Paşayı böyle tanımiştık. Millî Mücadelenin en buhranlı günlerinde Damad Ferid Paşa Hükümetinden kurtulabilmek için delâletini istediklerimiz arasında bize en çok onun hizmeti dokunmuştu. Samsun'a çıkabilmesinde en esaslı yardımı da gördüğü, Damad Ferid Hükümetinin İçişleri Bakanı Ahmed Ali (Gerede) Beyi de Mustafa Kemal böyle tanımiştı. Daha sonra ağabeyim Mehmed Ali Beyin kayınpederi olan Mehmed Ali Bey İçişleri Bakanlığında (Tahsisat-ı Mestûre) Örtülü Ödeneğin mevcut 1010 Altınından bin Altınıni, Mustafa Kemal'e Ordu Müfettişi olarak Samsun'a hareketinden iki gün evvel kişisel yetkisini kullanarak ödemişti. Mustafa Kemal olayı hatırladıkça: "-Müfettişlik karargâh kadrosunun ilk maaşını bu paradan verdik. Kalanını Erzurum Kongresi sonuna kadar idare ettik derdi."

Şimdi o baskı şartları içinde nasıl olub da geleceğe ait tahminleri böylesine isâbetle gerçek olabilmiş insanların çıkabilmiş olmalarına halâ hayret ederim.

Bunlardan birisi de Osman Nizamî paşadır.

Osman Nizamî Paşa, Kurmay öğreniminden sonra Almanya ve Fransa'da ihtisas yapmıştı. Çok iyi bildiği bu iki dilin yanında, İngilizcesi de çeviri yapacak kadar yeterliydi.

Babamın çok yakın dostuydu. Bizler kendisini zevkle dinler, sorular sorar, daima tatminkâr cevablar alırdık.

Bir akşam sofrada kendisinden başka misafir olmadığı için Osman Nizamî Paşa memleketin hızla kötüye gittiğini, bu baskı rejimine son verme gününün gelib geçtiğini söyledikten sonra dedi:

"-İstibdad idaresi elbette birgün yıkılacaktır. Fakat onun yerine Batılı anlamda bir idare gelip memleketi her bakımdan acaba kaldırdırabilecek midir? Bu, bir kadro ve ideal meselesidir. Ben buna inanmıyorum."

Babam, ağabeyim ve ben, Osman Nizamî Paşanın son cümlesiyle ilgili kanaatlerimizi söylemek için düşündüklerimizi derleyip toparlamak ihtiyacında idik. Çünkü o günlerde bunları söylemek değil, dinlemek bile felâketlerin hatıra gelebilecek en ağır tecellîsi ile sizi karşı karşıya bırakabilirdi. Yanımda ve paşanın tam karşısında oturan Mustafa Kemal'in adetâ yerinden fırladığını gördüm: Heyecanlı, yüksek ses tonu ile şu cevabı verdi:

"-Paşa Hazretleri... Batılı anlamdaki idareler de zamanla gelişmişler ve tamamlanmışlardır. Bugün uyur gibi görünen milletimizin büyük cevher ve kabiliyeti vardır. Fakat bir inkılâb vukuunda bugün işbaşında olanlar yerlerini muhafaza etmiye kalkışılırsa, o vakit buyurduğunuzu kabul etmek lâzım gelir. Yeni nesiller içerisinde her hususta itimâda lâıyk insanlar çıkacaklardır."

Osman Nizamî Paşa Mustafa Kemal'i dikkatle dinledi. Ayırlacağı zaman dedi ki:

"- Mustafa Kemal Efendi oğlum, görüyorum ki İsmail Fazıl Paşa seni takdir etmek hususunda yanılmamış. Şimdi ben de onunla aynı fikirdeyim. Sen, bizler gibi yalnız kurmay subay olarak normal bir hayata atılmıyacaksın. Keskin zekân ve yüksek kabiliyetin memleketin istikbâlinde müessir olacaktır. Bu sözlerimi bir iltifat olarak alma. Sende memleketin başına gelen adamların daha gençliklerinde gösterdikleri müstesnâ kaabiliyet ve zekâ emâreleri görmekteyim. İnşallah yanılmamış olurum."

Esasen mahcub olan Mustafa Kemal bu övgü karşısında başını önüne eğdi: "*Paşa Hazretleri, asla lâayık olmadığım iltifatı esirgemediniz*" dedi ve Osman Nizamî Paşanın elini hürmetle öptü.

ATATÜRK'ün hayat ve devrini kitablaştıran yerli/yabancı tarihçiler, gerçekleştirdikleri ile yetişmesi arasında boşluklara, daha çok, bu OSMANLI KONAĞI'n daki yaşantısının uzağında oldukları için eksik, yanlış hükümler vermişler veya onun bazı sahalardaki yaradılış ayrıcalığına işâretle yetinmişlerdir.

Ali Fuad Cebesoy Paşanın "*Sınıf Arkadaşım Atatürk*" isimli anılarında ise, Kuzguncuk konağından daha çok **mekân** olarak söz edilir.

Bu da, gerçek Osmanlı konaklarında yaşayanların müşterek tercihidir: Altında yaşadıkları çatının bir **yaşama düzeni okulu** olduğunun inancı içinde...

Sorunuza cevabımı burada noktalarken bir gerçeği daha hatırlatmak istiyorum: "*Bir Osmanlı konağının Mustafa Kemal'in tarih/vatan/dünya ufku üzerinde sihirli tesiri*" elbetteki, ATATÜRK'ün kişisel yapısının ayrıcalığının değeri ile birlikte ele alınmalıdır. Ancak böylelikle, 622 yıl sürmüş bir Monarşinin ardından kan-kin tortusu bırakmadan, bir **değişen zaman hükmü** hâlinde tarih hâtırası olmasıda, Atatürk'ün mizâç ve devlet anlayışının en güzel mirâslarındandır.

İLERİYİ HİSLE DEĞİL, MANTIK VE AKIL DEĞERLERİ İÇİNDE GÖREN BİR ÇESUR KİŞİNİN 1907 MİLLİ MİSAKI. (MİLLİ ANDI)

SORU: "*Bu yetişme devrinde Atatürk'ün tatbik edilmesi hâlinde olayların akışını değiştirecek bir girişimi olmuş mudur?*"

CEVAP: "-Hem de nasıl... Belgeleri olmasa inanılması güç bir akıl/mantık/gerçekler toplamı girişimi oldu Mustafa Kemal'in..."

Ve de 1907'de, yâni İkinci Meşrutiyetin ilânından bir yıl evvel...

Mustafa Kemal'in Kurmay Yüzbaşı olarak Erkânıharb Okulunu bitirdiği 1905, yılı Harbiye ve Tıbbiye'nin hürriyet mücadelelerini teşkilâtlandırma gayretleri içinde oldukları yıldır ve Erkân-ı Harbiye bölümünde Mustafa Kemal, hareketin başındadır.

Ali Fuad Paşa "**Sınıf Arkadaşım Atatürk**", sahife, 71-75" şöyle der:

"Başlıca konumuz rejim meselesi idi. Memleketin kurtuluşu için meşrutî bir idare kurulması şarttı. Hükümdarı meşrutî bir idareye ancak Ordu zorlayabilirdi. Arkadaşlar gidecekleri yerlerde bunu telkin etmeliydiler ve gizli birer teşkilât kurmalıydılar."

Toplantılar için Sirkeci'de bir ev tutmuşlardı. Askerlikten tardedilmiş Fethi isimli birisi de aralarına katılmıştı. Bunun ihbarıyla hazırlık meydana çıktı ve Mustafa Kemal tevkif edildi. Divânıharb mahkûmiyete karar veremedi, fakat hepsinin, merkezi Şam'da olan Orduya gönderilmelerini ve Dürzü isyanlarında cephe vazifesi verilmesini tavsiye etti: Öldükten sonra tekrar dirileceklerine inanan Dürzüler, bilhassa subaylara saldırıyorlardı.

Atatürk, ŞAM'da bazı arkadaşları ile **Vatan ve Hürriyet Cemiyeti**'ni kurar. 1905 ve 1906'da cemiyetin Beyrut, Kudüs, Yafa'da şubeleri kurulur. Bu günlerde Ali Fuad vazifesini Selâniğe aldırmıştır. Beşinci Ordudaki arkadaşlarına Rumeli'de gizli kuruluşların gün geçtikçe kuvvetlendiğini, Makedonya'daki devletlerin kurdukları ıslâhat heyetlerinin yarattığı hava içinde hürriyetçi hareketlerin taraftar bulduğunu yazar. 1906 Nisanında Mustafa Kemal, Yafa'dan Mısır-Yunanistan yolu ile Selâniğe gizlice gelir ve Vatan ve Hürriyet Cemiyeti'nin şubesini kurar. Cemiyet, kısa zaman sonra Osmanlı Hürriyet Cemiyetine dönüşür. Daha sonra da Paris'ten İttihad ve Terakki adına gelerek kendi adları altında birleşmesi teklif eden Dr. Nâzım Beyin girişimi ile bu ad altında toplanırlar: "İTTİHAT VE TERAKKİ."

Selânikten Şam'a dönmüş olan Mustafa Kemal, Kolağası (Ön Yüzbaşı) rütbesine yükseltilmiş ve 13 Ekim 1907'de merkezi Manastır'da olan Üçüncü Ordu Karargâhına atanmıştır. Bu yer değiştirme, onun hasretle beklediği sonuçtur: Çünkü görmüştür ki, Sultan Hamid'in hafiye ve jurnal örgütü, Makedonya'da kontrol kudretini devamlı kaybetmektedir. İttihad ve Terakki, bilhassa genç bölümünde taraftar bulmaktadır. Rumeli Türklüğü, Balkan unsurlarının kendi milliyet ve din hareketleri önünde **birşeyler yapabilme** hasretini daha derinden duymaktadır. Selânik'teki, büyük devletler konsoloslukları yanında, meselâ, Portekiz, Arjantin, Norveç gibi ülkeler bile Makedonya'nın kalbinin çarptığı bu beldede temsilcilikler kurmuşlardır.

Mustafa Kemal, Osmanlı'nın elinde kalabilen Avrupa topraklarındaki bu manzara ile Asya-Afrika'daki Osmanlı beldelelerini ve buralarda yaşayanları kıyasladığı zaman, asırlardır bu mozayığın nasıl olub da **kaynamadığının** gerçek sebeplerini arama imkânı bulmuştur ve asıl KOPUŞ'un sebebinin tesbit edebilmenin kararı içinde **bir şeyler düşünmektedir**: Asla hatırandan çıkarmadığı Osman Nizamî Paşa'nın Kuzguncuk konağındaki teşhisinin ışığı altında: **BİR ŞEYLER YAPMAK** zorunludur, ama yapılacak olan Osmanlıyı batırmakta olan **idâre-i maslahat'a** yeni halkalar eklemek değildi: Temelden ve **yaşanılan devri kucaklıyacak** tedbirlerdir.

Kafasında bu hasretle Selâniğe geldi: Beraberinde **hastalığa koyduğu teşhis'** in çârelerinin ana fikri ve tatbikat plânı da olarak...

Mustafa Kemal, 13 Ekim 1907'de Selâniğe geldi. Ali Fuad, Makedonya'nın dört yanına yaygın ve güneçtikçe yayılan eşkiya hareketlerine karşı düzenlenen tedib harekâtında vazife almış, gösterdiği başarıdan dolayı Kolağasılığa önyüzbaşılığa terfi etmiş, Karaferye'de Hudud Kumandanı olmuştu.

İki dost orada buluştular.

Ayrılıkları iki yılı aşmıştı.

Ali Fuad, bu ayrılış süresi içinde arkadaşının hazırlıklarını öğrendiği zaman hayretten irkildi: Mustafa Kemal, Osmanlı

İmparatorluğunun bir hayâl ve nazariye olmaktan ileri gitmiyen varlığı üzerinde ayaklanmış olanlar ve ona **HASTA ADAM** adını vermiş kudretli-kuvvetli-kalbsiz-insafsız-hukuk yoksunu emperyalizme, sonucu malum boğuşmaya girmeden, hiç bir zaman TÜRK'ün olmamış beldeleri **asıl sahibleri**'ne bırakmak ve bu **BABİL KULESİ**'nden "MİLLİ TÜRK DEVLETİ"ni çıkarmak yolunu aramış ve bulmuştu.

Haritasını bile hazırlamıştı...

Bu harita; Millî Mücadele öncesi Osmanlı Meclisinin SON toplantısında kabul ettiği ve Türkiye Büyük Millet Meclisinin aynen benimsediği haritadan ve zafere rağmen Lozan'da elde edilebilmiş olan haritadan farklıydı.

Mustafa Kemal'in 1907 Misak-ı Milli Haritasında (Millî And Haritasında) Suriye-Irak hududları bugünkü gibi değildi: HALEP bizdeydi, MUSUL/KERKÜK petrolleri bizdeydi.

EGE'de, onikiada elimizdeydi.

AKDENİZ'de, 1878'de İngiliz emânetine verdiğimiz Kıbrıs bizimdi.

Trakya'yı Doğu-Batı diye **yapmacık ikiye** bölmeden tabîî sınırları içinde muhafaza ediyorduk.

Evlâd-ı Fâtihan diyârı Rumeli'den elimizde kalabilmiş Selânik-Manastır-Kosova-Yanya'yı Anadolu kadar vatan sayıyorduk.

Bugün nasıl bir **çıban başı** olduğu ortada olan Irak-Suriye hudutlarının gayr-ı tabiîliğine yol vermeden, Halep-Lâzikiye-Bekka'ya kadar, öte yandan Kerkük-Süleymaniye-Musul'u **Misak-ı Millî** içindeki vatan toprağı sayıyordu Mustafa Kemal'in haritası...

Bu harita, **hasta adam** Osmanlı'nın taksimini beklemeden, kan dökülmesine ve mukadder mağlubiyetleri beklemeden, **şekil olarak** sınırlarımız içinde olmasına rağmen **asla ve hiç bir zaman** bizim olamamış toprakları **asıl sahiblerine** bırakarak, TEMELİ TÜRK OLAN BİR MİLLİ DEVLET'in hudutlarını gösteriyordu.

Yemeni, Hicazı, Filistini ve 1911'de, devlete rağmen **gö-nüllüler** hâlinde Mısır üzerinden gidip İtalyan istilâsına karşı savunduğumuz Trablusgarbi (**Libyayı**) asıl halkına bırakıyordu.

Bırakacağımız yerlerdeki Türklerin, Türkten gayrılarla mubadelesini bile düşünmüştü. Aradığı **TEMELİ TÜRK O-LAN** devletti. Hasta adam'ın mirâsı üzerinde nasıl olsa aralarında ihtiras boğuşması yapacaklardı. Kavğadan asıl hududlara sahip ve ezilmemiş çıkmalıydık: Başka çâremiz yoktu.

Nasıl bir ruh hâli ile bilinmez, Ali Fuad, 1907 tarihli olan Mustafa Kemal' in bu Misak-ı Millisi'ni ölümünden bir yıl öncesi, 1967'ye kadar açıklamamıştı.(1)

Neden?

1920 Misak-ı Millisi ile arasındaki doldurulmaz farkın ruhlarda yaratacağı boşluğun hâdiselerini mi düşünmüştü? Çünkü 1907'nin şartlarını yaşamış nesil, handiyse dünyadan elini ayağını çekmişti: 1920 Misak-ı Millisi'nin baş mimarı da yine Mustafa Kemal'di. 1907'de teklifi için ancak ONUN KADAR CESARET ve YÜREK sahibi olmak lâzımdı. Millî vicdanın, his-heyecan-duygu-hayâl örülü ölçülerden sıyrılmayarak akıl-mantık-gerçekçilik yolunu reddetmiş olanlara karşı göstereceği haklı reaksiyondan mı endişe etmişti? Çünkü **o günler**'de karar mevkiinde olanlardan büyük çoğunluk, hatta değildi.

(1) Ali Fuad, 1968 yılı 10 Ocağında 86 yaşında hayata gözlerini kapadı. Yuva kuramamış, evlâd sahibi olamamıştı. Kanunî vârisi ve bir düzine çocuğu olsaydı hâtıralarına ve şahsiyetine onun kadar âlaka ve saygı duyacaklarında şüpheli olduğum yeğeni Ayşe Cebesoy Sarıalp Hanımefendi, amcasından kalan hazine değerindeki tarih belgelerini incelemem lütfunu benden esirgemeyince Paşanın eski harflerle el yazısı ile bir dosya buldum. Başlığı şuydu: "-Atatürk devrimlerinin temeli olan Misak-ı Millî Atatürk tarafından ne zaman düşünülmüş ve nasıl tekâmül ettirilmiş ve nasıl son şeklini almıştı?"

Altmış yılı aşkın arasız emekle tarih kitaplığımıza yüzaltmışbir telif eser vermiş, yaşayan tarihçilerin en kıdemlisi olmama rağmen, emin olunuz, eski harflerle 41 sahife olan bu inanılmaz ihtişamdaki hakikatleri okuyunca emeklerimden adetâ utandım ve Ayşe Cebesoy Sarıalp Hanımefendiden müsaade alarak kitablaştırdım ve aziz dostum Dr. Faruk Sûkân Beyefendinin yardımıyla 1989' da 96 sahifelik hacim içinde bastırdım.

Böylesine bir muhasebenin, kendilerini savunmadan yok-sun rahmetli arkadaşları üzerinde tarihin acı hükmünden mi ürkmüştü?

Eğer tahtta olan Padişah İkinci Sultan Abdülhamid;

Devlet yönetimini şeklen de olsa elinde tutan Babıâli;

Biryıl sonra İkinci Meşrutiyeti ilân ettirmiş olan İttihad ve Terakki;

OSMANLI MOZAYİĞİ'nin tipik tecellisi olan Mebuslar ve Ayân meclisleri (**Millet Meclisi ve Senato**);

İlim/Kültür kuruluşları/Basın gibi toplum düşüncesini temsil eden müesseseler;

Mustafa Kemal'in sergilediği hakikatleri kucaklamak cesaret-yüreklilik-akıliz'an-mantık yolunu kucaklamış olsalardı **neler olabilecek**'ti. Şimdi onları sıralamaya çalışacağım:

- İttihad ve Terakki devletin **o bâli** ile yaşıyamıyacağını kavriyacak ve **millî bir Türk devleti kurma, gerisini oralara halkının tercihine bırakma** ile, ne maddede, ne mânada asla bizim olmamış ülkeleri asıl sahiblerine terk plânını zaman-mekâna bağliyan gündemle hazırlıyacak ve intilâlden hemen sonra **fiilen** iktidara gelecekti.

- HASTA ADAM'ın mirası üzerinde emperyalist gizli/açık kavga Osmanlı'dan çıkacak, **karşıdaki bloklar**'ın konusu olacaktı.

- Savunma, elde kalan **millî devlet**'in sınırları içine yönelecekti.

- Böylelikle ne 1911 Trablusgarb (**Libya**) Harbi, ne 1912-13 Balkan Harbi ve de çok kuvvetli ihtimalle 1914-18 Dünya Harbi olmayacak veya bu harbe girilmeyecek, girilecek olsa bile hudutları çizilmiş **Millî Türk Devleti**'ni içine çekemiyecekti.

Siz bana *"Bu yetişme devrinde Atatürk'ün tatbik edilmesi hâlinde olayların akışını değiştirecek bir girişimi olmuş mudur?"* sorusunu sordunuz. Ben de Size, **sadece tek misal** i-

le, 1907'de hazırladığı **Misak-ı Milli** ile cevap vermiş bulunuyorum. Ferdler, **iki haslet'e** dayanarak bu çapta iddia sahibi olabilirler: Ya Tanrısal bir kuvvet kendilerini vazifelendirir: Peygamberlerde olduğu gibi... Ya da yine Tanrının ihsanı olan normalüstü istidad-kaabiliyet-zekâ-cesaret-ileriye görebilme meziyetlerine dayanırlar. HiS'lerimizi, telkinleri,peşin hükümleri bir tarafa bırakıb, bu müstesna insanı terâzinin bir kefesine koyub, **olmasaydı** sorusuna **başardıkları'nı** terâzinin öteki kefesine koyarak hükümlendirme emeğini gösterirsek, hiç olmazsa **hakka saygı** duygusuna sahip oluruz.

ANCAK VATANDAŞLA KUVVET BULAN BİR SİYASİ HAREKETİN KURUCUSU OLABİLECEĞİNE İNANMIŞTI...

SORU:-"Siyasi hareketlerle daha Harbiye sıralarında meşgul olduğu biliniyor. İttihad ve Terakki'de aktif ve önde vazife alabilmesi mümkün iken neden bu yolu tercih etmedi?"

CEVAP:-"Önce, İttihad ve Terakki'ninin terkibi onun kafasındaki terkibe uygun değildi: O günlerin Osmanlısını temsil eden BİR KADRO'yu kurabilme imkânından yoksun, gayrı memnunlar derlemesi hâlindeydi. Daha çok **genç subaylar** topluluğuydu. Bu yapı, bir ihtilâl için dayanaktı ve şarttı. Ama daha sonra ne olacaktı?"

Nitekim İttihad ve Terakki, 1908'deki İkinci Meşrutiyeti ilân ettiren temel kudret olmasına rağmen, taaa 1917'lere Osmanlı İmparatorluğunun hayat sahnesinden çekilmesinden bir yıl öncesine kadar kendisini iktidara lâyıık bulmadı: Said Paşalar, Kâmil Paşalar, Hüseyin Hilmi Paşalar Sultan Hamide defalarca Sadriazamlık (**Başbakanlık**) yapmış kişilerdi. Oysaki Mustafa Kemal'in hayatının sonuna kadar muhafaza ettiği bir prensibini İttihad ve Terakki'de bulamadı: **Yeni devirlerin yeni insanlarca tatbik edilebileceği** prensibini ve inancını...

İttihad ve Terakki ÜÇ BAŞLI ve birbiriyle asgarî müşterekliği olmayan üç **ayrı yolu** gösteriyordu:

1 - İttihad-ı Anâsır (o Babil Kulesi'ne benziyen ırklar--diller-dinler-renkler karması'nın aynı gaye-ülkü-ideal çevresinde halkalanması)

2 - İttihad-ı İslâm (Osmanlı Hakanı aynı zamanda İslâm Halifesi, yâni Peygamberimizin (S.A.V.) vekili de olduğu için dünyanın neresinde yaşarsa yaşasın bütün Müslümanların Osmanlı devleti etrafında kemendlenmiş olması)

3 - Ülkenin asıl sahibi ve devletin varlığı için kan döken (çünkü askerlik ödevi sadece Türklerindi) TÜRK'lüğü bir gaye ve harekette toplamış olan Pan-Türkizm, TÜRK BİRLİĞİ...

Atatürk, ülkenin bir bakıma terkibi olan ve ortaya atanlarından (Üç Tarz-ı Siyaset=Üç Politika Yolu) dedikleri çıkış yollarından ilk ikisine, yâni, dilleri-dinleri-ırkları birbirinden farklı toplulukların bir gaye çevresinde toplanabilmelerine ve İslâm Birliğinin gerçekleşeceğine inanmıyordu. Çünkü iki yolu da yakından tanımıştı: Nitekim, 1907 Misak-ı Milli'sini de bu inanç içinde hazırlamıştı.

Trablusgarb (Libya) Harbi, İslâm Birliğinin nasıl bir efsâne olduğunu apaçık isbatladı: 1911'de İtalyanlar, yirmidört saatlik ultiमतomla hiçbir haklı sebep olmaksızın bizim olan Trablusgarb'a saldırdılar, Meşihat Makamı (Şeyhulislâmlık) CİHAD'ın tüm şartlarıyla tecellî ettiğini ilân etti: İslâm dünyasından ne bir ses, ne bir nefes çıkmadı: Ne maddede, ne manâda... Çünkü o tarihte Osmanlı'nın yönetiminde olan Hicaz-İrak-Suriye-Filistin-Lübnan dışındaki İslâm Dünyası ya İngiliz, ya Rusya, ya Fransız idaresindeydi, vatanları da sömürge idi. Kaldı ki Mustafa Kemal, merkezi Şam'da olan Beşinci Orduda hizmet ettiği 1905-1907 arası bütün İslâm Dünyasını görmek, gerçeklerle yüzyüze gelmek imkânı bulmuştu. Bu halkın bir gaye etrafında kemendlenmesi hayâlin ta kendisiydi.

Dini-dili-ırkı-kanı başka olan ve asıl kalabalığını Rumlar-İrmenilerin-Musevilerin teşkil ettiği unsurların merkezî devlet çevresinde birleşmeleri ise, daha tehlikeli hayâdi:

Bunlar, asker olmuyorlar, yâni **Kan Vergisi** vermiyorlar, Türk'e göre çoğalıyorlar, ülkenin ticaret-tarım-ekonomi alanlarında asıl sahibi olan bizlere göre çok ilerlemiş, refaha erişmiş, HASTA ADAM'ın son nefesini vermesini bekliyen emperyalist mihraklardan birisinin koruyuculuğunu temin etmiş durumda idiler. Neden Türk'ün çevresinde birleşeceklerdi?

Bütün bu gerçekler bir **siyasî-fikrî hareket**'in başlama-sından önce ele alınması ŞART gerçeklerdi: aklın ve ilmin gösterdiği sonuca bağlanmadan mevcut düzenin karşısına çıkmak, kargaşa ve çöküntü doğururdu. Nitekim Mustafa Kemal, daha sonra Millî Mücadelede beraberinde olan arkadaş-ları, Ali Fuad, Kâzım Karabekir, Ali Fethi, Rauf Orbay, Dr. Tefik Rüşdü ve kendileri gibi düşünenerle, İttihad ve Terakki'nin İKİNCİ KONGRESİ'nde bu programla çıktılar ve her-şeyden önce **Ordunun siyasetten el çekmesi**'ni istediler. Bu şartlar içinde Mustafa Kemal ve beraberindekilerin İttihad ve Terakki'de aktif ve ön plânda yer almaları elbette söz konusu olamazdı. Nitekim olaylar onlara hak verdi ve **Millî Devlet**'i kurma himmetine, ağıra ödenmiş hayaller kapandıktan sonra başlayabildiler.

"VATAN SAYILAN TOPRAK SONA KADAR SAVUNULUR..."

SORU: *"-Biraz önce esaslarını açıkladığınız 1907 Misak-ı Millî Tasarısında asıl sahiblerine, yâni içinde yaşayan halkına bırakılmasını savunduğu topraklar arasında olan Trablusgarb İtalyan istilâsına uğrayınca Atatürk, neden gönüllü olarak bu-raya koştı ve sonuna kadar bu toprakları savundu?"*

CEVAP: *"-Çünkü o günün benimsenmiş şartları içinde Osmanlı Sancağının dalgalandığı her yer VATAN'dı ve vatan sayılan toprak sona kadar savunulurdu: Bu dalgalanan bayrağın, meselâ Girit örneğinde olduğu gibi sadece nazariye, tesellî ve avunma anlamına gelmesine rağmen..."*

Ama ATATÜRK, burada da özelliğini göstermiştir: Osmanlı Teşkilât-ı Mahsusa Reisi ve Arapçayı her lehçesiyle çökiyi bilen, Arab'ın mizâc ve karakterini çok yakından tanıyan

dostu Eşref Sencer Kuşcubaşı'yı, CABUB'a Şeyh Sünnusî'ye göndermiş, onunla dostluk kurmuş, beldenin dinî-idarî reisinden her türlü yardımı temin etmiş ve kısa zamanda bu bir avuç kahreman, kudretli-haşmetli İtalyan donanmasını kıyıda nöbetçi hâline getirmiş, İtalyan kuvvetleri bu donanmanın atış sahasını aşamamışlardır: O, bu sonucu bir bakıma ÇA-NAKKALE'de de almıştır.

İtalyanlar **Trablusgarb** kıyılarına asker çıkardıkları zaman, bizim donanmamız, Marmara'yı aşacak kudrette bile değildi: Otuz yıl, limanlara bağlanmış olan harb gemilerinin dipleri yosun tutmuş, kazanları karıncalanmıştı. Devlet çâresiz ve şaşkındı. Harbiye Nazırı Mahmud Şevket Paşadan **özel izin** alan Enver, Mustafa Kemal, Ali Fethi, Eşref, Nuri, Reşid, Fuad, Ömer Naci ve beraberlerindeki bir avuç kahreman, değişik ad ve kılıkla Mısır sınırını aşarak Trablusgarb'e erişmişler ve gerçekten destan yaratarak, Balkan savaşı çıkıp ayrılma zorunluğunda kalmalarına kadar İtalyanları kıyıda kalmıya mahkûm etmişler, zaferlerini de baskınlarla onlardan sağladıkları silâhlarla elde etmişlerdi(1). Dünya, hiç beklemediği bu yiğitlik şahlanışı önünde hayrette kalmış, **Türk ruhu şahlanıyor** hükmüne varmışlardı. Hatta, daha sonra Sofya'da Ataşemiliterken Mustafa Kemal'in İttihad ve Terakki Genel Sekreteri Midhat Şükrü Bleda'ya yazdığı mektupta: "*Balkanlı Müttelikler, bizim Trablusgarb'de mücadelemizin neticesini almamıza mâni olmak için hemen savaşı açmışlar. Bu hakikati Sobronya (Bulgar Millet Meclisi) azası olan Zümre zade Şakir Beyin evinde tanıdığım, o günlerde Erkânı Harbiyede vazifeli Bulgar Generali Paneff' den dinledim*" diyecekti.

Ama böylesine emekler hiç kaybolmuyor: Dünya Harbinin kızıştığı 1916 başlarında Teşkilât-ı Mahsusa, Osmanlı Şehzadesi, Sultan Beşinci Murad'ın torunu Osman Fuad Efendiyi bir Alman denizaltısı ile Libya kıyılarına çıkardı, İtalyanlara karşı ayaklanma başlattı ve başarılar kazandı, 1918'de Os-

(1) Daha sonra başlayan Balkan ve Dünya Harpleri ve neticede Osmanlı'nın tarih sahnesinden çekilmesiyle meçhul kalan bu destan için bakınız: "Trablusgarbde bir avuç kahreman, TARİH KONUŞUYOR yayınları 320 sahife, 1963, yazar: Cemal Kutay."

manî İmparatorluğu müttefikleri Almanya, Avusturya-Macaristan, Bulgaristan gibi silâhlarını bıraktığında Osman Fuad Efendi vazifesinin başında idi ve halk, kendisini bırakmak istemiyordu. 1953'de Pariste kendisini rahmetli Satvet Lütfi Tozan'la ziyâret etmişim. Dinlediklerim bugün de beni düşündürmektedir: Osmanlı şehzâdesi, Trablusgarblilerin (**bugünkü söyleyiş ile Libyalı'ların**) kendisini asla bırakmak istemediklerini, ileri gelenlerin ve bilhassa Şeyh Sunnusi'nin elindeki iktidarı ve kudretleri kendisine devrederek devletin başına geçmesini ısrarla istediğini, Padişah Vahideddin'in derhal geri dönmesini istediğini, hatta Padişah'ın son mesajında: "**-Bu ısrar yüzünden Hanedânımızın varlığı tehlikedir**" tâbirini kullandığını anlatarak dedi ki: "*-1911'de Türk subaylarının Mısır hududundan girerek, hiç bir şeye sahip değilken İtalyanlardan elde ettikleri silâhlarla onları sahile kadar püskürtmelerinin destanı hâfızalar ve yüreklerde idi. Düşmanlar, Trablusgarbin İtalyanlara teslimini Mondros Mütarekesine madde olarak koydurmuşlardı. Bu neticeden duyduğum kederi halâ atamadım.*"

ATATÜRK'ün Trablusgarb Harbinde nasıl yıldız gibi parladığını belirleyen bir başka olayı da rahmetli Celâl Bayar'dan dinlemişimdir: Bayar 1956'da Türkiye Cumhurbaşkanı olarak Libya'yı ziyâret etti. Şeyh Sünnisiyi Millî Mücadele yıllarından tanıyordu. Şeyh Sünnisi demiş ki:

"-Kendisini DERNE Cephesi Kumandanı iken bir çadırın içindeki karargâhında ziyâret etmişim. Bu yeri tesbit ettirdim. Burada bir Darülfünûn (Üniversite) yaptırmak istiyorum. İsmi de GAZÎ olacak. Çünkü bu yaşadığımız asırda GAZÎ denilince hatıra gelebilecek ilk isim Gazi Mustafa Kemal'indir. Çanakkaledeki gazasıyla dünyanın kaderini değiştirdi, Millî Mücadeledeki gazasıyla da dünya yüzünde son Türk devletini kurdu. Ben ikisine de şâhid oldum."

Görürsünüz O'nun 1907 Misak-ı Milli'si ile 1911 Trablusgarb'ın düşman istilâsına uğraması karşısındaki tutumu arasında hiç bir çelişki yoktur ve yine görürsünüz ki, içinde bulunduğu her vatan vazifesinde, ardından gidilmeye değer aydınlık yollar mirâsı bırakmıştır.

DEĞİŞMİŞ ZAMAN ŞARTLARININ AÇTIĞI UFUKLAR...

SORU: "-Atatürk'ün yurt dışındaki ilk vazifesi nedir ve buradan nasıl izlenimlerle dönmüştür?"

CEVAP: "-Mustafa Kemal'in yurd dışındaki ilk vazifesi Sofya Büyükelçiliği Ataşemiliterliğidir. Bu vazifeye 27`Ekim 1913`de atandı, 20 Ocak 1915`de 19`uncu Tümen Komutanlığına tâyin edilinceye kadar kaldı. Hizmet alanına, kısa zaman sonra Karadağ'ın merkezi Çetine ile Sırbistan'ın başşehri Belgrad`da eklenmişti. Onaltı aya yakın süren Ataşemiliterliği, onun Balkanlarla Osmanlı'nın arasındaki farklılıklar için, hislerden uzak karar vermesini sağladı.

Büyükelçimiz, çok yakın arkadaşı, kendisinden bir yaş büyük ve rütbede bir kademe ileride olan Ali Fethi (Okyar) idi. Bazıları gibi hem askerlikte kalma, hem de sivil vazife almayı istememiş, Kurmay Binbaşı iken askerlikten istifa etmiş, Millet vekilliği, İttihad ve Terakki Genel Sekreterliği ve Elçilik görevlerini böylece kabul etmişti. Bu yol, Mustafa Kemal'in de ilkgünden benimsediği ve savunduğu tarzı: Askerlikle politikayı asla bağdaştıramıyordu.

O'nun, gerek Harbiye Nezaretine, gerek diğer devlet makamlarına ve bu arada dostlarına yazdıkları, anonim olmanın çok uzak, özel değeri olan görüşlerdir ve niteliğinin gereğidir: Burada hemen-hemen hepsi yabancı, bazı kadınlara özel mektupları vardır ki, gelecekte Türk kadını için ele aldıklarının işâretleri gibidir.

Vardığı sonuçlar üzerinde en önemlilerden birisi Ortodoks Papazlarının ve Ortodoks Klisesinin Hristiyan halk üzerindeki çok önemli, derin ve temelden tesirleri ve adetâ olayları yönlendirmiş olmasıdır.

Görev alanındaki bütün yerleri gezmiş, görmüştü. Balkan Savaşının inanılmaz yenilgisine ve yüzyıllarca Türklerin âdil, hak tanır, hoşgörülü tutumuna rağmen, Bulgar/Sırp/Karadağ ve Yunanlıların vahşet sınırını aşmış zulümlerine rağmen Balkanlarda yine de kalabalık bir Türklük vardı. Meselâ Bul-

garistan'da genel nüfusun %'de 56'sı Türk/Müslümandı. Karşı tarafın belirgin üstünlüğü, Ortodoks papazlarıyla, bizim din adamlarımız arasındaki farktan kaynaklanıyordu. Ortodoks Papazları, din adamı oldukları kadar sağlık-tarım-bayındırlık konularında da teknisyen idiler. Dinlerinde ve devletlerinde yürürlükteki hükümleri mükemmel bilmekle kalmıyorlar, bunları **değişen zaman kurallarıyla bağdaştırmak** gibi bizim din adamlarında zerresi olmayan özelliklere sahip bulunuyorlardı. Bilhassa 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşından sonra kendi ırklarına **milliyetçilik ufukları**'nı açmışlardı. Asıl öğretmen onlardı. Bizim **domuz çobanı** tâbiriyle küçümsediğimiz, bu emeklere kadar gerçekten ilkel şartlar içinde olan Balkanlı Ortodokslar, kısa sürede toprakların asıl sahibi olan bizimkilerden her bakımdan ileri hâle gelmişlerdi.

Bu gördüklerini Harbiye Nezaretine bir rapor konusu yaparken, Selânikten tanıdığı ve o günlerde Evkaf Nazırı olan Şeyhulislâm Hayri Efendiye (**Başbakan rahmetli Suad Hayri Ürgüblü'nün babası**) uzun bir mektub yazdı ve bizim HOCA'larla Ortodoks Papazları arasında bir kıyaslama yaptı.

Hayri Efendi, mütakereden sonra İttihad ve Terakki Hükûmetlerinde yer alan Nazırlarla beraber MALTA Adası'na sürüldüğünde, bu mektubdan Rauf Orbay Beye bahsedecek ve **"İslâh-ı Medâris=Mederelerin Düzenlenmesi"** tasarısında Mustafa Kemal'in uyarmalarından çok faydalandığını söyleyecektir.

Atatürk'ün bu Ataşemiliterlik günlerinde Ortodoks Papazlarının, kamu düzeni, bilinci ve hayatı üzerindeki etkilerinden, Millî Mücadelenin buhran devrinde İstanbul ile Ankara arasındaki temel meselelerin başında gelen **"Fetvâ Çekişmesi"**'nde nasıl ilham aldığı düşünülmiye değer: Damad Ferid Paşa hükûmeti, Anadolu'da beliren mukavemeti kırmak için en köklü tedbirin, bu hareketin Hilâfet Makamının varlığına karşı yaklaşma olduğunu hükme bağlayan bir FETVA'da olduğu inancı ile harekete geçmiş ve Şeyhulislâm Dürrî Zade Abdullâh Efendiden böyle bir fetvâ almıştı. Bunu değersiz kılacak tek yol, **karşı fetvâ** idi: Mustafa Kemal Büyük Millet Meclisi'nin açılış günlerinde böyle bir dayanak bulma zorunluğu için-

de **Anadolu ülemâsı**'nın vatanseverlik duygularına baş vurdu: İlk müsbet cevablar, Karacabey Müftüsü (**daha sonra Şer'iyeye Vekili**) Hasan Fehmi Gerçeker Efendi'den ve Ankara Müftüsü Mehmed Rifat Efendi'den geldi ve kısa zaman da istilâ dışında kalan bütün beldelere yayıldı: Anadolu Halkı, istiklâl ve haysiyet kavgası yapanların, **din devlet yolunda** olduklarını kanıtlayan bu FETVA'ların ardından gitti.

Mustafa Kemal onlardan bu hizmeti istediğinde, Çanakale Savaşlarının galibi ve İstanbul'u kurtarmış adamdı. Şahsiyetinin müstesnâ yapısı, zafer için herşeyden önce milletin **ümidli-azimil-maneviyatı yerinde** olmasına dayandığının bilincine ve tecrübesine sahipti.

Atatürk'le Anadolu Din Adamları Millî Mücadele boyunca yanyana-omuzomuz- gönülgönüle idiler(1).

Ortodoks Papazlarında gördüğünü, kendi milletinin kurtuluşu için kendi din adamlarının imân ve inancında, erişilmesi güç şahikaya (doruğa) çıkardı: DİN' in ve İBADET'in **İSTİKALSİZ MÜMKÜN OLAMIYACAĞI**'nı isbat ederek...

Ortodoks Papazları Kiliselerde, halkına kendi millî gayelerine nasıl erişilebileceklerini anlatıyordu. Mustafa Kemal'de, Millî Mücadeleyi zafere erştirilip düşman vatan topraklarından kovulmadıkça başların, rahat ve emniyet içinde secdeye konulamıyacağını halkına anlatabilme vazifesini, **bu din adamları**'na emânet etti.

Bana, *"Atatürk'ün yurd dışında ilk vazifesi nedir ve buradan nasıl izlenimlerle dönmüştür"* sorusunu sormuştunuz.

Kısaca açıklamalarım bunlar...

O'nun, **din adamları**'nın ülkeleri ve milletleri için hayırlı, tarih gerçeklerine dayalı, çağı kucaklayan konularda yerlerinin **neresi** olabileceği mücadelesi ise bizlere bu Cumhuriyeti kazandırmıştır.

(1) Mustafa Kemal Atatürk'ün şahsiyeti kadar, Millî Mücadelenin kaderi üzerinde özel yeri olan mevzu üzerinde bâkîr belgelerle, örülü bu yakın geçmişin ayrıntıları için bakınız: "KURTULUŞUN ve CUMHURİYETİN MANEVI MİMARLARI, büyükboy 399 sahife, yazar: Cemal Kutay. Diyanet İşleri Başkanlığı Cumhuriyetin elliinci yılı yayını, 1973.

Konuyu bir ibret kıyaslaması ile kapatayım:

Millî Mücadelenin en buhranlı günleri idi: İstanbul ile Ankara arasında **fetvâ kavgası** tüm şiddetiyle devam ediyordu. Birinci Büyük Millet Meclisi, kendi bünyesi içindeki din adamlarından seçeceği **irşâd** (aydınlatma) **heyetleri**'ni vatanın köyüne-kentine göndermek ve gerçekleri vatandaşa anlatmakla görevlendirirdi. Maarif Vekili (**Millî Eğitim Bakanı**) Türk Ocakları Genel Başkanı olan rahmetli Hamdullah Suphi Tanrıöver'di. Mustafa Kemal'e geldi:

"-Paşam... Bunlar çoğunlukla Arapça konuşacaklar. Halk ne anlayacak?"

Atatürk gülümsedi:

"-Sen üzülme Hamdullah... Onlar Arapça konuşsalar bile TÜRKÇE düşünürler" dedi.

DÜNYANIN KADERİNİ DEĞİŞTİRMİŞ ZAFERDE, KİŞİ OLARAK EN BÜYÜK HAK O'NUNDUR.

SORU: *"-Çanakkale Muharebelerinde aralarında tanınmış Alman Generalleri ile bizim tecrübe ve rütbe olarak kendisinden daha çok daha büyük Kumandanlarımız olduğu halde, Muharebelerin galibinin Mustafa Kemal Paşa olduğu neden söylenmiştir?"*

CEVAP: *"-Hakikat olduğu için..."*

Sadece bizde değil, başta karşımızda savaşmış İngiltere-Fransa-Rusya olarak dünyada, müttefiklerimiz Almanya ve Avusturya'da ve bu harpleri savaş tarihinin eşine çok az rastlanmış ölüm-kalım cengi olarak ordularına örnek gösteren Amerika ve Japonya'da da uzun araştırmalar sonu yayınlanan eserlerin istisnâsız hepsinin vardığı sonuç aynıdır: Dünyanın kaderini değiştirmiş zaferde kişi olarak en büyük hak O'nundur.

"-Size ölmenizi emrediyorum" diyebilmiş tek kumandan O'dur.

Bu emrin nasıl yerine getirildiğini, yine kendisi, bakınız nasıl anlatır:

"-Size Bombasirtı vak'asını anlatmadan geçemeyeceğim. Karşılıklı siperlerimiz arasında mesafemiz sekiz adım, yâni ölüm muhakkak... Birinci siperdekiler hiç biri kurtulmamacasına tamamen düşüyor, ikincidekiler onların yerine gidiyor. Fakat ne kadar gıptaya şayân bir itidâl ve tevekkülle... Biliyor musunuz? Öleni görüyor, üç dakikaya kadar öleceğini biliyor, en ufak bir fütûr bile göstermiyor, sarsılmak yok! Okumak bilenler ellerinde Kur'an-ı Kerim, cennete girmeye hazırlanıyorlar. Bilmeyenler, kelime-i şehâdet çekerek yürüyorlar. Bu, Türk askerinin ruh kuvvetini gösteren şaşılacak ve övülecek bir misaldir. Emin olmasınız ki, Çanakkale Muharebelerini kazandıran bu yüksek ruhtur." (Anafartalar Kumandanı Mustafa Kemalle mülâkat, Ruşen Eşref, sahife 48-50).

Çanakkale Muharebelerinin **kimin eseri** olduğunu, Türk askerini böyle anlatan kumandana yaradılış ve meslek yeterliğinin hakkı olarak tescil edilmişliğini bir tarafa bırakalım da, ASIL KONU'ya, Çanakkale Zaferinin dünyada **neleri değiştirmiş** olduğu gerçeğine dönelim.

Asıl yapılması şart olan da budur.

İsterseniz buraya **bir nokta** koyalım ve Mustafa Kemal'in hayatında, bir **İsmail Fazıl Paşa konağı'nın**, yetişmesinde nasıl **temellerden biri** olmuşsa, Çanakkale'nin de, vatanın kaderini eline almasında böylesine bir KADER TECELLİSİ olduğunu hatırlıyalım, Evet, biliyorsunuz ki Mustafa Kemal'i ÇANAKKALE'ye götüren alinyazısının da mimarı yine kendisidir.

Dinleyin:

1 Ağustos 1914'de Almanya'nın Rusya'ya harb ilân etmesi ile BİRİNCİ DÜNYA HARBI başlamış oldu: İngiltere ve Fransa: Rusya'yı yanlarına alabilme gayesiyle, İstanbul ve Boğazları Ruslara terketme karşılığında **gizli** bir anlaşma yapmışlar, İttihad ve Terakki Hükümetinin hertürlü ittifak tekliflerini reddetmişler hatta **silâhlı tarafsızlığımızı** bile garanti etmemişlerdi. 2 Ağustos 1914'de Osmanlı İmparatorluğu, İTİ-

LAF DEVLETLERİ adını alan İngiltere/Fransa/Rusya'ya karşı Almanya ile gizli bir anlaşma imzaladı. 4 Ağustos'ta Harbiye Nazırı Enver Paşa, Sultan Reşad adına BAŞKUMANDAN VEKİLİ olarak Ordunun başına getiriliyor, dolayısıyla vatanın kaderini eline alıyordu.

Bundan sonraki gelişmeler de şöyledir:

11 Ağustos 1914'de İngiliz Filosu, Çanakkale'yi dışardan kontrol altına aldı.

26 Ekim 1914'de de Yavuz ve midilli dahil Osmanlı Donanmasının Alman Amirali SOUCHON komutasında Karadeniz'deki Rus limanlarını bombardıman etmesi ile Osmanlı İmparatorluğu Rusya'ya karşı fiilen harbe girmiş oldu.

3 Kasım 1914'de de İngiliz/Fransız Savaş Gemileri'nin Çanakkale Boğazı girişindeki Seddülbahir ve Kümkale tabyalarını topa tutmasıyla, bu devletlerde Osmanlı İmparatorluğu'na karşı fiilen harbi başlatmış oldular.

Enver Paşa ile Mustafa Kemal arasında, **Ordunun aktif politikanın dışında kalması** konusundaki görüş ayrılığına daha evvelde değinmiştik. Enver Paşa, inkılablar yerleşinceye kadar Ordunun siyasetin dışında kalamıyacağı, Mustafa Kemal ise, bundan sonra askerin siyaset dışında tutulamıyacağı görüşünde idiler. Balkan Harbindeki feci yenilgiler Mustafa Kemal'e hak verdimişti. Fakat artık, hiç bir kuvvet, Ordu'yu **siyaset dışına** çekemiyordu.

Harb başlayınca Mustafa Kemal, **cephede fiilî vazife** istedi, Enver Paşa kendisine: "*Sizin Sofya'daki Ataşemiliterliğiniz, Bulgarların bizimle beraber Sırp ve Yunanlılara karşı muhtemel bir savaşta yanımızda olmalarını temin bakımından daha hayattır*" cevabını verdi, Mustafa Kemal bu cevabla tatmin edilmemişti. Aralık 1914'de Enver Paşa'ya başvurmasını tazeledi: "*Vatanın müdafaasına ait faal vazifelerden daha mühim ve yüce vazife olamaz. Arkadaşlarım muharebe cephelerinde ateş hattında bulunurken ben, Sofya'da Ataşemiliterlik yapamam. Eğer birinci sınıf subay olmak liyakatinden mahrumsam, kanaatiniz bu ise, lütfen açık söyleyiniz.*"

Bu sitemli başvuru üzerine, Üçüncü Kolorduya bağlı, 19'uncu Tümen Komutanlığına 20 Ocak 1916 tarihinde atandı.

25 Ocak 1915'de İstanbul'a gelib Enver Paşayı ziyâretinde anladı ki, henüz böyle bir Tümen yoktu ve Tekirdağ'ında kurulacaktı. Bir bakıma dilediği gibi bir Tümen kurabilme imkânına sahip olması onu memnunda etti, 2 Şubat 1915'de Tekirdağ'a geldi ve gece-gündüz demeden, o muhteşem destânın çekirdeğini oluşturan Tümenini kurdu. 19 Şubatta İngiliz/Fransız Donanması Çanakkale'nin dış tabyalarını topa tuttu. Bu saldırı dolayısıyla Mustafa Kemal'in Tümeni o günkü adı MAYDOS, bugünkü adı ECEABAD'a alındı ve Atatürk, 19'uncu Tümen Komutanlığı üzerinde olmak üzere MAYDOS BÖLGE KOMUTANI olarak savaş hattına girmiş oldu.

Bundan sonrası; düşman karada-denizde perişân ve çâresiz yüzgeri edilinceye kadar, TÜRK'ün tek başına, dünya kudretine karşı yiğit mücadelesinin her safhası bilinen menki-besidir: Biz kazanmıştık... Böyle ölüm-kalım ânlarında her zaman **ellimizden tutan Yüce TANRI'nın inâyet ve lufu ile...**

Yerli/yabancı kaynaklarda Çanakkale Muharebesinin tümü safha-safha malum... Geniş bilgi için onlara başvurabilirsiniz. Ben size **asıl konu olan "Çanakkale zaferinin dünyada ve Türk'ün kaderinde neleri değiştirdiği"**ni hatırlatmaya çalışacağım. Tâ ki zaferin mimârının müstesnâ değerini bir kez daha hatırlayalım da şahsı-gayeleri-emekleri üzerindeki inkâr ve saptırmaların nasıl bir haksızlık ve de günah olduğunu düşünmemize bir **kefâret yolu** olabilsin:

Karşımızdakiler, savaşın **en çok** bir yıl süreceğinin plânlarını yapmışlardı: Çanakkale, **en çok** iki ayda aşılacak, İstanbul ellerine geçecek, ellerindeki zaferi sağlayacak harb malzemesi, On Milyonluk Ordusu bunlardan mahrum Rusya'ya Karadeniz limanlarından ulaştırılacak, Almanya karşı koymayacağı bu kuvvet karşısında Versay'da dikte edilmiş barışı kabule mecbur kalacaktı,

- Rus Çarlığında başlamış kıpırdanmalar bu sonuç önünde tasfiye edilecek ve Avrupa'da statüko devam edecekti.

- Son nefesini vermiş olan HASTA ADAM OSMANLI'nın ardında, dünyada gerçek manasıyla müstakil bir Türk devleti olamıyacaktı. SEVR'in metni Sen-Jan-O-Moryen'de **üçlü**'ler arasında 1914'de hazırlanmıştı.

- Anadolu'yu, Kırımın veya Orta-Osya Türk beldelerinden birinin âkibeti bekliyordu. Bu **Rusya adına İstanbul ve Boğazlar**'dı: Ege sahil şeridinde Yunanistan yerleşiyor, Karadeniz'de Pontus Rum devleti kuruluyor, BÜYÜK ERMENİSTAN Amasya'ya dayanıyor, doğu Anadolu bu ülkeye terkediliyor, Akdeniz'de Konya'yı da içine alan topraklar İtalyan nüfuz bölgesine veriliyordu. Adana'dan Anteb'e kadar uzanan düzçizgi, İngiltere-Fransa arasında bölüşülüyordu.

Kısacası ve tek cümle ile **"Müstakil Türk Devleti devri kapamıyor"**du.

- Bu netice ile, emperyalist güçlerin **sömürgesi** hâlindeki **İslam âlemi** için kurtuluş, haysiyet ve hürriyet ümidleri temamir yokoluyordu. Romanoff Çarlığı, Pan-Slavist siyasetini zirveleştiriyor, ele geçirdiği topraklarda Türk/İslâm varlığı için Génocide (**soykırım**), Yunan Megalo-İdea'sının GİRİT Adasındaki tatbikatı gibi, **mezarlara kadar uzanan yoketme** devri başlıyordu.

- Dünyanın beş kıt'asındaki mazlum ve diğer milletler için kurtuluş ümidi kökünden yok oluyordu.

- Dünya dengesine, Cermen Blokunun (**Almanya ve Avusturya İmparatorlukları**) tasfiyesi ile Amerika katılacaktı. O şartlar içinde bu katılış, bugünkülerden çok farklı sonuçlar doğuracak ve klâsik Avrupa Emperyalizmi kendisine özgü metod içinde ne kadar süreceği meçhul hegemonyasını sürdürecekti.

ÇANAKKALE Zaferi ile, bu plân temelinden yıkıldı ve de aksi yönde çok gelişmeler oldu:

- Romanoff'lar Çarlığı yıkıldı, Brest-Litovsk Anlaşması ile, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşında elimizden alınan Kars-Ardahan-Batum-Sarıkamış ana vatanına döndü.

- Kısa süre de olsa, Orta-Asya ve de Kafkaslarda Türk Cumhuriyetleri kuruldu.

- Millî Mücadelemizi başlattık, zaferle mühürledik, TÜRKİYE CUMHURİYETİ'ni kurduk.

- Mazlûm, esir, sömürgeleşmiş dünya bölümleri için **millî kurtuluşlar yolu**'nu açtık. Bu blok'a, Çanakkale'de bizimle dövüşen Avustralya, Yeni Zelanda, yanında Hindistan, Ceza-yir, Fas, Tunus, Siyah Afrika, Afganistan, hatta ikibinyıldır "**Mev'ud topraklar**"ını (Vadedilen Topraklarını) bekliyen Musevîler'de katıldı. Kısacası, Türk'ün Çanakkale Zaferi Emperyalizm'in belini kırdı. Bu gerçeği anlatabilseydik, kurulan **yeni devletler**'de kendi bayrakları yanında, bizim bayrağımızda göndere çekilir. Mustafa Kemal'in portresi baş köşelerde yer alırdı.

- Balkan Savaşında yüzümüze sürülen **kara leke**'yi sildik: Milletimizin asıl cevherini; Çonkbayırında, Anafartalarda, Arıburnunda, Faruk Nafiz'in güzelim buluşuyla "**O Altın Saçlı Zafer Kartalı**"nın himmetiyle yeniden bulduk. Karşısında durulmaz kuvvet-kudretteki bir düşman dünya önünde, 1919-1922 yıllarında, Kurtuluş Savaşımızda, düşmanı denize döküncüye kadar ÇANAKKALE bize ümid dayanağı oldu. Birincisinin de, ikincisinin de başında **aynı vatan evlâdı**'nın bulunuşu. Sizlerce **tesadûf** müdür? **Tanrı takdiri** mi dir? ünlü İngiliz tarihçisi Wells'in "**Kahramanlar mı Milletleri yaratır, Milletler mi bağırılarından Kahremanlar çıkartır**" sorusuna cevap mıdır? Diyeceğim ki bizimki, ikisi'nin kucaklaşmasıdır.

- Çanakkale'ye gittiniz mi? ANZAK (**Avustralya-Yeni Zelanda**) ölülerinin topluca yattığı sahayı ve buradaki ATATÜRK'ün, taaa başka dünyalardan bizi vatanımızdan kovmak için gelmiş, dövüşmüş, ölmüş-öldürmüş, bu olaya kadar tanımadığımız **düşman** için kalanlara seslenişini okudunuz mu? Emin olunuz, sadece **bu seslenişi dinlemek için bile, ÇANAKKALE YOLCULUĞU** için değer...

Bakınız, ne diyor ATATÜRK bu **düşman** ölülerine..

"Bu Memlekette kanlarını döken ve hayatlarını kaybeden kahramanlar!

*Şimdi burada bir dost Ülke'nin toprağında yatıyorsunuz.
Huzur içinde uyuyunuz.*

*Bizim için, burada, koyun, koyuna yatan Mehmetçiklerle,
Johnniler arasında bir fark yoktur.*

*Siz, uzak diyarlardan, evlatlarını harbe gönderen analar!
Göz yaşlarınızı siliniz.*

Evlatlarınız bizim bağırımızdadırlar.

Huzur içindedirler.

*Onlar bu topraklarda canlarını verdikten sonra bizim de
evlatlarımız olmuşlardır."*

"THOSE HEROES THAT SHED THEIR BLOOD
AND LOST THEIR LIVES...
YOU ARE NOW LYING IN THE SOIL OF A FRIENDLY COUNTRY.
THEREFORE REST IN PEACE.
THERE IS NO DIFFERENCE BETWEEN THE JOHNNEES
AND THE MEHMETS TO US WHERE THEY LIE SIDE BY SIDE
HERE IN THIS COUNTRY OF OURS...
YOU, THE MOTHERS,
WHO SENT THEIR SONS FROM FAR AWAY COUNTRIES
WIPE AWAY YOUR TEARS!
YOUR SONS ARE NOW LYING IN OUR BOSOM
AND ARE IN PEACE.
AFTER HAVING LOST THEIR LIVES ON THIS LAND THEY HAVE
BECOME OUR SONS AS WELL."

ATATÜRK, 1934

Hatırlarsınız: 1951'de, KORE SAVAŞLARI'na bir Tugayımız katıldı ve yiğitlik destanları yarattı: NATO'ya bile bu destanın gölgesinde kabul edildik. Son devrede Alay Kumandan Yardımcımız Dâniş Karabelen Paşa(1) Avustralya'ya davet edildi. Kendisini, ANZAK'lardan hayatta kalanlarla aile fertleri karşıladılar. İnanılmaz sevgi-saygı gösterileri içinde...

Ve, ATATÜRK'ü minnetle, hayranlıkla hatta şükranla andılar. Bakın Karabelen Paşa ne diyor:

"- Avustralya ve Yeni Zelanda'da ATATÜRK adı, Türkiye Cumhuriyeti ile beraber söyleniyor, ama O'nu, farklı olarak, sadece bizim insanımız değil, her ülkede tek bir benzeri olsa, dünyanın daha mutlu, daha yüce ve daha insancıl olacağı inanç ve hasretiyle seviyorlar, sayıyorlar."

Bu evrensel inanç da ÇANAKKALE'de mühürlendi.

BİRBİR AKINTI İÇİNDE GAYE YOLUNU KAYBETMEME SANATI

SORU: *"-Mondros Mütarekesi'nin imzasından sonraya geçmek istiyorum: Atatürk'ün Samsun'a çıkışını Padişah Vahideddin'in şahsen temin ettiği iddiası var. Daha sonra olub bitenlerle bu olayı bağdaştırmak mümkün mü?"*

CEVAP: *"- Sorunuzla öğrenmek istediklerinizi gerçek yapısı ile aydınlığa çıkarabilmek için o günlerin devlet yapısını hatırlamak zorunluğu var: 1908 İkinci Meşrutiyet **Anayasası**'na göre Padişah, hem Devlet Başkanı, hem Başkumandandı. Bu yetkiler, Birinci Meşrutiyetin ilânına imkân veren ve üzerinde hiçbir değişiklik yapılmamış bulunan 1876 Anayasasının hükmüydü. Şimdi bu şartlar içinde Mustafa Kemal'in Ordu Müfettişi olarak Samsun'a gönderilmesinin Saltanat Makamındaki Sultan Vahideddin'in irâdesi (**buyruğu**) ile*

(1) Daha yirmi yaşında 1916'da Harbiye'nin son sınıfından Filistin cephesine gönüllü Teğmen olarak giden Dâniş Paşa, Yıldırım Orduları Grub Kumandanı iken Mustafa Kemal'i tanımış, Çankaya'da, muhafız kıtasında hizmetinde bulunmuştu. Yakın dostumdu Hayatını "Beş Kitada Bir Türk Paşası" adıyla kitaplaştırdım.

mümkün olabileceği kendiliğinden meydana çıkmaktadır. Çünkü başka türlü mümkün değildir. Bu arada Padişahın kendisine olan güven ve takdîrinin asıl tecellisi; **ancak Hakanlar tarafından şahsî tercih**'le verilen **Fahrî Yâver-i Hazretî Şehriyârîlik** (Yüce Hakanın Onursal Danışmanlığı) gibi, özel bir gaye ve üvânın Padişah tarafından verilmiş olmasıdır.

Çünkü Vahideddin, Mustafa Kemal'i **çok yakından** tanıyordu: Bilhassa, 15 Aralık 1917'de başlayan ve 4 Ocak 1918'e kadar yirmi gün sürmüş olan Almanya yolculuğunda Çanakkale Savaşlarıyla vatani kurtaran asker olma tanıtımı yanında, onunla yaptığı uzun sohbetlerde kişisel değerini, bilhassa memleket meselelerindeki düşüncelerini hiç bir engel tanımadan apaçık ortaya koyması, Alman Genelkurmay Karargâhında ünlü Mareşal Hindenburg ve Kurmay Başkanı General Ludendorff'a sorduğu sualler ve tenkidleri ile Alman İmparatoru İkinci Wilhelm'in: "*Genç kumandan... Sizin Boğaz zafer destanını nasıl yarattığınızı şimdi daha iyi anlıyorum*" takdîr hükmüne şahid olmuş ve dönüşte hususî vagonunda başbaşa sohbetleri sırasında, kendisi için bilmece olan savaş safhalarını apaçık, müsbet-menfi safhalarıyla dinlemişti. Nitekim, ağabeyi Beşinci Sultan Mehmed Reşad'ın 3 Temmuz 1918 tarihinde ölümü ile tahta geçince, BAŞKUMANDANLIK selâhiyetlerini nefsinde toplamış ve Ordu Kumandanları tâyinini, yabancı askerlere Osmanlı ordusunda verilecek vazifeleri şahsen tesbiti, erkânıharbiyenin günlük tebliğlerinin kendi tasvibinden geçirilmesi gibi, **neler olduğuna bilme** hakkını bu sohbetler sonunda kavriyerek kullanmaya başlamıştı. Mustafa Kemal, ilk günden karşısında olduğu Irak-Filistin cephelerinde **karşı taarruz**'un, ordunun elde kalan son kudretinin de, Alman Kumandanı Falkenhayn'ın yanlış stratejisine fedâ edilmemesi, aksi halde başında olduğu Yedinci Ordu Kumandanlığından istifa edeceğini Harbiye Nazırı Enver Paşaya bildiren ve **bir ân evvel barış yolları aranmasını, aksi halde bu yanlış taktiklerle vatanın elde kalan topaklarının da tehlikeye gireceğini** açıklıyan uyarısının da dikkate alınmadığını görünce istifâ ederek İstanbul'a dönmüştür. Tedavi için Karlsbad'a gitmesinden önce kendisi-

ni kabul eden Vahideddin: *"-Bana tavsiye ettiğiniz tedbirleri tatbik ediyorum. Memleketin Size ihtiyacı var"* demiş ve Yıldırım orduları Grub Kumandanlığına getirilen Liman Von Sanders Paşanın yerine atanmasını temin etmişti.

Mustafa Kemal Padişahla şahsî ilişkilerini, ona vatan hakikatlerini anlatabilmek için sonuna kadar muhafazaya gayret etmiştir. Fahrî Yâver-i Hazret-i Şehriyârî (**Yüce Hakanın Onursal Danışmanı**) üniformasını, yine aynı Padişah tarafından önce azil, sonra meslekten tard (**kovulma**) kararına kadar muhafaza etmiş, iktidardaki Damad Ferid Paşanın Hey'et-i Temsiliyenin (**Erzurum-Sivas Kongrelerinde, Mustafa Kemal'in Başkanlığında kongrenin seçtiği yetkili temsilcilerin**) telgrafhanelerden bildirilerinin duyurulmasının yasaklanmasına kadar Padişahın şahsını ve makamını bu haksızlıkların dışında tutmuş ve Sadriazama SON başvurusunda: *"- Sizler, Zât-ı Şahane ile milleti arasında şikak ve nifâk (ayrılık ve ikilik) yaratıyorsunuz. Sizleri, millet huzurunda Padişahımıza şikâyet ediyorum"* cümlesiyle, son uyarısını da yapmış ve İstanbul' la ilişkilerini bundan sonra kesmiştir. Size şunu tavsiye edeceğim: Olayların kronolojik akışını incelemeyen ve benzeri hâdiseler için hüküm vermeyiniz ve maksadlı saptırmaların ardında gitmeyiniz.

Şu gerçeği de lütfen hatırlayın: O GÜNLER'de ülke, binbir akımın içinde gidilecek yolu isabetle tâyin edebilmenin şaşkınlığı içinde idi. Mustafa Kemal' in müstesnâ hizmeti, bu kargaşayı, gaye yolundan ayrılmadan selâmete çıkarabilmesidir. Elimizde Hey'et-i Temsiliye'nin zabıtları var: Çoğundaki imza **"Hey'et-i Temsiliye nâmına Mustafa Kemal"**dir. Hiyyerarşiyi zedelemeyen, bu çalkantı günlerindeki doğru akışı, Türkiye Birinci Millet Meclisi'nin vatanın kaderini eline aldığı 23 Nisan 1920'ye kadar saptırmalardan koruyarak, gayesi yolunda ilerlemiştir. Sorunuzda: *"-Daha sonra olub bitenleri bu başlangıçla bağdaştırmak mümkün mü?"* diyorsunuz. Peki ama *daha sonra olub bitenleri* hatırlamadan nasıl hüküm verebiliriz? Vatanın istilâsı dört bir taraftan devam ederken, dünyada gerçek anlamıyla **müstakil bir Türk Devleti**'nin vârolabilmesi ümidini yitirmeyenler parmakla sayılacak kadar azalmışken, millet çâresiz ve ümitsizken, bütün bu karanlıkla-

rı yenib kurtuluş çâresi arıyanların üzerine **Kuvay-ı Ahmediye, Şeriad Ordusu, Hilâfet Ordusu, Kuvay-ı Inzibâtiye adlarıyla** çoğu yabancı parasıyla derlenmişleri saldırtanlar kimlerdir? Kuvay-ı Milliyecilerin vatan haini, asî, şakî olduğunu ilân ederek idâmalarına hüküm, kanlarının din-devlet için helâl olduğuna fetvâ alanlar kimlerdir? Yalnızca Mustafa Kemal değil, bu ağır suçlarla itham ve mahkûm edilenlerin isimlerini ve şahsiyetlerini lütfen hatırlayınız da hükümlerimizi beraberce bu gerçeklerin ışığında verelim.

OSMANLI MOZAYİĞİNDEN "MİLLİ TERKİB"İ O GÜNLERDE KURMUŞTUR...

SORU: "-Kongreler devrinde Atatürk'ün faaliyeti üzerinde söyleyecekleriniz var mı? Ve daha çok konuşulmamış, yazılmamış taraflarıyla..."

CEVAP: "-Elbette var..."

Bir kronoloji hakkı olarak burada altını çizerek hatırlatmak gerek: Erzurum Kongresinden önce ve İzmir'in işgalinden sadece dört saat on dakika sonra, Denizli'de Müftü Ahmed Hulusi Efendinin **istilâyı sadece reddetmek**'le kalmıyarak, her vatan köşesinin kendi kaderine sahib çıkma zorunluğunu ortaya koyan fetvâsı olarak... Çünkü Denizli Müftüsü; Padişahın ve İstanbul Hükûmetinin işgal altındaki bir şehirde esir olduklarını ilân gibi, Türkiye Büyük Millet Meclisinin ancak ikinci yılında konuşabildiği hakikati o gün söyledi ve **Hey'et-i Milliye** adı altında yedi şube kurarak beldesini savunma hazırlıkları yaptı.

Daha sonra bir BALIKESİR KONGRESİ devri var ki, birini tâkiben dört kongre ile Balıkesir, sadece kendisi ve çevresi için değil, DEVLETLEŞEN BELDE hüviyeti içinde bilhassa istilâ altındaki EGE için dayanak teşkil etti, Celal Bayar'a (**Galib Hoca**) AKHİSAR cephesini, Çerkez Ethem'e SALİHLİ cephesini kurdurtan bu kongredir. İstanbul'a heyet göndermiş, Saray ve Babıâli nezdinde işgali asla kabul etmeyeceğini bildirmiştir. Alaşehir kongresi, Trakya/Paşaeli Müdafaa-ı Hukuk toplantısı aynı gaye ile yapılmış hareketlerdir. İlk

günlerde Erzurum Kongresi de **Vilâyat-ı Şarkıyye** adı altında ilk adımını atmıştı. Bu arada, belli bir teşkilât adı almadan düşman istilâsına uğrıyan Maraş'lılar, Urfa'lılar, Antep'liler, Adana'lılar da beldelerini, bölgelerini korumıya başlamışlardı.

Bunlar ve benzerleri övünç kaynağımızdır.

Hepsinin üzerine çıkan ve çeşitli-yörelerde olduğu için elbette farklılıkları olan bu hareketleri BİR MİHRAK NOKTA-SINDA toplıyan, aynı otoriteye bağılıyan, tecrübeli değerli kurmay kafası ile gaye yolunda planlayan Mustafa Kemal'dir.

O; diller-dinler-ırklar-örfler karması OSMANLI MOZAYİ-Ğİ'ni içte kalmış, dışa vurmamış özellikleriyle kavrıyan, en doğru ve cesur teşhisi koyan da yine Mustafa Kemal'dir.

Samsun'a çıkışından Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin zafer kazanmış muhteşem hizmetinin sonuna kadar ki tarih devrinin günleri ve olaylarına bakınız: Bir MİLLİ BİRLİK çatısını ne meharetle örmüştür... Bir yanında Mutki Aşifeti Reisi Hacı Musa Bey, öte yanında Dersim Koçkiri oymağı Başbuğu Diyap Ağa, önünde arkasında Hacibektaş Şeyhi Cemâleddin Efendi, Mevlâna Postnişini Abdülhalim Efendi, en koyu İttihadcılarla, yıllarca onlara dışbilemiş İtilâfcılar, ihâneti reddetmiş Ermeni/Musevî/Rum vatandaşlar, hepsini adetâ sihirli bir mıknatıs gibi çevresinde toplıyabilmiştir. Size bir hakikati anlatayım: Yirmibir gün yirmibir gece sürmüş SAKARYA Muharebelerinin buhranlı günlerinde; Ankara'daki Hükümetin Kayseri'ye taşınması ciddî bir konu mevzu olarak gündeme gelmiş, Kayseri'de Büyük Millet Meclisi için bina bulunmuş, hatta başkanlık kürsüsü bile yaptırılmıştı. Konu Meclise getirilince, o günlerde İcra Vekilleri Heyeti Reisi (**yâni Başbakan**) olan Fevzi Paşa (**Mareşal Çakmak**) tedbirin zorunluğunu izah için kürsüye çıkınca kıyamet kopmuş, sfzlerini tamamıyamadın kürsüden inmiye mecbur kalmıştır. Yerine konuşan, o gfnlere kadar kürsüde hemen-hemen hiç gözükmemiş Dersim (**Tunceli**) Milletvekifi Diyap Ağa'dır. Göğsüne kadar inen beyaz sakalı ve bir doksanlık boyu ile bir destan şahsiyeti görüntüsü içinde: "*Biz buraya gerilemiye değil, ilerlemiyeye geldik. Bu Meclis binasını istihkâm yapar, gelen düşmanla dövüşür, ölür, bir adım geri atmaz*" demiş

ve de Meclis, çevrede savunma hazırlıkları yaparak **bir adım geri atmama** kararı almıştır. Elinde kazma bu istihkâmları hazırlayanların başında da işte bu Diyar Ağa vardır.

Bugün bilmiyorum, ayrılıkçı PKK militanları arasında bu Diyar Ağanın yakınları var mıdır? Ama bilinen şudur ki, bütün bunlar Mustafa Kemal'in birleştirici-kaynaştırıcı-terkib edici ve ayırıcı faktörleri **millî birlik** potasında aşılmaz kale hâline getirmesinin neticeleridir.

Bu konuda asıl hatırlanması gereken **BİRİNCİ TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ**'nin yapısıdır: Bir okul salonunda, okul sıraları üzerinde toplanan bu Meclisin isminin başındaki **BÜYÜK** tâbiri kucakladığı gayenin azametinden kopub gelen hakikattir: Dünyanın **olamaz** dediğini gerçekleştirdiği için... Milletvekillerinin biyografilerine bakınız: Çoğu zaman **asgarî müşterek** bulamazsınız. Kişiaile-toplum olarak **çok farklı** insanlardır, temellerde bile ayrı kutublardadırlar. Ama ayrıntılar dışında **vatanın kurtarılması** için alınmasına inandıkları ve **REİS PAŞA** diyerek etrafında toplandıkları adamın varlığında bu ayrılıkları bir tarafa itmişlerdir. O da **kopuş noktasında** bile gayesinden fedakârlık yapmamış ve meselâ, Meclisin üzerine titrediği yetkilerini, aralıksız otuzyediyedi saat sürmüş tartışmalardan sonra **BAŞKUMANDANLIK KANUNU** ile nefsinde toplamıştır ve **Tekâlif-i Milliye** (Ulusal Yükümlülük) adı altında vatandaşın nesi var nesi yoksa yüzde kırkını **borç** olarak almış, orduyu hazırlamış, düşmanı kahretmiş, ama sonunda aldıklarını kuruşuna kadar ödemiştir: Hem de **zaferden sonra ödenmek** kaydı olan senetle... Çünkü **ZAFER**'e böylesine inanmıştı.

Siz, bunları yapabilecek veya yapabilmiş bir başkasını sadece bizim tarihimizde değil, dünya tarihinde biliyorsanız lütfen söyleyin...

HAYRINA VE ZORUNLULUĞUNA İNANDIKLARINI YAPABİLMEK İÇİN...

SORU: *"-Şimdi sanıyorum gerçek cevabının verilmesi hayli güç olacak bir soru soracağım: Birinci Büyük Millet*

Meclisinin nasıl mutlak hürriyet ve tenkid hakkı içinde olduğunu ve millî irâde ile millî hâkimiyeti eksiksiz tecellî ettirerek vatani kurtardığını biliyoruz. Fakat İkinci Büyük Millet Meclisinde vatani kurtarmış insanlardan çok büyük bölümü yoktu. Yerlerine gelenler, isimlerini Mustafa Kemal Paşanın tesbit ettiği Müdafaa-ı Hukuk adayları idi. Bu teşekkülün daha sonra Halk Fırkası adı aldığını da biliyoruz. TEK PARTİ OLİGARŞİSİ de böyle kuruldu. Buna ne diyeceksiniz?

CEVAP:"-Önce bu soru için Size teşekkür ederim. Sanırım cevabım **çok yönlü** olacaktır.

Mustafa Kemal, İKİ MEŞRUTİYET'in, rejimi nasıl onarım kabul etmez **yamalı bohça** hâline getirdiğini çok iyi biliyordu. Cumhuriyete kadar kişi ve aile hukukumuzda temel olan MECELLE'nin seçkin ve değerli müellifi Ahmed Cevdet Paşa da, (1822-1895), ŞERİAT'ın muamelât, yâni kişi-aile-toplum-devletle alâkalı hükümlerinin ve değişen zamanla tatbik kıymeti kalmamış hükümlerinin gözden geçirilmesini **şart** saymıştı.

Tanzimat'tan beri, yaşanan çağın şartlarını benimsemek yolundaki gayretlerin karşısına, daima aynı engel diktiriliyordu: ŞERİAT...

Ve bu şeriat anlayışı, sadece din ve maneviyatı değil, hayatı teşkil eden tüm konulara el atıyordu. Bu hakikati en iyi kavramışların başında Mustafa Kemal' in olduğunu söylemekte asla abartı yoktur, çünkü O, islâmiyete en doğru teşhisi koymuştu: Islâmiyet, **çıplak din** değildi: HAYAT DÜZENİ'ydi... KUL'u ana karnından alıyor, ebediyetine inandığı ruh hayatına kadar **çizdiği yol**'dan götürüyordu. Ama bu yol **zaman**'la kapanmıştı: MEDRESE, bu sebeble, **yeni yollar** bulamamanın aczi içinde **"-BAB-I İÇTİHAD KAPANMIŞTIR"** demişti. Yâni düşünce kapısı... Bu safsatanın, **"İlim Çin'de ise bile gidib alınız"** diyen bir din tebliğcisinin çağı kucaklıyan medenî görüşü ile ne ilgisi vardı? Tanrının kuluna en büyük lutfu olan **düşünme hakkı**'nı elinden alıyorlardı ve asırlarca da almışlardı.

Mustafa Kemal, İmparatorluğun kaybında, ülkelerin elden çıkışında, derleniptoparlanma girişimlerinin tıkanışında bu

bağnazlığı görmüş, yaşamıştı. Türk milleti asla böyle değildi. Ona musallat olan, bir ucu Arap şöven milliyetçiliğine dayalı **ÜMMET**'ciliğin, Türk insanını kendi dili ile Tanrısına kulluk etmekten yoksun bırakan çıkar düzeniydi: Hukuk ve Tedrisat (**öğretim**) İKİ BAŞLI idi. Ülkeyi MATBAA denilen büyük nimetten 237 yıl mahrum bırakan da bu KAFA'ydı. Size bu kafa yapısı üzerinde bir örnek vermek isterim. Bu sene 500'üncü yılını idrak ettiğimiz, **İspanya ve Portekiz**'den, Engizisyonun imha zulmünden kurtararak getirttiğimiz Museviler, beraberlerinde o günlerin yeni icadı olan **Matbaayı**'da getirtmek istemişlerdi. Yüzyılımızın büyük bilginlerinden Türk Musevisi Avram Galanti Bodrumlu "**Küçük Tettebular Mecmuası**"nda; Osmanlı Meşihat Makamı'nın (Şeyhüslamlık); **İbranice'de olsa, din kitaplarının basılmaması** koşuluyla, matbaanın getirilmesine şartlı izin verdiğini, ancak daha sonraları Padişah II. Selim'in Bankeri Yasef NASSI'nin ricasıyla yayınlanan Padişah Fermanı ile, bu şartın kaldırıldığını yayınlamıştır. Görülüyor ki Tevrat veya Zebur, matbaada basılırsa **emsal olur** korkusu daha 1493'lerde bile yüreklerindedir.

Kendi sultasını sürdürmek için maddede-manâda bütün yeniliklerin-buluşların-icadların kapılarını sımsıkı kapatan: **Bab-ı İçtlhâd** (düşünce kapısı) kapanmıştır diyen bir zihniyetin izlerini, kuruluşlarını ve yetiştirdiği nesillerde süregelen fizik kuralı tortuyu kökünden silmek ve onun yerine TÜRK İNSANI'nın tab'ında olan, tarihin şehâdet ettiği **çağı kucaklamış uygarlık anlayışı ve yolu**'nu, ona TORTULARI TEMİZLENMİŞ olarak açmak, vatani düşmandan kurtarmakdan daha hayati ve değerliydi.

İşte Mustafa Kemal, İkinci Büyük Millet Meclisinin terkinde, başarılı olabilmek için ihtiyaç duymuş ve örneğin Saltanat'tan sonra Hilâfet devrinde tamamlandığını, bundan sonraki varlığının sadece Türklük için değil, dünya İslâm Alemini **sömürge** halinde elinde tutan emperyalizm için politika malzemesi olacağını kavrayabilecek bir Meclis istemiştir.

İsterseniz sorunuzun **asıl konusu**'na, Birinci Büyük Millet Meclisi ile İkincisi arasındaki terkin farkının pek konuşulmamış **gerekçe**'lerine dönelim: Eğer, 1923-1927 İkinci Meclisin

yasama görevini yerine getirdiği dört yılın içine, böylesine geçmişin derinliklerine dayalı, iskeleti kök-budak salmış düşünce ve kuruluşları silib, yerine çağı kucaklıyanları koyabilmiş olma himmet ve hizmetinden nelerin sığabilmiş olduklarını görelim. Tabii başlıcalarını ve de kronolojik sırası ile... Çünkü ancak bu dikkatin sonundadır ki, Mustafa Kemal'in hiçbir şeyi **tesadüf'e** bırakmadığını kavrayabiliriz:

- **11 Ağustos 1923.** İkinci Büyük Millet Meclisi ilk toplantısını yaptı, Başkanlığa yine Mustafa Kemal'i seçti: O günkü Anayasa'ya göre Meclis Başkanı, aynı zamanda Devlet Başkanı'ydı.

- **13 Ekim 1923.** Ankara'nın yeni Türk Devletinin başkenti olması kanunu kabul edildi.

- **29/30 Ekim 1923.** Cumhuriyet İlân edildi. (Saat 20.30)

- **29/30 Ekim 1923.** Gazi Mustafa Kemal, Cumhurbaşkanı seçildi (Saat:20.44)

- **7 Şubat 1924.** Yabancı okul binaları içindeki dinî alâmet ve işâretlerin kaldırılmasına karar verildi.

- **15 Şubat 1923.** İzmir'de Harb Oyunlarında Halifeliğin kaldırılmasına karar verildi (Saltanat daha evvel 1 Kasım 1922'de kaldırılmıştı.)

- **1 Mart 1924.** Mustafa Kemal Hilâfetin Kaldırılması ve Öğretim Birliği'nin (Tevhid-i Tedrisatın) gerekliliğini açıklayan yıllık açış konuşmasını yaptı.

- **2 Mart 1924.** Hilâfetin, Şer'iyye ve Evkaf Vekâletinin kaldırılması, Tevhidi Tedrisat (Öğretim Birliği) teklifleri yapıldı.

- **3 Mart 1924.** Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından Hilâfetin, Umur-u Şer' iyye vekâletinin, Evkaf vekâletinin ve Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Vekâletlerinin kaldırılması, Tevhid-i Tedrisat (Öğretim Birliği) ve Medreselerin kapatılması hakkındaki kanunlar kabul edildi.

- **3 Nisan 1924** (Hâkimlerin Kıyafetlerini düzene koyan 461 Sayılı Kanun kabul edildi.

- **8 Nisan 1924** (Şer'iyye Mahkemelerinin kaldırılmasına dair kanun kabul edildi.

- **20 Nisan 1924. 491 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının değiştirilerek kabul edildi.** 21 Ocak 1921 Anayasasındaki Saltanat ve Hilâfete ait hükümlerin kaldırıldı ve Millî Hâkimiyet (**ulusal egemenlik**) prensibi konuldu.

- **21 Nisan 1924,** İstanbul Üniversitesine tüzel kişilik verildi.

- **23 Nisan 1924.** Türk Ocakları kuruldu.

- **31 Ekim 1924.** Ordunun politikadan çekildi. Asker olan milletvekillerinin askerlikte kalmaları hâlinde milletvekilliklerinden ayrılmaları veya askerlikten istifa ederek siyasî hayatta kalmaları sağlandı.

- **17 Şubat 1925.** 556 sayılı kanunun kabulü ile dinin politik maksadlarla kötüye kullanılması yasaklandı.

- **30 Haziran 1925.** Doğu illerimizde Tekkeler kapatıldı.

- **21 Ağustos 1925.** Atatürk'ün şapka giyilmesi kararını tatbik için Kastamonu seyahatine çıktı.

- **30 Ağustos 1925.** Daday'daki konuşması ile Şapka giyilmesine başlandı.

- **2 Eylül 1925.** Türbeler, Tekkeler ve Zaviyeler kapatıldı. İlmiye sınıfı (din adamları) ve devlet memurları kıyafet karar-nâmeleri ilân edildi. (Şapka ile ilgili Bakanlar Kurulu kararı)

- **4 Eylül 1925.** Taksimde verilen baloya Türk kadınları şapka ile geldi.

- **11 Ekim 1925.** Yeni Kıyafet Tüzüğü Bakanlar Kurulunca tesbit ve kabul edildi.

- **30 Kasım 1925.** 677 Sayılı Kanunla bir takım unvanlar kaldırıldı ve yetkisiz sarık ve ruhanî kıyafet taşıyanların cezalandırılmaları karara bağlandı (tekke, zaviye ve türbeler de bu kanunla kapatılmıştır.)

- **26 Aralık 1925.** Uluslararası takvim ve saat kabul edildi.

- **17 Şubat 1926.** 743 Sayılı Türk Medenî Kanunu kabul edildi.

- **1 Mart 1926.** 765 Sayılı Türk Ceza Kanunu kabul edildi.

- **22 Mart 1926.** 789 Sayılı Kanunla Türk Dil Akademisi kuruldu.

- **10 Nisan 1926.** 805 Sayılı Kanunla ticaret âleminde Türkçenin kullanılmasına başlandı.

- **19 Nisan 1926.** 818 Sayılı Kabotaj Kanunu ile Türk li-manları arasında gidişgelî hakkı Türk Bayrağına verildi.

- **4 Ekim 1926.** Medenî Kanun, Borçlar Kanunu, Ticaret Kanunu yürürlüğe girdi.

- **28 Mayıs 1927.** Sanayii Teşvik Kanunu kabul edildi.

- **28 Ekim 1927.** İlk Nüfus Sayımı yapıldı.

Görürsünüz, 11 Ağustos 1923'le, 23 Ekim 1927 arasında (**İnkılâblar=Devrimler**) olarak adlandırılan, kişileri ve toplumu temelden ilgilendiren kanunlar birbirini kovalamıştır: Bunların esasında; geçmişteki hicranların, devrini temamlamış, fosilleşmiş mevzuatın-örflerin-inançların-âdetlerin yerlerini yaşanan çağın gereklerine bırakmasının cesareti vardır.

İsterseniz Size bir örnek vereyim: 21 Nisan 1924'de, daha Cumhuriyet bir yaşına girmeden İstanbul Üniversitesine tüzel kişilik tanındı: Müsbet bilim hangi yolu gösteriyorsa onu benimsiyebilecekler ve kararları kendi yetkili kurulları verecekti. Bir bilim kuruluşuna verilmesi doğal, hatta zorunlu olan bu hak, 1868'de İstanbul'da ilk Darülfünûn (**Üniversite**) kurulduğu zaman başa gelenler hatırlandığında nelerin arkada kaldığı değerlendirilebilirdi. Olay şuydu: ünlü İslâm Bilgini ve Filozofu Cemaleddin Efganî ile, devrin tanınmış müsbet ilimler üstadı Hoca Tahsin Efendi **havadan yoksun bir ortamda canlıların yaşayamayacağı'nı** isbat için, bir fanusun içine güvercin koyarak havasını boşaltma tecrübesi yaptılar. Canlıların havasız yaşayamayacağını isbat etmişlerdi. ama,

MEDRESE'liler ayaklanmış, sebebler ne olursa olsun hayat-ölüm gibi Tanrı takdîrine bağlı konularda deney yapılmasının **şer'an caiz** olmadığını iddia etmişler ve Üniversiteyi kapattırmışlardı. Kapılar, yirmiyedi yıl kapalı kaldı. Tekrar açıldığında da adı **Dârülfünûn**, yâni Üniversite olmadan açılmıştı. Her yüksek öğretim kurumu, öğretim yaptığı dalın sonuna bir "**Şahane**" tabiri ekleyerek açılabilmişti: Tıbbiye-i Şâhane Mühendishane-i Şâhâne, Harbiye-i Şâhâne gibi... Cumhuriyete kadar da bir tüzel kişilik veya özerklik düşünülmemişti. Çünkü **öğretim İKİ BAŞLI** idi: Maarif Nezaretlerinin kararlarının dinî tedrisat (**yâni medreseler**)den ayrı düşünülebilmesi mümkün değildi.

Öğretim birliği bu ikibaşlılığı kaldırmıştı.

Cumhuriyetin nasıl ilân edildiğinin gerçek yapısında ise, ATATÜRK'ün hazırlığı ne zaman yaptığı ve hangi olaylarla tatbik mevkiine koyduğunun günüşiğine çıkması vardır. Celal Bayar'ın 1955 de SEL YAYINLARI'nca neşredilen "**Atatürk' den Hâtıralar**" kitabında (**sahife 62-67**) şöyle anlatılır:

*"-Erzurum ve Sivas Kongrelerinde tohumu atılan "**Millî İrade-Millî hâkimiyetMillî Meclis**" mefhumları nihayet tam semeresini vermiş, 29 Ekim 1923 gecesi saat 20.30'da Cumhuriyet ilân olunarak Türkiye'nin zaten Anadolu harekâtının başından beri fiilen cumhuriyet olan idaresi resmen de **CUMHURİYET** olmuştur.*

Şimdi size Atatürk'ün Cumhuriyet ilânını ne şekilde hazırladığını anlatacağım ki, bu tafsilât bugüne kadar hiç bir yerde neşredilmiş değildir.

*Birinci Teşkilât-ı Esasiye Kanunu (**Anayasa**) kabul olunduktan sonra İcra Vekillerinin teker teker Meclis tarafından seçilmesine karar verilmişti. Büyük Millet Meclisi Reisi aynı zamanda Hükûmete ve Devlete reislik ediyordu. Bu şekil 336 (920) de kabul edilen İcra Vekillerinin seçilmesine dair kanunun getirdiği esaslardı. Bu kanunun ikinci maddesine göre:- "İcra Vekilleri Büyük Millet Meclisinin salt çoğunluğu ile seçilmiş oluyorlardı. Dördüncü maddede de:"-**İcra Vekilleri arasında çikacak anlaşmazlığı Millet Meclisinin**" sonuç-*

landıracağı belirtiyordu. Fakat tatbikat bu şeklin değiştirilmesini zorunlu kıldı. Devamlı, durluklu, belirli programlara sahip hükümetler kurulamıyordu.

Atatürk, ilk Anayasanın **hâkimiyet kayıtsız şartsız milletindir** hükmünü kabul ettirdikten sonra, bunun son adımını atıp Cumhuriyetin de ilânını tasarlamıştı. Bunun hazırlığına da Lozan Barış görüşmelerinin yapıldığı günlerde başlamıştı. Bunun hikâyesini Atatürk'ün son Genel Sekreteri Hasan Rıza Soyak'dan dinledim:

1923 yazında Lozan Anlaşmasının imzası sıralarında idi. Atatürk yanında eşi Latife Hanım ve birkaç arkadaşı ile Çankaya Köşkünün civarında attırdığı kayalara nezaret ediyordu. Yanında eski yâveri Milletvekili Cevad Abbas ve o zamanki Özel Kalem Müdürü Hayatî Bey vardı. Atatürk, Hayatî Bey vasıtasıyla o sırada özel kalem kâtiblerinden birisi olarak bulunan Hasan Rıza Bey'i çağırttı. Az sonra Hasan Rıza Bey görününce Atatürk etrafındakilerden ayrılarak onun yanına gitti. Onunla beraber köşke girdi ve durdu. Yeleğinin cebinden birkaç küçük kâğıt parçası çıkardı. Hasan Rıza'nın gözlerinin içine bakarak bunları uzattı:

"-Bunları al, müsvedde halinde beyaza çekeceksin. Yazılar karışıktır. Dikkat et. Okuyamadığın veya anlamadığın yerler olursa, beni buraya çağırır, sorarsın. Cümle bağlantıları yanlışlarına rastlarsan düzeltebilirsin. Aynı zamanda şunu da söyleyeyim ki bunları şimdilik yalnız sen ve ben bileceğiz. Amirlerine dahi bahsetmiye lüzum yoktur."

Sonra Hasan Rıza Beye kendi çalışma masasını gösterdi ve bahçeye çıktı.

Hasan Rıza Bey elindeki kâğıt parçalarına baktı. Bunlar Atatürk'ün daima kullandığı küçük not defterlerinden koparılmış sahifelerdi.

Hasan Rıza Bey kâğıtları okumaya başladı. Daha ilk satırlarda dehşetli heyecana kapıldı. Bunlar o zaman mevcut bulunan ve Ocak 1921'de kabul edilmiş Anayasanın devlet şekline ait maddesini değiştiren yazılardı. Devletin şekli CUMHURİYET olarak tesbit olunuyordu.

Hasan Rıza Bey hakikaten pek karışık ve küçük harflerle yazılmış yazıları temize çekerken, Atatürk bir iki defa salona gelip yazılanları kontrol etti. Değiştirilen ve tâdil edilen maddeler şunlardı:

"Türkiye Devletinin hükümet şekli Cumhuriyettir."

"Türkiye Devleti Büyük Millet Meclisi tarafından idare olunur. Meclis hükümetin taksim ettiği vazifeleri İcra Vekilleri Heyeti vasıtasıyla idare eder."

"Türkiye Cumhuriyeti Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu tarafından ve kendi azası arasından bir seçim devresi için intihab olunur. Riyaset vazifesi yeni Cumhurreisinin intihabına kadar devam eder. Tekrar intihab olunmak caizdir."

"Türkiye Reisisumhuru Devletin Reisidir. Bu sıfatla lüzum gördükçe Meclise ve Vekiller Heyetine riyaset eder."

"Başvekil, Reisisumhur tarafından ve Meclis azası arasından seçilir. Diğer vekiller Başvekil tarafından yine Meclis azası arasından seçildikten sonra hepsi Meclisin tasvibine arz olunur. Meclis toplantıda değilse tasvib Meclisin toplantısına kadar geri bırakılır."

Görüldüğü gibi bu maddeler arasında din ve dile ait bir kayıt yoktu. Bunları sonradan encümen ilâve etmişti.

*Atatürk Hasan Rıza Beyi bir gün daha çalıştırarak o zamanki Anayasa ile, eski Kanunu Esâsiden faydalanarak tam bir **Anayasa Taslağı** hazırladı.*

Temize çekilmesinden sonra Atatürk Hasan Rıza Beye:

"-Şimdi bunları al, Adliye Vekili Seyid Beye götür. Yarına kadar bunları okusun, Cumhuriyet ve Halk Hâkimiyeti mefhumları ile umumî hukuk kaideleri bakımından tetkik etsin ve düşüncelerini bildirsin" dedi.

Sonra ilâve etti:

"-Meselenin şimdilik üçümüz arasında kalmasını arzu ettiğimi Seyid Beye söylersin."

Hasan Rıza Bey Anayasa Taslağını Seyid Bey'e götürdü, Atatürk'ün arzularını bildirdi.

Seyid Bey ertesi günü müsveddeyi iade ederken: "-Pek mükemmel... Esaslarda temamiyle mutabıkım. Yalnız birkaç ayrıntı üzerinde düşüncelerimi arzettim" dedi.

Hasan Rıza hazır vaziyetteki Anayasa Tasarısını Atatürk'e takdim etti.

Cumhuriyetin resmen ilânı olan 29 Ekim 1923'e kadar hiç kimse bu hazırlıktan söz etmedi ve haberi olmadı.

Atatürk, daima tercih ettiği stratejisi ile en elverişli ve ülke adına hayırlı ânı bekledi ve bu müsaid zamanı, Fethi Bey kabinesinin çekilmesi, yerine gelecek olanın özlenen istikrar ve devamlılığı sağlamayacağı kanaatinin Mecliste hâkim olduğu zamanda buldu.

İşte, CUMHURİYETİN İLANI'nı bu kadar kısa zamanda, hiç bir tereddüd esintisi olmadan mümkün kılan hazırlık budur.

ATATÜRK'ÜN ANAYASASI, o gün-bugün ülkede, millî iradeyi, huzuru, hak-adaleözgürlük eşitliğini ve altıyüzyılı aşmış bir süre hüküm süren Monarşiden Cumhuriyete sarsıntısız geçişi temsil etmiştir. Ruhuna uygun kalındığı müddetçe de bu kıymetini sürdürecektir."

Biliyorsunuz Celal BAYAR'ın bu tahmini 1960 Askeri müdahalesine kadar isabetini muhafaza etti.

LÂİKLİK; ATATÜRK'ÜN TÜRK MİLLETİNE OLDUĞU KADAR İSLAM DİNİNE EN BÜYÜK, EN HAYIRLI HİZMETİ ve ARMAĞANIDIR...

SORU: "-Türkçe hutbe okunması, Lâiklik esasının kabulü ve Anayasada bu yönde değişiklik yapılması ve 1222 Sayılı Kanunla Anayasadan dine ait maddelerin çıkarılması daha sonra mıdır ve bunlara neden ihtiyaç görülmüştür?"

CEVAP:"-Elbetteki bu konular, yukarıda üzerinde durduğumuz emeklerin devamı ve **sonuca bağlanması** idi: Benimsenen gaye ve felsefelerin mühürlenmesi için yerine getirilmesi şarttı.

Alınan tedbirleri kronolojik akışı içinde hatırlıyalım:

- **3 Şubat 1928.** İstanbul'da HUTBE ve daha sonra E-ZAN'ın Türkçe okunmasına başlandı.

- **5 Nisan 1928.** Lâiklik esası benimsendi ve bu kararın Anayasaya geçişi için takvim hazırlandı.

- **10 Nisan 1928.** 1222 Sayılı Kanunla Anayasadan dine ait maddeler çıkarıldı.

- **24 Mayıs 1928.** 1288 Sayılı Kanunla uluslararası rakamlar kabul edildi.

- **26 Mayıs 1928.** Büyük karar, Harf Devrimi için kurulan uzmanlar heyeti bugün ilk toplantısını yaptı.

- **28 Mayıs 1928.** Bakanlar Kurulu, ihtisas komisyonunun raporu istikametinde Millet Mekteplerinin (Okullarının) açılmasına karar aldı.

- **9 Ağustos 1928.** Atatürk Sarayburnunda harf devrimini açıklıyan konuşmasını yaptı.

- **23 Ağustos 1928.** Atatürk'ün Tekirdağı'nda Lâtin kökenli yeni Türk alfabesini anlatması ve bir köy imamına yeni harflerle **vettini ves-zeytunî** âyetini yazdırarak açıklamalarda bulunması.

- **25 Ağustos 1928.** Türkiye Öğretmenler Birliği'nin Ankara'da yapılan dördüncü kongresinde, Türkiye öğretmenlerinin yeni Türk alfabesini öğretmek, milletimize en büyük kültür hizmetini yerine getireceği andı içildi.

- **1 Kasım 1928.** Mustafa Kemal, 1 Kasım Büyük Millet Meclisini açış nutkunda harf devriminin temel gayesini açıkladı.

- **3 Kasım 1928.** Büyük Millet Meclisinin kabul ettiği 1353 sayılı Türk Harflerinin kabulü kanunu resmî gazetede yayınlandı.

- **11 Kasım 1928.** Millet Okullarının illere göre açılacak sayıları ve yerlerinin tesbitine başlanıldı.

- **1 Ocak 1929.** İlk Millet Okullarının açılmasına başlanıldı ve Arap harfleriyle dilekçe yazılmamasının ve kitap basımının yasaklanması kabul edildi.

- **1 Haziran 1929.** Yeni Türk Alfabesinin genel olarak uygulanmasına başlanıldı.

- **19 Ağustos 1929.** Tabipler Odası, halk sağlığı koruyucu tedbirlerden birisi olarak penceredeki kafeslerin kaldırılmasını istedi.

- **1 Eylül 1929.** Liselerden Arabca dersler kaldırıldı.

- **3 Nisan 1930.** Kadınlara Belediye seçimlerinde oy hakkı tanındı.

- **9 Ağustos 1930.** Serbest Cumhuriyet Fırkası kuruldu.

- **23 Aralık 1930.** Menemen olayı. Din'in dünya işlerinden ayrılarak, vicdan hürriyetinin temini ile ümmet düzeni yerinde millet yapısının manevî hayata geçişini sağlayacak tedbirlere karşı tepkinin tipik olayı: Öğretmen Yedek Subay Kubilay'ın Menemen'de şehid edilmesi ve şeriat istenmesidir.

Üçüncü Büyük Millet Meclisi de; 1930 yılında, kendinden öncekinin **Cumhuriyeti kurumlaştırma ve çağ insanını yetiştirme** tedbirlerini, 4 Mayıs 1931'de ilk toplantısını yapan Dördüncü Büyük Millet Meclisine bırakıyordu: Onun başaraçağı temel hizmet, **Kadın-Erkek eşitliği** alanında, seçme-seçilme hakkını getirmesiydi. Bu arada, 21 Haziran 1934'de Soyadı Kanunu kabul edildi, 2 Kasım 1934'de tasfiye edilmiş kuruluşları temsil eden lakab ve unvanlar kaldırıldı, ve de 8 Ekim 1934'de **TÜRK KADININA SEÇME ve SEÇİLME HAKKI** verildi, Kanun 5 Aralık 1934'de yürürlüğe girdi.

İki büyük gerçeği hatırlatmak önündeyiz: Atatürk, hatta bir bölümü **yakınları** arasına girmiş bazı kişilerin de direnme-

sine rağmen bu kararı alırken, örneğin; Medenî Kanununu aldığımız İsviçre'de, **Nordik Ülkeler** diye çağdaşlaşmalarını özlemle tâkib ettiğimiz Danimarka ve Norveç gibi ülkelerde bu hak yoktu.

Ve, hemen şunu da söyleyeyim: 1935'de yapılan Genel Seçimlerde Büyük Millet Meclisine ON SEKİZ kadın Milletvekili girdi. Hepsini tanıdım. Meclis **tutanakları** ortadadır. Alınız, okuyunuz. Bu onsekiz aydın Türk kadınından gelen öneriler, alınmış tedbirler üzerinde düşünceler, kişisel tutumları hepimiz için gurur, geleceklere inanç ve kadınlarımızın bu hakka ne kadar lâıyk olduklarının şeref verici isbatıdır. Bir de şu düşündürücü gerçeği açıklıyayım: Atatürk, bu 1935 seçimleri için onsekiz değil KIRK kadın adayı istemiş, bu fikrini günün İçişleri Bakanı Şükrü Kaya'ya söylemiş. Bunu, Şükrü Kaya'nın hâtıralarını derlerken, üzeri ATATÜRK antetli bir kâğıda **el yazısı ile** *"-Seçimlerde Halk Fırkası adına aday gösterilecek kırk kadının isimlerinin tesbiti "* NOT'unu görünce kendisine sormuştum. Şükrü Kaya, Atatürk'ün ölümü ve İsmet İnönü'nün İLK kabinesinde yerini Dr. Refik Saydam'a bırakmış, köşesine çekilmiş veya başka seçenek bulamamıştı. Sorum üzerine şu açıklamayı yaptı:

"-Atatürk, Büyük Millet Meclisine kadınların kırk sandalye ile katılmasını istiyordu. Bu NOT'u ile de arzusunu tekrarlıyor. Biz Hükûmet olarak bu sayıyı fazla bulduk. İlk olarak daha dengeli bir rakamı tercih ediyorduk. Atatürk'ün bir özelliği de, Hükûmetlerin tercihlerine değer vermesiydi. İyi hatırlıyorum: Bu tercihimizi kendisine Hükûmet adına arzettiğim zaman üzüntüsü hâlinde belli oluyordu. Fakat ısrar etmedi, hatta bir espri yaptı: "-Gelecek seçimlerde kadınlar, sayıları oranında Meclise girip kendi kabinelerini kurduklarında bakalım Sen bakan olabilir misin?" dedi."

1935'de Türkiye Onbeş Milyondu, Onsekiz kadın Milletvekili vardı, Dokuzyüzbin vatandaşa bir kadın milletvekili düşüyordu, bugün Türkiye Elli Yedi Milyon, Dokuz kadın Milletvekili var, Yedi milyona bir kadın Milletvekili... Halbuki vatan tablosuna bakınız: ATATÜRK'ün başardıkları ve kurduğu **yetişme düzeni** ile Türk kadını, hangi alanda erkeğinden

geri? Biz Türkler, İslâmiyetten evvel anavatanımızdaki Şaman inançları içinde kadına değer verirdik, mirasda erkeğin üstünlüğü yoktu. Bir obada üç erkek, bir kız çocuk varsa, erkeğin ortancası **adsız** sayılır, miras almazdı. Kutsal sayılan **oba'nın çırağı'nı, erkek değil, kadın** yakardı. Mirasda iki erkek bir kadın, dört kadınla evlenme hep Şeriatın **muamelât** bölümünün kasıtlı yorumlarından sonra toplum düzeni oldu. Atatürk asırların çilelerinin tesellî nasibi idi. Elliye yedi yıllık kısa ömrü içinde Tanrının sevgili kulu olarak yapabileceklerini yaptı. **Çağı ve değişenzamanı** milletine gösterdi. Emîn olun, en büyük hizmeti de; **dini, dünyadan ayırarak** İslâmiyete oldu. Size şunu söylemek isterim: LAİK'lik Atatürk'ün Türk milletine olduğu kadar İslâm dinine en büyük, en hayırlı armağandır. Bu gerçek birgün mutlaka herkes tarafından kavranacaktır.

LAİKLİK TÜRK MİLLETİNİ ÜMMETLEŞME TEHLİKESİNDEN KURTARAN, URUBE (ARAPÇILIK, ARAPLAŞMA) FELAKETİNİN DIŞINDA TUTABİLECEK T E K KURTULUŞ YOLUDUR.

SORU: "-Ben, bu birgün kavrama dileğinizi bugün yerine getirmek istiyorum ve size soruyorum: LAİK'lik nedir? Târifi nedir, gayesi nedir, terkibi nedir?"

Bu bir...

İkincisi de, ATATÜRK'ün yorumlar yorumu ile değil, doğrudan kendi sözleri ve kanaatleri ile din nedir? Maneviyat nedir? ve yine kendi sözleri ile bu yaptıklarına neden ihtiyaç duymuş, görmüştür?

CEVAP: "-Sorularınıza elinizdeki şu kısa hacim içinde aydınlatıcı, gerçekleri tarih kronolojisinin çizgileri içinde yanyana getirici ve sonucu sizin hükmünüze emânet edici açıklama, çok güç, ama deniyeceğim.

Önce LAİK kelimesi ve onun yapısı içindeki sistemleşme (**laicisme**) üzerinde durmak gerekiyor. Çünkü TEK CÜMLE İ-

le açıklama zorunlu olursa LAİK'lik, aralarında gökten indiğine (ilham edildiğine) inanıldığı için SEMAVİ denilen sırasıyla Musevîlik-Isevîlik (Hristiyanlık) ve Muhammedîlik (İslâmîyet) in zamanla daha çok DÜNYA işlerine girmesi, HAHAM-RUHBAN-HOCA kadrosuyla dünya işlerine el atması, egemenlik ve baskı kurması, ZAMAN'a karşı çıkması, özgürlükleri kısıtlamasına karşı, hür fikrin savunulması ve DİN'in DÜNYA işlerinde ayrılması hareketidir.

Kısaca târifi bu...(1)

Din, Tanrı ile kul arasında karşılıklı gönül-ruh-huzur ilişkilerinden başka bir şey değildir. Politika ise; insanla toplum ve devlet arasındaki münasebetlerle uğraşır. Onun için her ikisinin konusu birbirinden ayrıdır ve gene onun için vicdan hürriyeti benimsenince din ve devlet de birbirinden ayrılmıştır. Yer yüzünde hiçbir demokrasi daha doğrusu halk irâdesinden doğan hiç bir devlet yoktur ki; din ve devleti birbirine karıştırsın.

(1) Şimdi bunun, mümkün olduğu kadar yakın zamanlar'daki yapısını hatırlıyalım:

Dini devletten ayırma esası, Onyedinci Asırda, Atlantikin öbür tarafında, yeni dünyanın bir köşesinde tatbik sahasına çıkarılıverdi.

İngiliz Kilisesi ile devletinin toleranssızlığından kaçan Puritan'lar, Kuzey Amerika'da New England kolonosini kurmuşlardı. Fakat kendileri de hoşgörü yoksunu idiler, hem de yalnız Anglikan ve Katoliklere karşı değil, Baptist ve Quaker'lere karşıda.

Puritan'lar kolonilerinde kurdukları teokratik hükümetlere kendi mezheplerinden başkasını sokmadılar. Bunların arasında bulunan Roger Williams, Hollandalı Arminius'un mezhebine mensub olanlardan öğrendiği, dini devletten ayırmak fikrini yürekte benimsmişti. Bu düşüncesini sapıklık sayıldığı için kendisini Massachusetts'ten çıkardılar. O da Puritan kolonistlerinin baskısına uğryanlar için bir sığınak olmak üzere Providence şehrini kurdu.

Roger Williams burada demokratik bir Cumhuriyet tesis etti ki, koyduğu kuruluş kanununa göre devlet kadrosu yalnız sivil idare işleriyle uğraşacak, din işlerine hiç karışmayacaklardı. Böylece kurulan Rhode İsland Cumhuriyeti benzerleri çok geçmeden başka şehirlerde de kuruldu. ve II. Charles yayınladığı bir beratla (1663) yeni Cumhuriyetin teşkilât kanununu tasdik etti.

Gerçek tolerans (hoşgörü) prensibine dayanan ve dinî işlerin idaresini sivil hükümetin elinden tamamen çekip almayı esas tutan ilk modern devleti kurmak şerefi Roger Williams'a aittir.

Birinci Selim zamanında, Mısır Memlûklerinden alınarak Osmanlı Hanedanına maledilen Hilâfet Makamı, **devlet kudretli olduğu sürece** değer ifade etmiştir. Size burada, Millî Mücadelede Hindistan'da olmuş bir olayı bağımsızlık olmasızın din özgürlüğünün hayâl olduğunun isbatı bakımından anlatmak isterim: Sakarya Zaferinden sonra, İslâm âleminde Anadolu'nun yaptığı haysiyet-hürriyet-şeref kavgası dikkati çekmişti. O zaman İngiltere'nin **tam sömürgesi** hâlindeki Hind kıt'asında, Hindu'lardan sonra en büyük kitle olan Hind Müslümanları, Hilâli Ahmere (**Kızılay**)a başvurarak para yardımı yapmak istemişler ve bir heyeti memleketlerine davet etmişlerdi. İngiliz sömürge idaresi ise; Anadolu'nun bin-bir yokluk içindeki dayanış destânının öteki esir-mazlum ülkelere örnek olmaması için ekmek ve et bıçaklarına bile çakı boyunu aşmıyan kısıtlamalar getirmişti.

Başvuru, Hükûmet tarafından Büyük Millet Meclisine bildirildi ve Antalya Milletvekili Hoca Rasih (**Kaplan**) Efendinin başkanlığında beş kişilik bir heyet Hindistan'a, **Hind Hilâfet Komitesi**'nin davetlisi olarak gitti. İngiliz Makamları, bu ziyâretin gösterilere yol açmaması için bir çok tedbirler aldı. Bunların içinde; Müslümanların kalabalık olduğu şehirlerde o Cuma Namazından sonra Hutbe yerine Anadolu mücadelesini anlatan bir bildiri okunacağını öğrenince CUMA NAMAZINI YASAKLAMA DA vardır. Evet, o hafta birçok yerde Cuma Namazı kılınmadı, çünkü camilerin kapılarına silâhlı muhafızlar dikilmişti...

Rasih Efendi dönüşte o günün parası ile Beşyüzbin Lira getirdi ve Başkumandan Mustafa Kemal Paşaya zaferden sonra HALİFE'liği kabul ederse, Hind Hilâfet Komitesinin kendisine yardımcı olacağı vaadini de ilettili.

Mustafa Kemal şu cevabı verdi:

"-Bir memlekette hakikî istiklâl ve bunu koruyacak kudret kuvvet olmazsa, Sizin şâhid olduğunuz gibi ülkeye hâkim olanlar bir emirle câmilere kapatırlar, üstelik ibâdet hakkından da yoksun kalırsınız. Ben bu teklifi kabul edersem ve HALİFE olarak da benzer bir olayda müdahaleye kalkarsam İngiltere'ye harb mi ilân edeceğim? İstanbul'da hâlen bir HALİFE var

ve düşmanlarımızın işgali altında yaşıyor. İslâmiyete yapılacak en büyük hizmet; DİN'i, DEVLET' ten ayırmak ve önce müstakil bir devlet'e sahib olmaktır. İşte biz onun kavgasını yapıyoruz. Zafer nasib olacak, istilâcıları kovacağız ve DİN'i DEVLET' ten ayırarak, Onun sadece bir vicdan ve imân varlığı olarak kalmasını temin edeceğiz."

O günler Hilafetin kaldırılması kararının verilmesi ve bu kararın uygulanması değil, konunun düşünülmesinin dahi mümkün olmadığı günlerdi. Ama görüyorsunuz: Mustafa Kemal yaptığı her himmette olduğu gibi bu konuda da tesadüflere yer vermemiştir.

Lütfen düşünün: Şeriatçılık taassubu bu memlekette yüzyıllardanberi halkı adetâ **âhirete hazırlık** için yaşatmıştır: Kadercilik, ümid kapılarını kapamıştır. Tekkeler, çoğunlukla miskinlik yuvaları hâline gelmiştir. Aslında bir faziletler toplama olan islâmi hürriyet, aksine çevrilerek din ve dünya işlerinde bir baskı unsuru haline dönüşürülmüştür. Ortaçağ Hıristiyanlığında olduğu gibi islamiyette de, medreselerle, camilerle softalar ve ülemâ ile **eklesiastic** bir blok oluşmuştur. İslâmdaki hoşgörüyü, **dinde zorlama yoktur** hürriyetine büyük darbe de bu oluşumdan gelmiştir.

Tarihe bakınız: **Değişen zaman**'ı temsil eden hareketlerin karşısında daima bu BLOK çıkmıştır: Osmanlı'nın çöküş yıllarında Yeniçerileri de yanlarına almışlardır. Parlamenter sistem başladığı zaman da, Hürriyet ve İtilâf'ın bünyesinde görüldüğü gibi **din'i siyaset** içinde tutmaya çalışarak politika yapmışlardır.

Mustafa Kemal ve nesli, bu felâketlerin içinden gelmişlerdir. O'nun ayrıcalığı, vatan ve milletini, artık kapanmış kıymetler çıkmazından kurtarıb, hakikî vicdan hürriyeti içinde, dinin yüceliğini ve muhtevâsını bir ahlâk ve vicdan kıymeti olarak ülkesine emânet etmesidir. Türkiye'nin, bugün ve yarın yetiştireceği **gerçek ilâhiyatçıları; Türk Müslümanları'nı** Arap ümmetçiliğinin URUBE (**Araplaştırma, Araba benzetme**) kasıtlarının dışında tutarak, Lâikliğin nimetleriyle vicdanları aydınlatacaklardır. Bu himmet onların ilim-vicdanına mesleklerinin kutsal emanetidir.

Yanlış hükümden kaçınmak için, konu hakkında şu gerçek hatırdâ tutulmalıdır. Hıristiyanlığın bünyesinde sınıflar vardır. Bunlardan birisi de RUHBAN SINIFI'dır. Lâiklik; bu ruhban sınıfının dünya işlerine karışarak kurduğu baskıya karşı, **dini dünyaya işlerinden ayırma hareketi** olarak belirmişti. İslâmiyette ise; "**Lâ Ruhbâniyet-i fil İslâm=İslâm'da Ruhban sınıfı yok**"tur. İşte Atatürk'ün benimsediği Lâiklik; aslında mevcut olan bir DİN KURALI'nı, Yüce Tanrının buyruğunu yerine getirmekte idi.

Sorunuzun son bölümü, Atatürk'ün din konusu üzerinde **kendisinin neler söyledikleridir**. Size bunlardan bazı örnekler vereceğim: Sözlerinin kaynağını da veriyorum. Atatürk, her konuda söylediklerini eksiksiz uygulamaya çalışmıştır. Din konusunda da durum aynıdır. Söyledikleri ile gerçekleştirdikleri karşılaştırılınca bu gerçek de sergilenecektir.

- *Din, lüzumlu bir müessesedir. Dinsiz milletlerin devamına imkân yoktur. Yalnız şurası var ki, din, Allah ile kul arasındaki bağıllıktır.* (Atatürk'ün Hususiyetleri, Kılıç Ali, Sahife:116)

- *Din, vardır ve lâzımdır. Temeli sağlam bir dinimiz var. Malzemesi iyi, fakat binası uzun asırlar ihmale uğramış...* (Yakınlarından Hâtıralar, Sahife 102, Asaf İlbay)

- *Türk Milleti daha dindâr olmalıdır. Yâni bütün sâdeliği ile dindâr olmalıdır demek istiyorum. Dinime, bizzat hakikate nasıl inanıyorsam, öyle inanıyorum.* (1923, Söylev ve Demeçleri, Cild III, Sahife:70)

- *Bilhassa bizim dinimiz için herkesin elinde bir miyâr vardır. Bu miyâr ile hangi şeklin bu dine muvafık olup olmadığını kolayca takdir edebilirsiniz. Hangi şekil akla, mantığa uygun ve kamunun yararına ise, biliniz ki o bizim dinimize uygundur. Bir şey akıl ve mantığa, milletin menfaatına, İslâmın menfaatına uygunsa kimseye sormayınız, O şey DİNİ'dir. Eğer bizim dinimiz akıl ve mantığın birleştiği bir din olmasaydı kusursuz olamazdı, son din olmazdı* (1923, Söylev ve Demeçleri, Cild II, Sahife:127)

- Milletimiz DİN ve DİL gibi kuvvetli iki fazilete mâliktir. Bu faziletlerihiç bir kuvvet milletimizin kalp ve vicdanından çekib alamamıştır ve alamaz... (1923, Söylev ve Demeçleri, Cild II, Sahife 66)

Elinizi vicdanınıza koyun: Kim yukarıdaki açık-seçik cümlelerin aydınlığı içinde, Mustafa Kemal kadar İslâm dinini öz-yapısı içinde anlatabilmiştir?

Şimdi de, BU ÖZ-HALİS ve CESUR MÜSLÜMAN'ın; İslâm dinini **yobazdan-bağnazdan-URUBE'nin** (Araplaşma, Araplaştırma) **uşaklarından, Acem'in** (İran) âteşgede artığı tasallutundan, dini haramların en kötüsü onu çıkar kapısı yapan ahlâksızlardan kurtarma yolunu açması ile EN MUHTEŞEM HİMMETİ L A İ K L İ K konusunda kendi sözlerinden kaynak göstererek bir kaç örnek daha vereceğim. Dinleyiniz:

"- Seyahatlerimde bir çok gerçek aydın din adamımızla temas ettim. Onları en yeni terbiye-i ilmiyyeyi almış, sanki Avrupa'da tahsil etmiş bir seviyede gördüm. Ruh ve İslâm gerçeklerine vakıf olan din adamlarımızın hepsi böyle üstün seviyededir. Şüphesiz ki bu gibi din adamlarımızın karşısında imânsız ve hain din adamları vardır.

Din adamları içindeki böyle hainleri himâye (koruma) şenî (aşağılık) hareketlerini şer'a (şeriat düzenine) tatbik, din kisvesi (kılığı) ve şeriat sözleriyle milleti izlâl ve iğfal (kandıran ve aldatan) din adamlarının -onlar için bu tâbiri kullanmak istemem- böyle şerre (kötülüğe) âlet olan insanların yüzündendir ki, DÖRT HALİFEDEN SONRA, DİN, DAİMA SİYASET VASİTASI, MENFAAT VASİTASI, BASKI VASTASI YAPILDI.

Artık bu milletin ne öyle Hükümdârlar, ne öyle âlimler görmeye tahammül ve imkânı yoktur.

Eğer onlara karşı benim şahsımdan bir şey anlamak isterseniz; derim ki, ben şahsen onların düşmanıyım. Onların menfi istikamette (yönde) atacakları bir hatve (adım) yalnız benim şahsî (kişisel) imânıma değil, o adım, benim milletimin hayatına kasıt, o adım, milletimin kalbine havale edilmiş zehirli bir hançerdir. Benim ve benimle hemfikir (aynı düşünce-

de) arkadaşlarımızın yapacağı şey, mutlaka ve mutlaka o adımı atanı tepelemektir. (1923, Söylev ve Demeçleri, Cild II, Sahife 144-146).

- "-Bunun gibi, intisap ile mutmain (arasında olmakla güvençli) ve mesut olduğumuz Diyânet-i Islâmiyeyi (İslâm Dini-ni) asırlardanberi müteamil olduğu (benimsendiği)den tenzîh (temizlemek, kurtarmak) ve ilâ etmek (yüceltmek) elzem (zorunlu) olduğu hakikatini müşahede ediyoruz. Mukaddes (kutsal) ve lâhutî (tanrısal) olan itikadat ve vicdaniyatımızın (inaniş ve vicdan bağlantılarımızın) muğlak ve mütelevvin olan (karışık ve renkten renge giren) ve her türlü menfaat ve ihtirasata sahne-i tecelliyat olan (çıkar ve hırsların ortaya döküldüğü) siyasyattan ve siyasetin bütün uzviyatından bir ân evvelve katiyetle tahlîs etmek (politikanın her çeşid olgusundan kurtarmak) milletin dünyevî ve uhrevî (dünya ve âhiretle ilgili) saadetinin emrettiği bir zarurettir." (1924, Söylev ve Demeçleri, Cild:1, Sahife:330)

- "Bunca Asırlar olduğu gibi bugün de akvamın cehlinden (ulusların bilgisizliğinden) ve taassubundan (bağnazlığından) istifade ederek bin-bir türlü siyasî ve şahsî menfaat ve menfaat temini için dini âlet ve vasıta olarak kullanmak teşebbüsünde bulunanların, dahilde ve hariçte (içerde ve dışarda) mevcudiyeti bizi, bu zeminde (konuda) söz söylemekten, matteessüf (ne yazık ki) henüz müstağnî (uzak) bulundurmuyor. Beşeriyette (insanlık içinde) din hakkındaki ihtisas ve vukuf (uzmanlık ve bilgi), her türlü hurâfelerden tecerrüd ederek (asılsızlıklardan uzak kalarak) hakikî ilim ve fûnûn (gerçek bilgi ve fenlerin) nurlarıyla musaffa ve mükemmel (aydınlanmış) oluncuya kadar, din oyunu aktörlerine her yerde tesadüf olunacaktır (1927, Nutuk, Cild II, Sahife:708)

- Türkiye'de esasen mürteci (gerici) yoktu ve yoktur. Vehim (kuşku) vardı. Bundan sonra yalnız bir şey vârid-i hatır olabilir (akla gelebilir). O da bazı âdî politikacıların, hasîs menfaatpereslerin (çıkarıcıların) o vehim ve hayali uyandırmıya çalışması, o yoldan hırs ve menfaatlerinin tatmini düşünmeleridir." (1930, Atatürk'ün Hususiyetleri, Kılıç Ali, Sahife:116)

- *Softa sınıfının din simsarlığına müsaade edilmemelidir. Dinden maddî menfaat temin edenler iğrenç kimselerdir. İşte biz bu vaziyete muhalifiz (karşımız) ve buna müsaade etmiyeciğiz.*" (1930, Atatürk'ün Hususiyetleri, Kılıç Ali, Sahife:116)

- *Millet, milletlerarası umumî mücadele sahasında hayat ve kuvvet sebebi olacak iklim ve vasitanın ancak muasır medeniyette (çağdaş uygarlıkta) bulunabileceğini bir hakikat-i sâbite (değişmez gerçek) olarak umde ittihaz eylemiştir. (prensip kabul etmiştir.)*

Velhasıl (sonuç olarak) efendiler, millet, saydığım tahavvülât ve inkilâbatın (değişiklik ve devrimlerin) tabii ve zarurî icabı olarak idare-i umumiyesini (genel yönetimini) ve bütün kanunlarının ancak dünyevî ihtiyacattan mülhem (dünya gereksinmelerinden algılanmış) ve ihtiyacın tebeddül ve teem-mülüyle (değişme ve gelişmesiyle) esas olan dünyevî bir zihniyetle (dünya ölçüleriyle) idare-i mâbülhayat (hayat şartı nedeni) addeylemiştir." (1925, Söylev ve Demeçleri, Cild:II, Sahife:237).

- *"Din bir vicdan meselesidir. HERKES VİCDANIN EMRİ-NE UYMAKTA SERBESTTİR. Biz dine saygı gösteririz. Düşünüşe ve düşünceye muhalif (karşı) değiliz. Biz sadece din işlerini, devlet ve millet işleriyle karıştırmamağa çalışıyoruz: Kasde (ard düşünceye) ve fiile (aktiviteye) dönüşen taas-subkâr (tutucu) hareketlerden sakınıyoruz"* (Yakınlarından Hâtıralar, Asaf İlbay, Sahife:103).

- *Efkâr ve itikad-ı diniyeye hürmetkâr (dinsel düşünce inançlara saygılı) olmak, ötedenberi tabii ve umumî telâkkidir (normal ve genel ölçüdür). Bunun aksini düşünmiye sebep yoktur.* (1925, Söylev ve Demeçleri, Cild III, Sahife:78)

- *Din ve mezhep, herkesin vicdanına kalmış bir iştir. HİÇ BİR KİMSE, HİÇ BİR KİMSEYİ; NE BİR DİN, NE BİR MEZHEP KABULÜNE İCBAR EDEBİLİR (zorlayabilir). Din ve mezhep hiç bir zaman politika âleti olarak kullanılamaz."* (Atatürk'ün Hususiyetleri, Kılıç Ali, Sahife:57).

- *"Türkiye Cumhuriyetinde her reşid (yaş yeterliğine erişmiş kişi) dinini intihabda (seçmede) hür olduğu gibi, bir dinin*

merasimi de serbesttir. Yâni âyin hürriyeti masûndur (dokunulamaz). Tabîi âyinler asâyîş ve umumî adâba (huzur ve genel yaşama) mugayir olamaz (ters düşemez), siyasî nümâyîş (gösteri) şeklinde yapılamaz." (1930, Mustafa Kemal Atatürk'den yazdıklarım, Prof. Afet İnan, Sahife:86).

- *"Türkiye Cumhuriyetinde herkes Allah'a istediği gibi ibâdet eder. Hiç kimseye dinî fikirlerinden dolayı birşey yapılamaz. TÜRKİYE CUMHURİYETİNDE RESMÎ DİN YOKTUR"* (1930, Mustafa Kemal Atatürk'den yazdıklarım, Prof. Afet İnan, Sahife:98).

- *"Bizde ruhbanlık yoktur. Hepimiz müsaviyiz (eşitiz) ve dinimizin ahkâmını mütesâviyen (kurallarını eşitçe) öğrenmiye mecburuz. HER FERD DİNİNİ, DİYANETİNİ, İMANINI ÖĞRENMEK İÇİN BİR YERE MUHTAÇTIR. ORASI DA MEKTEPTİR. Milletimizin, memleketimizin Dârülirfanları (Öğretim Kuruluşları) bir olmalıdır. Bütün memleket evlâdı, kadın ve erkek, aynı sûrette oradan çıkmalıdır. Fakat nasıl ki her hususta âli (yüksek) mektep ve ihtisas sahiblerini yetiştirmek lâzım ise, DİNİMİZİN HAKİKATI FELSEFİYESİNİ (öz düşüncesini) TETKİK, TETEBBU VE TELKİN KUDRETİ İLMİYYE VE FENNİYESİNDE (araştıracak, öğretecek, bilimsel ve fenne uygun) tesahüb edecek (sahib olacak) güzide ve hakikî ulemayı kirâm (seçkin ve gerçek saygıdeğer din adamları)da yetiştirecek Müessesat-ı Aliyeye (Yüksek Kuruluşlara) mâlik olmalıyız."* (1923 Söyleş ve Demeçleri, Cild II, Sahife:90)

- *"Efendiler, hiç bir millet milletimizinden ziyade ecnebi (yabancı) unsurların itikadât ve adâtına (inanç ve âdetlerine) riâyet etmemiştir. Hatta denilebilir ki Edyân-ı Saire Erbabının (başka dinlerden olanların) dinine ve milletine riâyethâr olan yegâne (saygılı olan tek) millet bizim milletimizdir."* (1937, NUTUK, Cild III, Sahife:1183)

- *"Bizi yanlış yola sevkeden habisler (kötü kişiler) biliniz ki çok kerre din perdesine bürünmüşlerdir. Saf ve nezih (temiz) halkımızı hep şeriat sözleriyle aldatabilmişlerdir. Tarihimizi okuyunuz, dinleyiniz, görürsünüz ki mileti mahveden, esir eden, harab eden fenalıklar, hep din kisvesi (görünümü) altındaki küfür ve mel'anetten gelmiştir. Onlar her hayırlı ha-*

reketi dinle karşılarlar. Halbuki hamdolsun hepimiz Müslümanız, hepimiz dindâriz, artık bizim dinin icablarını öğrenmek için şundan bundan derse ve akıl hocalığına ihtiyacımız yoktur. Analarımızın, babalarımızın kucaklarında verdikleri dersler bile bize dinimizin esaslarını anlatmaya kâfidir." (Atatürk'ün Adana Seyahatleri, Taha Toros, Sahife:24/25).

- Milletlerarası umumî (genel) tarihin cereyanında (akışında) Türklerin 1453 zaferini, yâni İstanbul'un fethini tasavvur buyurunuz (düşününüz). Bütün bir cihana karşı İstanbul'u ebediyen (sonadek) Türk topluluğuna maletmiş olan kuvvet ve kudret, takriben (aşağı yukarı) aynı senelerde icad edilmiş Matbaayı Türkiye'ye kabul için hukuk adamlarının uğursuz mukavemetini (karşıkoymasını) yenmiye muktedir olamamıştır (gücü yetmemiştir). Köhne hukukun ve müntehiblerinin (devrini tamamlamış hukuk ve hukukçuların, yâni medreseler ve din kadrosunun) matbaanın memleketimize girmesine müsaade etmeleri için üç yüz sene beklemek gerekmiştir." (Ankara Hukuk Mektebini (Fakültesini) Açış Konuşmasından, 1925).

Verdiğim örnekler yeterli midir bilemiyorum, ama gerçekleri kasıtlı yayıntılardan ayırmak için akıl-mantık-ahlâk yapısı yanınızda, gösterdiğim kaynakların tam metinlerini önünüze alınız, okuyunuz, kıyaslayınız, aramızdan ayrılışının ellibeşinci yılında bir vicdan muhasebesi yapınız: Ümîd ediyorum ki, "İslâmiyetin temel yapısını en doğru, en sahih, en cesur ölçüler içinde kavriyan ve milletini din sömürücülerinden kurtarmış adam o imiş..." diyeceksiniz.

OLIGARŞİ, ONUN TAHMİNLERİNİ DE AŞARAK KEMİKLEŞMİŞTİ: 1930 SERBEST LAİK CUMHURİYET FIRKASI GİRİŞİMİ BAŞARIYA ULAŞAMADI... AMA BİR BAŞKA MİRAS BIRAKTI.

SORU: *"-Daha çok din-maneviyat sahasında ve de rejimin temel yapısında hedeflediği neticeler için, muhalefetsiz--tenkidsiz bir Parlâmento şartını, görülüyor ki ikinci ve üçüncü Büyük Millet Meclislerinde buldu ve gayesine erişti. Peki...*

Bundan sonra tarihin kendisine diktatör tescilinden kaygılanarak çok partili parlâmenter demokrasiye dönüş için hiç girişimi olmadı mı?

CEVAP:"-Oldu ve de, ayrıcalığı olan bir cesaret yapısı içinde oldu.

Fakat başarıya ulaşamadı.

Bu, 1930'de, en yakın fikir-dava arkadaşlarından birisi olan Ali Fethi Okyar'ın liderliğinde kurulan SERBEST LAİK CUMHURİYET FIRKASI denemesidir. Yeni partinin adını da Mustafa Kemal bulmuştu. Serbest kelimesi **liberal** karşılığı alınmıştı. Laik kelimesi ise, temamlanma yolundaki devrimlerin inancası olarak kullanılmıştır. Kuruluşun zorunlu maddî imkânını da şahsen Mustafa Kemal sağlamıştı. Yeni partinin kuruluşunun ikinci günü, 11 Ağustos 1930'da Atatürk, Anadolu Ajansına şu açıklamayı yapıyordu: "*Memnuniyetle tekrar görüyorumki Lâik Cumhuriyet esasında beraberiz. Zaten benim siyasî hayatta bir taraflı olarak daima aradığım ve arayacağım temel budur*" diyordu.

Bu girişim, Cumhuriyet devrinde iktidardaki Halk Fırkası karşısında, ikinci deneme idi: İLKİ, Mustafa Kemal'le birlikte Millî Mücadeleye kronolojik kıdemle başladıkları için İLK BEŞLER olarak anılanlardan dördü tarafından; Kâzım Karabekir Paşa-Ali Fuad Paşa-Hüseyin Rauf Bey-Refet Paşa'nın bulunduğu, sadece Mustafa Kemal'in karşıda olduğu TERAKKİPERVER CUMHURİYET FIRKASI idi. Kuruluş tarihi 24 Kasım 1924'tü.

Kısa zaman sonra Şeyh Said ayaklanmasının başlaması, Halk Fırkası köktencileri için muhalefeti tasfiye yolunda dayanak oldu: Başbakan olan Ali Fethi Bey Cumhuriyetin ilk güvensizlik oyu ile düşürülmüş, yerine İsmet Paşa gelmiş, **Takrir-i Sükûn** (Huzuru Koruma) Kanunuyla Doğu'ya İstiklâl Mahkemeleri gönderilmiş, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nda kapatılmıştı. Demokratik ve Anayasal özgürlükleri askıya alan bu Takrir-i Sükûn Kanunu, oligarşinin tümünden yerleşmesine yol açan baskı unsuru olarak, sürüb gidecek ve Mustafa Kemal'in adını da koyub, programının temel prensiplerini Ali

Fethi'ye ilham ettiği SERBEST LAİK CUMHURİYET FIRKA'nın da kendi kendisini feshe mecbur bırakacaktı(1).

Burada henüz, sisler arasından aydınlığa çıkartılmamış İ-ki gerçek var: Birincisi, başlarında, Millî Mücadelede Mustafa Kemal kadar kıdemleri ve de emekleri olan İLK BEŞLER'den dördünün kurucuları arasında olduğu Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının, mevcut düzeni huzursuzlaştırmış olmakla suçlanarak kapatılması... Aradan yıllar geçecek, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kurucuları arasında olan Dr. Adnan Adıvar'ın eşi, Türk edebiyatının rakipsiz ünlü ismi eşi Halide Edib Adıvar'ın yeni partinin programını, yakından bildiği Anglo-Sakson demokrasisinde İKİ PARTİLİ SİYASİ HAYAT'ı ülkede tatbik için hazırladığı anlaşılacaktır. Esas fikir yapısı bu olan hareketin yarıda bırakılmasından altı yıl sonra kurulan SERBEST LAİK CUMHURİYET FIRKASI'nın âkibeti de, Atatürk'ün en yakınlarını, bu arada hemşiresini de safları içine verdiği ve meselâ İkinci Meşrutiyetin ilk senelerinde Ordunun siyasetin dışında olması temel düşüncesini kendisi ile birlikte yürüttüğü, Sofya Büyükelçiliği sırasında Ataşemiliter olarak beraberinde olduğu Ali Fethi'ye şahsî ısrarı ve sağladığı imkânlarla kurdurduğu Serbest Laik Cumhuriyet Fırkası'nın da, o günlerde de yürürlükte olan **Takrir-i Sükûn** adı anılmadan **aynı** gerekçelerin yükletilmesi ile, kendi kendisini feshe mecbur bırakılmasıdır.

Peki ATATÜRK bu âkibete nasıl tahammül edebilmiştir?

1930 yılı **Dünya Ekonomik Buhranı**'nın zirveleştiği ve o zamanki Türkiye'nin zayıf ekonomisinin darboğaza itildiği yıldır. Dünyada büyük bir sarsıntı olmaktadır. Halkın muhalefete geniş ilgi göstermesi daha çok bu sebebledir: 1925-1930 arasında ise Halk Fırkası **TEK PARTİ OLİGARŞİSİ**'ni, alternatifini olmayan bir zihniyet içinde köylere kadar yaymıştır. Bunların

(1) SERBEST LAİK CUMHURİYET FIRKASI'nın üç ay sürmüş ömrü ve âkibeti için bakınız: "ÜÇ DEVİRDE BİR ADAM, Ali Fethi Okyar'ın hayat ve hâtıraları. Yazan: Cemal Kutay. 1980. TERCÜMAN gazetesi yayınları. 606 sahife.

Oligarşinin hâkim olduğu ülkelerde, gerçeklerin daima sisler içinde kalacağına inanılmaz keder olacağını kavrama bakımından incelemeye değer...

asıl kadrosu da, Millî Mücadeleye İstanbul'un işgalinden sonra katılanlardır. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının kuruluşunda ise İLK'lerle SONRAKI'ler arasında hiyerarşi çekişmesinin büyük tesiri vardır.

Daha yapacakları temamlanmamıştı ve yolun ortasında idi.

Yapması kadar beklemesi'ni de bilen strateji ustası olarak, Ali Fethi Beyi hareketlerinde serbest bıraktı. Hatta buna mecbur oldu. Genel Sekreteri Hasan Rıza Soyak'ın anılarında da zikredildiği üzere, **oligarşinin bu kadar kemikleşmiş olduğunu** tahmin etmemişti.

Yapacaklarını **-meselâ kadınların Milletvekili seçme/seçilme hakkı gibi-** tamamlayabilmek için **mevcud statüko**'yu korumayı tercih etti: Değiştirmeye kalkıştıklarının derinliğini, irsiyyet kudretini ve kalınlığını bilmiş olarak...

Ama beri taraftan sözleri, tutumu, yaptıkları ile ülkesinde hayâli ve gayesi olan gerçek demokrasinin kurulması için **elinden geleni** yaptı: Ülkesini çağdaş uygarlık düzeyine eriş-tirmek, vatanının bâkir kıymetlerini değerlendirmek, hürriyet ve istiklâli için kendileriyle dövüştüğü dünkü düşmanlarla barış içinde yaşanacak bir dayanışma kurdu.

İsterseniz çok kısa, temel hatlarıyla bunların üzerinde dur-alım ve 1938'de hayata gözlerini kapatırken Türkiye Cumhuriyetinin manzarasını hatırlıyalım.

Önce, yaşanan çağı tanıyabilme imkânına sahip ve sağ-ladığı yaşam huzurunu **teori** olarak değil, yaşayarak bilen bir nesil yaratmak için kültür hamlesine girişti. İmparatorluktan alınan mirâs acınacak tabloydu. Devlet bütçesi yetersizdi. Sanayi hemen-hemen sıfırdı. Ülkeyi terkeden azınlıklar, değil mevcut sanayii, **zenaat** dediğimiz en basit hizmetleri bile be-raberlerinde almışlar, götürmüşlerdi. Millî Mücadelede köyler-den derlenmiş atları nallıyacak nalband yoktu: 1921'de Konya'da Başaralı Hanının ahır bölümünde açılan **Nalband Okulu**'nun öğretmenleri, birisi yarı felçli üç yaşlı usta idi. Kâzım Karabekir Paşanın aracılığı ile Azerbaycandan getirtil-mişlerdi. İlk **diploma** törenine BAŞKUMANDAN olarak ATA-

TÜRK'de katıldı. Burada yaptığı ve adetâ kendi nefsine hitâb eden uzun konuşmada; **Osmanlı ordusunun, getirilmiş yabancı mütehasşisların telkini ile Nizam-ı Cedîd devrinde Ordunun emrindeki askerlikle alâkalı sanat (zenaat) teşkilâtını kaldırarak vatan savunmasını yabancılara emânet hatası neticesi yıkıldığı**'ni örnekleriyle anlattı ve zaferden sonra işe oradan başladı: İSTİKBAL GÖKLERDEDİR hükmünü ilk veren O' dur. Köylünün ayağında halâ çarık varken Kayseri'deki hangar değiştirmesi montaj atölyesini **Tayyare Fabrikası** adıyla kurdururken, bir **yetersizlik yarası**'na şifâ arıyordu.

İŞ BANKASI kurulurken, Halk Fırkasının gizli grup toplantısında yapılan tenkidlere de, ilk Şeker Fabrikası kurulurken **"Gümrük Gelirleri Azalıyor"** diyen Gümrük ve Tekel Bakanına de tahammül etti. Sanayileşmenin ilk kademesi olarak **devletçiliği** müdafaa tedbiri olarak benimsedi. Ama hiç kimsenin bir sosyalist komünist sistemi hayâl etmemesi için de uyardı:

"-Türkiye'nin tatbik ettiği devletçilik sistemi, ondokuzuncu asırdanberi sosyalizm nazariyecilerinin ileri sürdükleri fikirlere alınarak tercüme edilmiş bir sistem değildir. Bu, Türkiye'nin ihtiyaçlarından doğmuş, Türkiye'ye hâs bir sistemdir." (1935, Sümerbank Dergisi, sayı 29, sahife:138)

Daha Cumhuriyet ilân edilmeden, 17 Şubat 1923'de İzmir Birinci İktisad Kongresinde, **"İktisadsız istiklâl olmaz."** demiştir. Devrinin ekonomi varlığının temeli sanayileşmeyi plânlara bağlamak, Birinci-İkinci-Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânlarının tatbikatı ile, Prof. Hirsch'in tâbiriyle **"Savaş meydanlarında yaptığı tuten bacalar mucizesi olarak gerçekleştirilmek"** onun devrinin nasiblerindedir.

Ölümünden otuzaltı gün önce, birinci komadan sonra Başvekil Celal Bayar, hastalığı süresince yaptığı hafta sonu ziyâretinde, beraberinde hazırlığı tamamlanmış üçüncü Beş Yıllık Plân dosyasıyla gelir. Hekimler, zaman alan ciddi mevzularla meşgul olmasını kesinlikle yasaklamışlardır. Başvekil, bir-iki temel konuda fikrini öğrenme ihtiyacındadır. En çok beş dakika için evet derler.

Bundan sonrasını Celâl Bayar şöyle anlatır:

"-Sanki hasta değil, rahat bir uykudan yeni kalkmış gibiydi. Elimdeki dosyanın ne olduğunu sordu:

"- Üçüncü Beş Yıllık Plânın son şekli Atatürk" dedim.

Eliyle işaret etti:

"- Şöyle, yanıma otur da anlat"

Şezlongunu yükseltmelerini ve arkasına bir yasdık konulmasını istedi. Göreceği yakınlıkta oturdum. Dinledikçe alâkası artıyordu. Verilen beş dakika geçmişti. Genel Sekreteri Hasan Rıza'nın bana bunu hatırlatmak için içeri girdiğini hissetti:

"- Gel Soyak, sen de dinle, Başbakan çok güzel şeyler anlatıyor" dedi.

Sadece başlıkları okuyor, birkaç cümle ile o bahsi tamamlıyordum. Öğrenmek istediklerimi de öğrenmiştim. Yakın gelecekleri okurcasına:

"-Ufukta yeni bir dünya harbinin bulutları var. Acele edin. Bunların çoğu ordu ve halk ihtiyaçları için şart olan tesisler. Allah muvaffak etsin. Acele edin" dedi.

Bunları söyleyen insan birkaç gün önce komadan çıkmıştı.

Sağlığı ile ilgili bir tek kelime etmedi.

Bir hafta sonraki ziyaretimde, yaklaşan Cumhuriyet Bayramı kutlaması ve Bir Kasımda toplanacak Meclisi açış konuşması üzerinde görüştü, direktiflerini verdi. Bu SON dilekler, İLKGÜN'ler ile tam bir âhenk hâlindeydi. Bunun için nefisini asla zorlamıyordu. Hadiseleri taşıdıkları ehemmiyet derecesine göre tasnif etme bahsindeki o emsâlsiz kudretiyle millet ve vatanı için, hayata vedâ ânına kadar hizmetine devam etti." (Celal Bayar, Atatürk'den Hâtıralar, SEL yayınları, 1955).

Hayata gözlerini kaparken, inanılmaz bir irâde ve haysiyet kudreti ile, **Sanayileşme Planını** dinliyebilmiş ve konu üzerinde sorularını cevablandırmış olmak, kişisel yapı sınırını aşan, tüm hayat boyu sürmüş hasretinin mührü idi.

Şimdi size milletin kaderinde söz sahibi olduğu günlerden başlayarak, değeri halâ yerinde ve **de öyle kalacak** öz-deyişlerinden bir tutam sunacağım.

Dinleyin:

- *"Fakat arkadaşlar, iktisadiyat (ekonomi) demek her şey demektir. Yaşamak için, mesud olmak için, mevcudiyet-i insâniye (insan varlığı) için ne lâzımsa onların kâffesi (tümü) demektir. Ziraat demektir, ticaret demektir, sây (çalışma) demektir."* (1923, Söylev ve Demeçleri, Cild II, Sahife:111)

- *"Memleketimiz ziraat memleketidir. Fakat aynı zamanda sanayimizi tezyid ve tevsî (arttırmak ve genişletmek) mecburiyetindeyiz. Eğer sanayi hususunda yine müsamahakâr (aldırmaz) olursak, yine haricin haraçgüzârı (dışarının esiri) oluruz."* (1923, Söylev ve Demeçleri, Cild:II, Sahife:111)

- *"Türkiye'nin sahibi hakikisi ve efendisi, hakiki müstahsil (üretmen) olan köylüdür. O halde herkesten daha çok refah, saadet ve servete müstahak olan (hakkı olan) köylüdür"* (1922, Söylev ve Demeçleri, Cild I, Sahife:225)

- *"Her Türk çiftçi ailesinin geçineceği ve çalışacağı toprağa mâlik olması behemahâl (ne olursa olsun) lâzımdır. Vatanın sağlam temeli ve imârı için bu esastır. Bundan fazla olarak büyük araziyi modern vasıtalarla işletip vatana fazla istihsal (üretim) temin edilmesini teşvik etmek isteriz"*(1) (1936, Söylev ve Demeçleri Cild I, Sah.389)

- *"Orman servetimizin korunması lüzumuna ayrıca işaret etmek isterim. Ancak bunda mühim olan koruma esaslarını memleketin türlü türlü ağaç ihtiyacını devamlı karşılarken, orman köylüsünün yaşama hakkıyla telif etmek mecburiyetimiz vardır."* (1937, Söylev ve Demeçleri, Cild I, Sahife 394).

(1) Atatürk, vatanın çeşitli bölgelerinde, ayrı iklimlerde çiftliklerini bu gaire ile kurdu, hedeflerine ulaştırdı, örnek hâle getirdi, reel ve gözler önünde birer örnek yaptı ve bu sözleri söylediği 1936'dan bir yıl sonra, hepsini MİLLETİ adına Hazineye hibe etti. Kendisini kutlayan Millet Meclisine de, çok anlamlı iki kelimecik cevap verdi: "-Yapılan vazifedir" dedi.

- "Asıl önde tuttuğumuz iş, geniş bir endüstri programını gerçekleştirmeye başlamak olmuştur. Endüstrileşmek en büyük millî davalarımız arasında yer almaktadır. En başta vatan müdafaası olmak üzere büyük küçük her türlü sanayii kuraçağız ve işleteceğiz." (1937, Söylev ve Demeçleri I, Sahife 396).

- "Türkiye'de madencilik, Millî Kalkınma hareketleriyle yakından alâkalı, mühim mevzulardan biridir. (1937, Söylev ve Demeçleri, cild I, sahife:397)

- "Ticaretin ağıyar (yabancılar) elinde kalması memleketimiz servetinden lüzumlu kadar faydalanamamıza sebep olur (1923, Söylev ve Demeçleri, Cild II, Sahife: 111)

- "Tüccar, milletin emeği ve üretimini kıymetlendirmek için eline ve zekâsına emniyet edilen ve bu emniyete liyakat göstermesi (lâyık olabilmesi) gereken adamdır" (1937, Söylev ve Demeçleri, Cild.I, Sahife:396)

- "Dış ticaret politikamızın hususiyeti şudur: İç ve dış vaziyet icablarını daima karşılamak suretiyle seyirlerine intibak etmek (gidişlerine yön vermek). İç ticarete gelince bunda en önde gördüğümüz esas teşkilâtlandırma ve muayyen tipler üzerinde işleme ve rasyonel çalışmasıdır. KESİN ZARURET OLMADIKÇA PİYASALARA KARIŞILAMAZ. Bununla beraber hiçbir piyasa BAŞIBOŞ değildir. İhraç mallarımızın hükümetin yakın kontrolü altında satışlarının teşkilâtlandırılması mühimdir." (1937, Söylev ve Demeçleri, cild I, sahife:396)

- "Sermayesinin tamamı veya büyük kısmı devlete ait ticarî, sınaî kurumların malî kontrol şeklini, bu kurumların bünyelerine ve kendilerinden istediğimiz TİCARİ USUL VE ZİLNIYETLE çalışma icablarına sûretle tevfiik etmek (hızla uydurmak). Bu gibi kurumların bugünkü usullerle çalışabilmelerine ve inkişaf etmelerine (gelişmelerine) imkân yoktur." (1937, Söylev ve Demeçleri, Cild I, Sahife:397)

NOT: Lütfen dikkat edin: Ne zaman söylemiş Atatürk bu sözleri? 1937'de... Yani ölümünden BİR YIL önce... Bugün 1993, aramızdan ayrılışının ELLİBEŞİNCİ yılı... Bugün Türk ekonomisinin ve hatta genel hayatının başlıca sorunu ne? KİT'ler, yani Kamu İktisadî Teşkilâtı değil mi? Kömür havzasından Etibank-Sümerbank ve çeşidli adlarla ağ kurmuş olan KİT'ler ve onların hazineye, yani millete yükledikleri...

Şimdi izin verirseniz, ATATÜRK'ün, **Maliye-Eğitim-Öğretim-Kültür-İlim-Teknik-İç ve Dış Politika** üzerinde temel düşüncelerinden bir-iki cümle hatırlatacağım: Tabiidir ki bunlar **bölünmez bütün**'lerdir. İbretli yapıları, aradan geçen zamana rağmen, değerlerinden zerre kaybetmemiş olmalarıdır. Oysaki dünyanın akışını değiştiren İkinci Dünya Harbi olmuş, çetin bir **soğuk savaş** devresi yapmış, klâsik diktatörlükler yıkılmış, yerine dünya egemenliği için gizli/açık kriteriyumlar gelmiştir.

Ama, O, ne dediyse **zamana hükmeden gerçekler** hâlinde önümüzdedir: Ben birer-ikişer cümle hâlinde hatırlatmaya çalışacağım, Kaynaklarını göstererek... Sizler, konularına göre değerlendiriniz:

- *"Açık bir bütçenin, hesabsız mahzurlarını (kötülüklerini) iyi bilen Millet Meclisinin MUVAZENE (denge) yolunda kat'î karar sahibi bulunması, devletin malî ve hatta umumî siyaseti için büyük teminatır."* (1933, Söylev ve Demeçleri, Cild I, Sahife:374).

- *"Herhangi bir malî karar alırken, ilk gözönüne getireceğimiz şey, millî fealiyet ve millî istihsal (üretim), yâni verginin bizzat (doğrudan) ANA MENBAI (kaynağı) üzerine yapacağı tesirler olmalıdır."* (1937, Söylev ve Demeçleri, Cild I, Sahife:400)

- *"Halkımızın bedîî kabiliyetlerine mâkes olan (Güzel San'atlar yeterliklerini ortaya koyan) ve hergünkü ihtiyaçlarımızın büyük kısmını karşılayan EL ve EV KÜÇÜK SAN'ATLARININ Cumhuriyet rejiminde lâyıık olduğu mertebeye (düzeye) yükseltilmesi icab eder. Bunun için teşvikler yapılmasını tavsiyeye şayân (değer) bulurum.* (1938, Söylev ve Demeçleri, Cild I, Sahife.408.)

- *Bizim tâkib ettiğimiz Maarif siyasetinin (Millî Eğitim Politikasının) temeli evvelâ mevcut cahli (cahilliği) izâle etmektir (ortadan kaldırmaktır) Orta tahsilin gayesi memleketin muhtaç olduğu hizmet ve sanat erbabını yetiştirmek ve yüksek tahsile (öğrenime) namzed (aday) hazırlamaktır. Yetişecek çocuklarımıza ve gençlerimize görecekları tahsilin hududu*

(*öğrenimin sınırı*) ne olursa olsun, en evvel ve herşeyden evvel **TÜRKİYENİN İSTİKLALİNE, KENDİ BENLİĞİNE, ANANATI MİLLİYESİNE** (Ulusal geleneklerine) düşman olan bütün unsurlarla mücadele etmek lüzumunun öğretilmesidir". (1922, Söylev ve Demeçleri, Cild I, Sahife:230)

- *Türkiye'nin Terbiye ve Maarif siyasetinin her derecesini tam bir vuzuh (açıklık) ve hiç bir tereddüde mahal vermeyen sarahati ile (açıklığıyla) ifade ve tatbik etmek lâzımdır. Bu siyaset her manasıyla MİLLİ MAHİYETTE (yapıda) gösterilebilir. Yüksek tahsilin de, adette olduğu kadar kıymette de bu asrın ihtiyaçlarına kifâyetini (yeterliğini) esas tutmaktır. Büyük davamız en medenî millet olarak varlığımızı yükseltmektir."* (1928, Söylev ve Demeçleri, Cild I, Sahife 359)

- *"Efendiler... Terbiye ve Tedriste (Yetiştirme ve Öğretimde) tatbik edilecek usul; malumatı (bilgiyi) insan için fazla bir süs, bir vasita-ı tahakküm (baskı aracı), yahud medenî bir zevkten ziyâde MADDİ HAYATTA MUVAFFAK OLMAYI TEMİN EDEN AMELİ (pratik) ve kabili istimal (kullanılması mümkün) bir cihaz hâline getirmektir."* (1923 Söylev ve Demeçleri, Cild I, Sahife:298)

- *"Millî kültürümüzü muasır medeniyet (çağdaş uygarlık) seviyesinin (düzeyinin) üstüne çıkaracağım."* (1933, Söylev ve Demeçleri, Cild II, Sahife:275)

- *"Millî kültürün her çığırda açılarak yükselmesini Türkiye Cumhuriyetinin temel direği olarak temin edeceğiz."* (1932, Söylev ve Demeçleri, Cild I, Sahife:372).

- *"Bir milletin kültür seviyesi (düzeyi) üç sahada; DEVLET, FİKİR ve EKONOMİ sahalarında faaliyet ve başarısının neticelerinin hâsılasıyla (sonucuyla) ölçülür. (1937, Söylev ve Demeçleri, Cild I, Sahife:394).*

- *"Türk milletinin yürümekte olduğu terakki ve medeniyet yolunda elinde ve kafasında tuttuğu meş'ale MÜSBET İLİM'dir."* (1933, Söylev ve Demeçleri, Cild II S.275).

- *"Bütün ilerlemeler insan fikrinin eseridir. Fikri harekete getirmek birinci işimiz olmalıdır."* (Atatürk'ün Hususiyetleri, Kılıç Ali, Sahife:64)

- "Biz daima hakikat arıyan onu buldukça ve bulduğuna kani oldukça ifâdeye cür'et gösteren (yürekliğine sahib) adamlar olmalıyız" (1931, Sümerbank Dergisi, Sayı 29, Sahife:184).

- "Kültür işlerimiz üzerine, ulusça gönüllerimizin titrediğini bilirsiniz. Bu işlerin başında da TÜRK TARİHİNİ DOĞRU TEMELLER ÜSTÜNE KURMAK; ÖZ TÜRK DİLİNE, DEĞERİ OLAN GENİŞLİĞİ VERMEK için candan çalışmakta olduğunu söylemeliyiz.

Türk Tarih Kurumunun Alacahöyükte yaptığı kazıların neticesinde meydana çıkardığı BEŞBİN BEŞYÜZ SENELİK maddî tarih belgeleri, cihan (dünya) kültür tarihini yeni baştan tetkik ve tamik ettirecek (araştıracak ve derinleştirecek) mâhiyettir.(1) (Söylev ve Demeçleri, 1936, I, Sahife:388)

(1) Bu olayın, Atatürk'ün milletinin tarih geçmişi bakımından benimsediği düşünce ile sınıksız ilişkisi vardır: ATATÜRK, Anadolu'da, Yunan (Helen) varlığından çok önce, medeniyet kurmuş kavimlerin ve TÜRK VARLIĞI'nın olduğu inancındaydı ve ETİ (HİTİT), AKAD, SÜMER uygarlıkları üzerinde durulmasını istemişti. Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesine Sümeroloji dersini koydurmuş, dünyanın en tanınmış ilim adamlarını toplayarak, kongreler yaptırmıştı. Bu arada, masrafını şahsen vererek Arkeolog Prof. Dr. Remzi Oğuz Arık (1899-1954) Başkanlığında Alacahöyükteki kazıları yaptırmış, aslını yitirmeden çıkan eserleri, daha sonra kendisinin kurtardığı vatanda onbeş sene (Muvakkat Kabir) adıyla bekletildiği Etnoğrafya müzesinde sergilenmişti. 1936 yılı 27 Eylülüydü. Atatürk sergiye, beraberinde Prof. Şemseddin Günaltay, Prof. Afet İnan, Prof. Yusuf Ziya Özer, İsviçreli ünlü tarihçi Prof. Dr. Pitard olarak geldi. Tesbit edilebilen tarih sıralarıyla yerleştirilmiş, vazo, kandil, ibrik, üzeri rölyefli mutfak eşyalarını, kadın süs ve takılarını bir-bir tetkik etti. Sorbon mezunu, dünyanın başlıca Türkoloji Enstitü ve Derneklerinde üye, bilimsel değeri dünyaca malum, kazıyı yaptıran Prof. Remzi Oğuz Arık'tan ayrıntılı bilgi aldı. Sonra onu daha yakınına çağırdı: heyecanını saklamaya lüzum görmediği bir sesle:"Çocuğum... Seni alından öpmek isterim. Bir inancım, ilim tasdiki getirdin, Anadolu'da Türk varlığının EN ESKİ UYGARLIK olduğunu isbat ettin." dedi.

Oradaydım ve olayın görgü şahidlerinden birisiyim. 1950 seçimlerinde Adana' dan Milletvekili olan yakın dostum Remzi Oğuz Arık, 1954'de bir uçak kazasında öldü. Olayla ilgililenenlere, Prof. Yusuf Ziya Özer'in (1864-1947) Almanya'da Arap harfleriyle basılmış olan ANADOLUDA İLK MEDENİYETLER adlı eserini okumalarıyla öğütlerim. Mustafa Kemal, HİS-DUYGU'da olduğunca ve hatta daha çok TARİH GERÇEKLERİ-İLİM de de erişilmez Türk milliyetçisi idi.

- "Türkiye ŞEYHLER-DERVİŞLER memleketi olamaz. Ölümlerden yardım ummak medenî bir topluluk için lekedir. Mevcut TARİKATLER'in gayesi kendilerine tâbi (bağlı) olan kimseleri dünyevî ve manevî hayatta mes'ut etmekten başka ne olabilir? Bugün ilmin, fennin bütün şümûlüyle (kapsamı ile) medeniyetin (uygarlığın) göz kamaştırıcı ışığı karşısında FİLAN VEYA FALAN ŞEYHİN irşadıyla (aydınlatması, öğütleriyle) maddî veya manevî saadeti arıyacak kadar iptidâî (ilkel) insanların Türkiye medenî topluluğunda mevcut olabileceğini asla kabul etmiyorum.

Arkadaşlar... Efendiler... Ey Millet!.. İyi biliniz ki Türkiye Cumhuriyeti ŞEYHLER, DERVİŞLER, MÜRİTLER, MENSUPLAR memleketi olamaz. EN DOĞRU, EN HAKİKİ TARİKAT MEDENİYET (UYGARLIK) tarikatıdır.

Medeniyetin emir ve talep ettiğini yapmak insan olmak için kâfidir." (1 Eylül 1925, İKDAM Gazetesi, İstanbul)

- "Bütün İslâm Aleminin medâr-ı iftiharî (övünme kaynağı) olan İbni Rüş't'ler, İbni Sîna'lar, İmamı Gazalî'ler, Farabî'ler gibi yüksek düşünceli simaların milletimizin sınıf-ı ülemâsı (din bilginleri) içinde nurlu dimağlarıyla arzı mevcudiyet edeceklerine (ortaya çıkacaklarına) eminim." (1923, Söylev ve Demeçleri, Cild:II, Sahife:155)(1).

(1) 1923'de daha Cumhuriyet ilân edilmeden önce Atatürk'ün bu tesbiti, O'nun İslâm dini üzerinde, ne o günlerde-ne bugünlerde-ne yarınlarda, gerçekleri kavramış olsalarda, hiç bir din bilginimizin CESARETLE söyleyemeyeceği bir hakikati, apaçık ortaya dökmüş olmasının hayranlık veren teşhis ve tesbitidir.

Neden adlarını İslâm âleminin övünç dayanağı olarak saydığı din bilgilerini sıralarken Gazalî'nin adını, İbni Sîna ile Farabî'nin isimleri arasına almıştır?

Neden?

Çünkü İBNİ SİNA'da, FARABİ'de yedigöbek T Ü R K'türler ve eğer bugün İslâmîyet, zamanın tegayyürü (başka yapı alması) ile ahkâmın tebeddülü (kuralların değişeceği) gibi SON DİN olmasının temelinden sökülmemişse bunu İKİ TÜRK DİN BİLGİNİ'ne borçludur: Gazalî ise, önceleri benimsediği bu AKIL YOLU'ndan daha sonra ayrılarak statükoculuğa dönmüş ve ilk günlerinin adetâ kefareti gibi bu nakilcilik-kelâmcılık-statükoculuğu'nu TEK YOL olarak gösterip, Şeriat'ın muamelât bölümünün ebedî sayma yolunu tutmasıyla İslâm'da RUHBANLIĞI geçer yol olarak ortaya sürmüş ve "Babî içtihad kapandı" gibi safsataya fetvâ veren kişi olmuştur.

- "Artık bugün hayat ve insanlık icabları bütün hakikatiyle tecellî edince safsatalar, hurafeler kafalardan çıkmalıdır. Her gün yükselmiye ve gelişmiye istidatlı olan milletimizin içtimai (sosyal) ve fitrî (kalıtsal) inkılâp adımlarını kırmak isteyen engeller mutlaka ortadan kaldırılmalıdır." (1 Eylül 1924, İKDAM Gazetesi)

- "Türk milleti şuurla ve bunca bin senelerin açtığı devasız yaraları acele tedavi etmek ıstırabıyla, hakikat denilen cevheri bulmuş olduğuna inanarak uzun adımlarla kurtuluş aramıya karar vermiştir. Bunun önüne sed çekmek istiyebilecekleri âkibeti Türk'ün kuvvetli ayakları altında ezilecektir.

Eğer bu millet yalnız bu hususta herhangi bir güçlüğü rastlarsa ben ve arkadaşlarım tereddütsüz bu kuvvetli ayak ve pençelerin önünde nâciz bir millet fedaisi oluruz." (9 Eylül 1928, Cumhuriyet Gazetesi)

- "Dünyada herşey için, maddiyat için, mâneviyat için, hayat için, muvaffakiyet için hakikî mürşit ilimdir, fendir. İlim ve fennin dışında mürşit aramak gaflettir, cehalettir, delâlettir. Yalnız ilmin ve fennin yaşadığımız her dakikadaki safhalarının tekâmülünü idrâk etmek ve ilerlemelerini zamanla tâkib eylemek şarttır. Bin, iki bin sene evvelki düstûrları, şu kadar

Mustafa Kemal'in O'nun adını, zamanın tagayyürü ile ahkâmın tebeddülü gibi, daha sonra MECELLE'yi düzenleyen Ahmed Cevdet Paşa'nın üstü kapalı ifâde ettiği ebedî gerçeğin İKİ büyük savunucusu Türk İbni Sina ile Türk Farabî'nin adlarının arasına yerleştirmesini tesadüf saymayınız!..

OSMANLI'da, Farabî/İbni Sina felsefesinin akıl-mantık yolu ile Gazalî tutuculuğu uzun zaman çarpışmıştır: Semâniye ve Süleymaniye gibi din/dünya ilimlerinde. Batı'nın ne Sorbon'u, ne College de France'ı yokken dünyaya müsbet ilmin de ışıklarını saçan Üniversitelerimiz varken itibârda olan Farabî/İbni Sina felsefesi, medreselerin bâbı içtihad (düşünce kapısı) kapanmıştır bahtsızlığına ve çaresizlik-yetersizlik çukuruna düşmesiyle terk edilmiş, Gazalî'nin tutuculuğu öne geçince, inanınız, devlet batmıştır: Asıl unsur budur ve bu gerçeği Mustafa Kemal ÇOK İYİ bilmektedir. Onun içindir ki, MAL-DA'da siyasi mahkûmlar arasında olan, Islâh-ı Medâris (Medreselerin Düzenlenmesi) fikrinin sahibi Şeyhulislâm-Evkaf Nazırı, Ürgüblü Hayri Efendi Şer'iyye Vekilliği için Ankara'ya beklemiş, fakat Hayri Efendi esareten kurtulmasından hemen sonra vefat etmiş, gelememiştir. Konu üzerinde Sizlere, değerli dostum Burhaneddin Ulutan'ın eseri "İSLAMDA ÇÖKÜNTÜ ve KURTULUŞUN ANAHTARLARI", büyükboy 658 sahifelik eserini okumanızı tavsiye ederim.

bin sene sonra aynen tatbike kalkışmak ilim ve fennin içinde bulunmak, elbette değildir." (1925 Millî Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçleri Sahife:21)

ATATÜRK'ün bize yaşamın her alanında, madde-mânada izlenecek yol olarak bıraktığı ana fikirlerin sıralanması **cildler** doldurur. Anlıyorum ki daha değişik konularda soracaklarınız var.

O'ndan dinlediklerimizi, İÇ ve DIŞ politika ile ilgili bir kaç temel düşüncesini aktararak bahsi kapatacağım: Herbirinin kaynağı cümlelerin sonundadır. Daha geniş bilgi almak isterseniz onlara başvurursunuz.

İÇ POLİTİKADA:

- *"Cumhuriyetin dahilî (iç) siyaseti, vatandaşın yaşayışını hiç bir nüfuz ve tasallutun (baskı ve saldırının) tesirinde (etkisinde) bırakmaksızın temin etmektir." (1925 Söylev ve Demeçleri, Cild II, Sahife:360).*

- *"Memleket mütesanid bir vahdete (sağlam birliğe) muhtaçtır. Alelâde (rastgele) politikacılıkla milleti parçalamak hiyânettir." (1925, Söylev ve Demeçleri, Cild:II Sahife:224).*

- *"Türk ulusunun idaresinde ve korunmasında ulusal (millî) birlik, ulusal duygu, ulusal kültür en yüksekte göz diktiğimiz idealdir." (1936, Söylev ve Demeçleri, Cild:I, Sahife:387).*

- *... Çünkü biz esasen millî mevcudiyetin temelini, millî şuurda ve millî birlikte görmekteyiz." (1936, Söylev ve Demeçleri, Cild:I, Sahife:387).*

DIŞ POLİTİKADA:

- *Şüphesiz haklarımıza, şeref ve haysiyetimize hürmet edildikçe müteakabil (karşılıklı) hürmette kusur etmeyeceğiz. Fakat ne çâreki zayıf olanların haklarına hürmetin noksan olduğunu veya hiç hürmet edilmediğini çok acı tecrübelerle öğrendik" (1923, Söylev ve Demeçleri, Cild I, Sahife:319).*

- "Efendiler, dış siyasetimiz dürüstlük, memleketimizin emniyetine ve inkişafının masuniyeti (gelişmesinin güvence-sine) dikkat şiarı (prensibi) hareketlerimize kılavuz olmaktadır." (1928, Söylev ve Demeçleri, Cild I, Sahife:356)

- "Türkiye'nin emniyetini gaye tutan, hiç bir milletin aley-hinde olmıyan bir sulh istikameti bizim daima düsturumuz o-lacaktır." (1931, Söylev ve Demeçleri, C.I, Sahife:370).

- "Yurtta sulh, cihanda sulh için çalışıyoruz." (1931, Ata-türk'ün Tamim Telgraf ve Beyannameleri, Sahife 551).

- "Ben toprak büyötmek dileklisi değilim, barış bozma a-lışkanlığım yoktur. Ancak antlaşmaya dayanan hakkımızın is-teyicisiyim, onu almazsam edemem" (1937, Ruşen Eşref Ünaydın, Hatıralar, Sahife:5)

- "MİLLETLERİN SİYASETİNDE ANCAK MENFAETLERİ VARDIR. Kimsenin kimseye dost olamıyacağını bilelim." (1933, Atatürk'ün Hususiyetleri, Kılıç Ali, Sahife:110)

- "Türkiye Büyük Millet Meclisi ve onun Hükümetinin mil-letten aldığı veche, (şart): İstiklâl-ı tâm (Bağımsızlığı tam) ve bilâ kaydüşart (kayıtsız şartsız) hâkimiyeti milliyeye (ulusal e-gemenlik) umdelerine istinaden (dayanarak) memleketi ma-mur (bayındır) ve milleti zengin, mesut etmekten ibârettir." (1923, Söylev ve Demeçleri, C.II, S.106)

- "Biz sulh istiyoruz dediğimiz zaman TAM İSTİKLAL (Ba-ğımsızlık) istiyoruz dediğimizi herkesin anlaması lâzımdır" (1923, Söylev ve Demeçleri, C.II, S.89)

- "Türkiye devletinin istiklâli mukaddestir (bağımsızlığı kutsaldır). O, ebediyen (sonadek) müemmen ve masun (i-nançlı ve korunması sağlanmış) olmalıdır." (1923, Söylev ve Demeçleri, C.I, S.319).

- "Büyük hayaller peşinde koşan, yapamıyacağımız şey-leri yapar gibi görünen insanlardan değiliz." (1921, Söylev ve Demeçleri, C.I, S.196).

Dört tarafı düşmanlarla sarılı kurtardığı vatanda gözlerini kaparken "**Yurtta Sulh-Cihanda Sulh**" idealinin tablosunu

hatırlıyalım: Günümüzde sekizyıl kıyasıyla boğuşmuş olan İ-ran ile Irak, bugün de oluk gibi kardeş kanı dökmekte olan Af-ganistan, Türkiye'nin rehberliğinde **SABADAD PAKTI** ile huzur ve emniyet içinde idiler. Öte yandan, ardına bin-bir sahtekârlıkla taktığı dünyayı alarak vatanımıza saldırmış Yu-nanistan'ı, önce dize getirmiş, tilki mizâçlı Venizelos'un özrü-nü Ankara'da kabul etmiş, önce O hayatta iken bir daha Megalo-İdea mâcerasına dönemeyeceğini anlatarak ona **dost ell**'ni uzatmış, Rumanya ve Yugoslavya'yı yönetenlere ancak **Türkiye'nin çevresinde** toplanırlarsa ihtiras selinden uzak kalabileceklerini kabul ettirmiş ve böylece, yine Türkiye' nin rehberliğinde **BALKAN ANTANTI** (Paktını) gerçekleşmişti.

Türkiye'nin başını seçtiği iki paktın kapsadığı saha, Hay-ber geçitlerinden başlıyor, Balkanları aşıyor, Rumanya ve Yu-goslavya'nın üye olduğu Küçük Antant ile Viyana kapılarına kadar uzanıyordu. Denilebilir ki bu tablonun mantığı karşısın-da İngiliz Başbakanı Churchill, Atatürk'ün ardından: "*O ha-yatta olsaydı ikinci dünya harbi çıkmazdı*" diyecekti.

Bu İKİ PAKT'ın günümüzdeki hâli de ortada...

EVET!.. ATATÜRK, KADIN HAKLARI ÜZERİNDEKİ ÖZLEMLERİNDEN GERÇEKLEŞTİREMEDİKLERİNİ YİNE TÜRK KADININA EMANET ETMİŞTİ..."

SORU: "- *Son zamanlarda Kadın Hakları ülkemizde yeni-den gündeme geldi. Bu konuda ATATÜRK'ün yaptıkları eksik ve yarım mı kaldı?*

CEVAP: "- Bir bakıma ATATÜRK, Türk kadınına Milletvekili seçme-seçilmeye kadar uzanan ve halâ bugün de bazı Batı ülkelerinde bile olmıyan hakları sağlayarak dünya tarihinde görülmemiş haktanırlığın sahibi oldu ama, unutmayınız ki, İslâm Şeriatının TÜRK VARLIĞI üzerindeki en etkin ve kısıtlayıcı müdahalesi de, KADIN ÜZERİNDE olmuştur.

Çünkü, Türklerin İslâmiyetten önceki inançlarında oldu-ğunca oba-toplum yaşantılarında kadının **üstün yeri** vardı.

Türk milleti için en büyük talihsizlik, İslâmiyetin ARABİSTAN'da çıkışıdır: Cahiliyet devrinde Araplarda kadının kedi kadar değeri yoktu. İslâmiyeti kabulden sonra, adalet ve hakkın anıtlarından biri hâline gelmiş Hazreti Ömer bile, kendi öz kızını kuma gömmemiş miydi? Oysa Türk obasında kız çocuğunun, erkeğinden zerrece farkı yoktu ve hatta kız, daha çok korunması şart insan ferdi olarak, mirasın büyük payını alır, erkek evlâd adsız adıyla obayı terkederdi. Atalarımızda **çok evlilik**'de yoktu. İslâm Şeriatında ise, **dörde kadar** hüküm getirilirken, fuhuşa ve ahlâksızlığa yol açan poligamiye de sınır çekilmek istenmişti.

Size kısaca hatırlatayım: Türk töre ve gelenekleriyle İslâm Şeriatı arasında gizli/açık süregelmiş çekişme, en çok, **aile hayatı** üzerinde olmuştur. Atatürk bu gerçeği çok iyi biliyordu. Daha Cumhuriyetin ilânından önce, 30 Mart 1923 tarihli VAKİT gazetesinde şunları açıklıyordu:

"İnsan topluluğu kadın ve erkek denilen iki cins insandan mürekkeptir. Kabilmidir ki bu küllenin bir parçasını ilerletelim, ötekini ihmal edelim de küllenin bütünlüğü ilerliyebilsin? Mümkünmüdür ki bir cismin yarısı toprağa zincirlerle bağlı kaldıkça, öteki kısmı göklere yükselebilsin?"

Arapta da, Acemde de (İranda'da) PEDERŞAHİ (**erkek egemenliğinde**) aile toplumu vardı. Türkler, İslâm Şeriatı ile perçinlenen bu benimseyişi tarih boyunca gönüllerine yerleştirememişlerdir. Atatürk, milletin geçişinde ve mizâcında olan bu duyguyu devlet varlığına geçirmiştir. Gerçekte yapılan budur ve bunu bakınız, ne güzel, ne muhteşem ifade etmiştir:

"-Ey kahreman Türk kadını... Sen yerde sürünmiye değil, omuzlar üzerinde göklere yükselmiye lâıksın." (Atatürk'e ait hatıralar Ergun Tuna, sahife:13).

Size şunu soracağım: Peygamberimiz (S.A.V.) zamanında kadın örtülü ve evinin duvarları ardında mı idi? **Savaşlarda**, yaralılara bakım, ihtiyaç maddelerini getirme, hatta kahremanlık şarkı ve nağmeleriyle moral yükseklliğini sağlamak için cephede değil miydi? TESETTÜR (**örtünme**) denen

emir, hangi olayların ardından geldi? O günlerde kadınlar erkeklerinin safalarında beraberce namaz kılmıyorlar mıydı? El-ayak bileklerindeki **hâlhâl**'lerinin şıkırdıyarak dikkatleri dağıtması, iklim dolayisiyle giydikleri ince elbiselerin bedene yapışması gibi ancak zamanla meydana çıkan sonuçlardan sonraki **tesettür** (örtünme) ile, Türk kadınının veya Arab âdet ve iklimi dışındaki İslâm dünyasının **dinî nas** olarak ne âlakası var? Bunlar aslında Şeriatın **muamelât** bölümü değil de nedir?

Yine ATATÜRK'ü dinliyelim: "*Bazı yerlerde kadınlar görüşüm ki başında bir bez veya peştemal veya buna benzer birşeyler alarak yüzünü-gözünü gizler ve yanından geçen erkeklere karşı arkasını çevirir veya yere oturarak yumulur. Bu tavrın manâsı neye delâlet eder? Medenî bir millet anası, bir millet kızı için bu garib şekiller, bu vahşî vaziyet nedir? Bu hâl milleti çok gülünç gösterir ve derhal tashihi lâzımdır (1/Eylül/1925, İKDAM gazetesi).*

Sorunuzun başı "*Ülkemizde Kadın Haklarının yeniden gündeme geldiği*"dir: Doğrudur, çok geç kalınmıştır. Atatürk'ün ruhu, okuma-öğrenme-uygarlaşma nimetlerinin kapısını açtığı bugünkü okumuş-yazmış Türk kadınına kırgındır: O, 16 Milyonluk Türkiye'de 1935 seçimlerinde Büyük Millet Meclisine 18 kadın Milletvekiline yer buldu, bugün Elliye Milyonluk Türkiye'yi Millet Meclisinde sadece 9 kadın Milletvekili temsil ediyor. Ancak ülkemiz adına mutlu bir olay bu 9 kadın Milletvekilinden birisinin sayın TANSU ÇİLLER'in mensubu olduğu siyasi parti delegelerinin % 92'sinin oyu ile Parti Genel Başkanı seçilmesi ve Başbakan olarak atanarak Cumhuriyet hükümetlerinin ilk Kadın Başbakanı olarak tarihe geçmesidir. Bu olay, bütün dünyanın dikkatini üzerimize çekmiş; Kadın Milletvekili sayısının azlığının yarattığı üzüntüyü kısmen azaltmış, gelecek için ümit vermiştir. Başarılı olması en halisane dileğimizdir.

Size, "*Osmanlı'nın neden battığı*" sorusunun en net ve doğru cevabını; hastalığa **doğru teşhis** koyabilmiş bir Osmanlı Padişahının, İkinci Sultan Mahmud'la (1874-1839), başını cellâda teslim bahasına gerçekleri söyleyebilen bir

Osmanlı Paşasının, Kaptanı Deryâ (**Deniz Kuvvetleri Komutanı**) Halil Rifat Paşanın (1781-1855) bir soruya verdiği cevabında olduğunu hatırlatmak isterim:

1827 Osmanlı-Rus Savaşında düşman zafer kazanmış, Edirne'yi de almış, ağır şartlı barış anlaşması imzalanmıştı. Çok zaman önce değil, geçmişte Karadenizde balık avlamak için bile Osmanlı'dan izin almya mecbur olan Moskof'un bu güç-kudretinin asıl sebebi neydi?

Sultan II. Mahmud, sorusuna çekinmeden doğru cevap verecek yüreğe sahip bir devlet adamı aradı ve Halil Rifat Paşayı buldu. Onu **Dostluğu Geliştirmek** gibi, ona araştırma kapılarını açacak bir sebeble Rus Çarına gönderdi. İki aya yakın süren yolculuğundan dönünce de **halvet** oldu ve merakla beklediği cevabı öğrenmek istedi.

Kaptanı Deryâ'nın cevabı ibrettir, derstir.

"Şevketmeâb... MOSKOF'ta kadın-erkek TEK MİLLET'tir. Hayatın bütün sahalarında kadın-erkek beraber çalışıyorlar. Edirne muhasarasında bunları gözlerimle gördüm. Ordularında sıhhat, iaşe, muhaberat mevzularında kadınlar da çalışıyorlar. Memleketlerin de bu birlik-beraberlik her sahada görülüyor. Memâliki Mahsusa-ı Şâhanelerinde ise, köylerde kadınlar tarlada, erkekler kahvededir. Şehirlerde ise, kadınlar evlerinin içinde erkekler ortalıktadır. Devletlerin kudretleri nüfusun yekunu (toplamı) ile hesap ediliyor. Memâlik-i Şâhanelerinde ise bu sebeble temamiyet nazarıdır (toplam nüfus teoriktir)."

Daha yakın geçmişten bir başka ibret hakikati daha vereyim: İkinci Sultan Hamid'in son çocuğu Fatma Sultandır. Dört yaşındayken kuşpalazı (**difteri**)den öldü. Halbuki o tarihte bu felâket hastalığın serumu bulunmuştu. Hastalığın ağırlaştığı günlerde Padişaha, Saray doktorları arasında olan Cemil (**Topuzlu**) Paşa, Almanya'dan bakteriyoloji dalında ihtisas yaparak yeni dönen Deniz Binbaşısı Halil İbrahim Beyin de hastayı muayene etmesi düşüncesini arzetti. Geceyarısı Üsküdar'daki evinden getirilen Doktor, doğru teşhisi koydu, Tedâvi tamamen aksi yönde idi. Yüksek sesle bunu söyleme-

sini, paravanın arkasındaki Sultan Hamid de duydu. Doktoru huzuruna çağırtdı ve ayrıntılı bilgiler aldı. Özü-sözü bir olan genç Doktor: "*Vaktiyle doğru tedavi edilseydi. Allahın izniyle yavru kurtarılabildi Hünkârım*" dedi. İşte bugünkü Şişli Çocuk Hastanesi, daha sonra kızı adına bir câmi yaptırmak isteyen Sultan Hamid'e: "*İstanbul'da bir çok Selâtin camii var, ama bir çocuk hastahanesi yok, hergün bir çok yavru bu yokluk dolayısıyla ölüyor*" diyebilen ve 1910'a kadar kurduğu hastahanesinin başında olan Halil İbrahim Paşanın bu açık-sözlülüğün ülkeye lutfudur(1).

Bugün de hizmetine devam eden bu kıdemli Çocuk Hastahanesi (Şişli Etfal Hastahanesi) Padişahın güvenine sahip olarak şahsen temin ettiğİ maddî imkânla hastahanesini on yedi ayda tamamlayan ve hususî hekimleri arasına girerek rütbesi Bahriye Tabib Ferikliği (Koramiral'liğe)ne kadar yükseltilen Halil İbrahim Paşa, hastahane için Almanya'dan Laborantlarla beraber Şuvester (Hemşireler)de getirmişti. Birgün Padişaha şu gerçeğİ arzetti:

"-Şevketmeâb... Dünyanın heryerinde Hemşirelik-Hastabakıcılık kadınlar tarafından ifâ edilir. Bugün hastahanimizde Alman kadınların ifâ ettiğİ gibi... Yarın bir harb vukunda vaziyet ne olacaktır? Böylesine ulvî ve beşerî vazifeyi ifâ için dînen ve şer'an bir mahzur olduğı kanaatinde değılim. Alâkalı makamlara Fermân-ı Şâhanelerini istirhama cür'etimi af buyurun Hünkârım" Sultan Hamid, istenen delâleti yerine getirmiş, Şeyhulislâm Cemaleddin Efendiye mevzuu tetkik ettirmiş, netice alamamıştı: Fetvâ Makamı, sadece savaş değıl, tâbii âfetler hâlinde de insanların hayatı için varlığı şart **Hemşirelik-Hasta bakıcılık** hizmetini Müslüman kadınlar için mümkün görememişti: Almanya'dan gelen Şuvester ve Doktorlar, sadece **Rum-Ermeni-Musevî-Levanten** gibi gayrimüslim kadınlarına insan hayatının nasıl kurtarılacağını öğretmişlerdi. ŞEHBAL mecmuasının 17 inci sayısında, bunları öğretmenleriyle bir arada gösteren resmin altında şu Le-

(1) Kişisel yeterliklerin, vatan menfeati ve meşrû gayeler yolunda cesaretin güzel neticelerine örnek olarak Dr. Halil İbrahim Paşa'nın anılarını Son Havadis gazetesinde yayınladım. O devrin çok olayının gerçek yüzünü de göstermesi bakımından...

jand vardı: "*Etfal Hastahane-i Hümâyununda Hemşirelik ihtisası gören bazı Osmanlı Madamaları...*"

Beğendiniz mi?

Daha sonra Balkan ve Birinci Dünya Savaşlarında bu yokluğun başımıza açtığı felâketleri, yüreğiniz elverişse öğrenebilirsiniz: Devrini kapamış tedbir ve düşüncelerin **dini nass-ı katîğ** (dogma) hâlinde benimsenmiye devam bağınazlığının bin-bir örneğinden sadece bir tanesi olarak...

Bu bahsi kapatırken Sizlere bir tavsiyede bulunacağım: Anadolu'nun belli yörelerinde, halâ, TÜRK GELENEKLERİ içinde yaşayan göçerleri, oymak kalıntılarını, yörükleri gidib görün: Kadınları **mestûre** olma ayıbından uzak, ama, iffet-ismet-ahlâklarına örnek yapı içinde onlara sahibler.

TÜRKÇE EZANDA GERÇEKLER ve CENAZE NAMAZI HAKİKATİ

SORU: "*Biliyorsunuz, Atatürk devrinde Hutbe ve Ezân Türkçeleştirilmişti. 1950'de iktidar değişikliği olunca iktidardaki Demokrat Parti'ye muhalefetteki Cumhuriyet Halk Partisi de katılarak ezân, Meclisin oybirliği ile aslına iade edildi.*"

Bunun gerçək sebebi nedir?

İkinci de şu: Müslümanlığını böylelerine izaha çalıştığınız Atatürk'ün cenaze namazının kılınmadığı ısrarla söyleniyor. Doğru mudur?

CEVAP: "*Önce şu hakikati hatırlatmak isterim: Türkçe HUTBE ve EZAN, Atatürk'ün İSLAM DİNİ ÜZERİNDE ZAMANLARDIR TASARLADIĞI ve gözlerini kapayınca kadar gerekliliğine inandığı bir hasret ve gayesinin İLK BASAMAĞI idi.*"

Ve, asıl bilinmesi gereken şudur ki, Atatürk HUTBELER ve EZANI Türkçeleştirirken **ESAS METİN**'lere, asla ve zerrece dokunmadı: EZAN'ın Türkçe metni üzerinde kimlerden yardım rica etmiştir, daha doğru söyleyişle kimlerden yardım rica etmemiştir, sahifeler doldurur.

Atatürk'ün din adamlarına mutlak saygısı vardı: Millî Mücadele başlarken Ankara Müftüsü, sonra da İLK Diyanet İşleri Başkanı olan rahmetli Rıfat Börekçi: "*Buraya gelmesinden ezâ duyuyorum. Benim yerimden kalkıp kendisini kapıda karşılamama kat'iyetle mâni oluyor, fakat ben Çankaya'ya gittiğim zaman kapıdan karşılıyor*" demişti. EZAN'ın Türkçe metninin nazım olarak değil, nesir (**düzyazı**) olarak çevirisini rica ettiği din bilginleri arasında Buharî tercümesiyle **İlmün-nefis** müellifi Babanzade Ahmed Naim Beyde vardı. Üniversitede **Dinler Tarihi** Profesörü Şemseddin Günaltay, Naim Beyin, Paul Janet'in "**Felsefe İlim midir?**" isimli ünlü eserini tercüme edecek kadar Batı kültürüne sahib olmasına rağmen, taassubundan söz edince, Mustafa Kemal şu cevabı vermişti: "*İşte onun içindir ki kendisinin fikrini almak istiyorum. Çünkü ben TÜRKÇE EZAN' la, DİN'değil D İ L üzerine eğilmek istiyorum: İnaniyorum ki Türk insanı Ezan' ı ve Kur'a-nı kendi anadili ile okursa daha dindâr ve de asıl benimsediği dinin yüceliğini derinden ve şuurla kavramış olacaktır.*"

Nitekim, bu hakikatler halka yeterli açıklanmadığı için, Bursa'da Arapça ezân lehinde gösteri olunca, Anadolu Ajansı aracılığı ile millete şu açıklamayı yapmıştı: "*Bu hâdiseye dikkatinizi bilhassa çevirmemizin sebebi, din'i siyaset veya herhangi bir tahrike vesile etmiye asla müsamaha etmiyeceğimizin bir daha anlaşılmasıdır. KAT'İ OLARAK BİLİNME Lİ- DİR Kİ TÜRK MİLLETİNİN M İ L L İ DİLİ VE M İ L L İ BENLİĞİ BÜTÜN HAYATINDA HAKİM VE ESAS KALACAK- TIR.*"(7 Şubat 1933)

Lütfen dikkat ediniz: Üzerinde **altını çizerek** durduğu gerçek, DİN değil DİL' dir: Yakın dostum ve Ata'ya Türkçe Ezân'ın **makam** bahsinde, rahmetli Sadeddin Kaynak'la birlikte yardımcı olan Hafız Ali Rıza Sağman, "**ATATÜRK TÜRKÇE EZANI NEDEN İSTEDİ?**" başlığı altında hakikatleri kitablaştırmak istemişti. Hastaydı. Sağlık sebeplerine başka unsurlar katıldı mı bilmiyorum. Tamamıyabilmiş olsaydı **çok hakikatı** öğrenmiş olurduk.

Bu arada, Atatürk'le Millî Mücadeleye ilk başlayanlardan ve ATA'nın zaferden sonra Mareşal üniformalı resmini kendi-

sine: *"-Benim çok muhterem kardeşim ve Türkiye'yi kurtarmakta hakikî muin ve müzahir kardeşim Rauf'a"* hitabı ile imzaladığı Millî Mücadele Başvekili rahmetli Rauf Orbay, siyasi sebeplerle memleketi terketmiş, Hindistan'da iken, EZAN'ın Türkçe okunmasına başlanmıştı. Bundan yakınan Hind Müslümanlardan bir gruba şunları söylemiştir:

"-Sizler, ALLAH (C.C.)'ın, yalnızca Arapça anladığını sanmak gibi bir günaha giriyorsunuz(1).

Atatürk dine değil, yobazlığa ve körükörüne inanışa karşıdır. Bundan otuz yıl sonra İslâm dinini boş inançlardan kurtaran, asil yüce ruhunu yaşatmaya çalışan bir öncü olarak bütün Müslümanlardan saygı ve anlayış görecektir" (Bombay, 7 Mayıs 1935)

Bu arada bir yanılda düzeltiyim: Sorunuzdaki *"Ezan aslına iade edildi"* hükmü yanlıştır: Hayır... Sadece TÜRKÇE OKUNMASI ZORUNLULUĞU kaldırıldı, serbest bırakıldı. İstiyen Türkçe, istiyen Arapça okuyabilirdi.

Biliyorsunuz: EZAN'ın Türkçe okunması zorunluluğunun kaldırılması, rahmetli Celal Bayar'ın Cumhurbaşkanlığının ilk günlerindedir: 1960 Askerî müdahalesinden sonra bu karar, bazılarınca, Atatürk Devrimlerine karşı bir hareket olarak sayılmıştır. Konu üzerinde bizzat Celal Bayar'ın açıklaması şudur:

"- Atatürk, prensib sahibi bir insandı. Üzerinde kesin inanca vardığı düşüncelerini - ne kadar güç ve tehlikeli olursa olsun - tereddütsüz kanunlaştırır ve başarıya ulaşıncaya kadar peşini bırakmazdı. (Şapka ve Kıyafet Kanunu gibi...) Buna karşılık bazı kesinleşmemiş düşünceleri üzerinde de deneylere girişirdi. Dil-Tarih üzerindeki çalışmaları ile ezanın Türkçe okunması üzerindeki düşüncelerine tecrübe niteliğinde başlamıştır. Hatırladığıma göre, 1934 yılında Hükûmetin

(1) Sadece din-maneviyat mevzuları değil, son yüzyılın gerçek tarih safhalarının iç yapısı için okuyabilirsiniz: Osmanlıdan Cumhuriyete yüzyılımızda bir insanımız: HÜSEYİN RAUF ORBAY (1881-1964).

Beş cildde 3577 sahife. Yazar: Cemal Kutay, Yayınlayan KAZANCI Kİ-TAP A.Ş. tel: 516 84 07 - 516 84 08.

vilâyetlere ve Diyanet İşleri Başkanlığına gönderdiği bir emirle ezanın bundan böyle Türkçe okunması istenmiştir. Bazı yerlerde ezanı Arapça okumaya devam edenler çıkmış, bunlar hakkında Cumhuriyet Savcıları kovuşturma yapmışlar ve Mahkemeler, Türk Ceza Kanununun 526 ıncı Maddesi ile bu sanıkları mahkûm etmişti. Fakat Temyiz Mahkemesi (Yargıtay) devrimleri korumak için konmuş bu 526. Maddenin Arapça ezan okuma konusunda gerektiği kadar açık-seçik olmadığı gerekçesiyle, Mahkemelerin verdiği kararları bozmuştur. Bunun üzerine, çok sonraları İsmet İnönü'nün işareti ile bu 526. Maddeye bir Ek yapılmış ve böylece Arapça ezan okumak suç hâline gelmiştir. Atatürk daha 1935-36'larda, İslâm dinine getirmek istediği reformla, lâik devlet fikrini zihninde bağdaştıramadığı için, işi bu noktada bırakmış, daha ileriye götürmemiştir. Ceza Kanununa konuyla ilgili maddelerin girmesi de, o yıllardaki Hükûmetin tasarrufu sonucudur. 1950 yılında Demokrat Parti Meclis Grubunda bu konu ele alındı ve büyük çoklukla, ezan üzerindeki yasağın kaldırılması kararlaştı. Gerekçesi de şudur: "Müezzin camiinin içinde ALLAHÜEKBER dediği zaman, suç değil, fakat camiinin bir parçası olan minârede ALLAHÜEKBER dediği zaman suç... Belliki bu yasaklama, ileriye götürülmesi uygun bulunmamış bir devrim girişiminin ilk basamağından ibârettir. Ne lâik devlet anlayışımız, ne demokratik devlet anlayışımız bizi bir İslâm reformuna götürmediğine göre bu tezadlı durumu düzeltmede bir beis görülmemiştir. Nitekim, Arapça ezan okumayı yasaklıyan kanun maddesini Ceza Kanunumuza koyan CHP bile, Büyük Millet Meclisinde bu teklifi desteklemiş ve o günlerde parti sözcüsü Cemal Reşit Eyüboğlu kürsüye gelerek "Arapça ezan meselesinin bir ceza konusu olmaktan çıkarılmasına aleyhdar olmayacağız. Böylece tasarı partilerin müşterek malı olarak kabul edilmelidir" demiştir. Bu kanun bütün partilerin ittifakı ile Meclisten geçti." (Celal Bayar Tercüman yayınları, İsmet Bozdağ, sahife:108-109)

Bu açıklamaların kaynağı , rahmetli Celal Bayar'ın yüzüç yaşında, uzun ömrünün SON yıllarındaki temel konular üzerindeki izahlarından konu ile ilgili bölümdür... Beri yanda, A-TA'nın mevzuun **DİN** değil, **DİL** olduğunu açıklaması var...

Gerçek şu: Kendinden sonrakilerin **kaderine** terkettikleri bu konu; O'nun çapında bir öncü bekliyor.

Şimdi sorunuzun ikinci bölümüne geçiyorum: ATATÜRK'ün cenaze namazına...

Hemen ve kesinlikle cevap vereyim: ATATÜRK'ün Cenaze Namazı Dolmabahçe Sarayında **Muayede Salonu** olarak adlandırılan ve bilinen salonda, kılınmıştır.

Bu kadar kesinlikle söyleyebiliyorum: Çünkü ORADA idim.

Size, konuyu, ATA'nın aramızdan ayrılmasının ellinci yıldönümünde 1988'de yayınlanan ARDINDA KALANLAR kitabımın 192'inci sayfasından **aynen** okuyorum:

"-Son vazifeler yerine getirilirken, dinî şart ve örflerin mutlak itinâ ve hassasiyetle yerine getirildiği hakikattir.

Cenaze namazının bir camide kılınıp kılınmama yolunda şer'î hükmün ne olduğu, hemşiresi Makbule Atadan Hanımefendi tarafından Genel Sekreteri Hasan Rıza Soyak'a sorulmuş, mevzu üzerinde mutlak selâhiyeti olan İlâhiyat Fakültesi Kelâm İlimi ve İslâm Felsefesi Ordinaryüs Profesörlerinden Mehmed Şerafeddin Yalıtıkaya'nın fikri alınmıştır. Din âlimi, cenaze namazının muhakkak câmilerde kılınması yolunda kat'î nass olmadığını bildirmiş ve daha çok kıdem ve selâhiyetli olarak bir kerre de Diyanet İşleri Başkanlığının mütalâasının alınmasını tavsiye etmiştir.

Bunun üzerine Diyanet İşleri Başkanı Mehmed Rifat Börekçi'nin fikri sorulmuştur. İstiklâl Harbinde Millî Mücadelenin meşruiyetine dair Anadolu ülemâsının fetvâsında ilk imza olan bu mübârek din adamı:

"-O'nun cenaze namazı tertemiz hâle getirdiği bütün vatanı, bu farızanın yerine getirilebileceği her yerde kılınabilir" tarihi ve hakikat fetvâsını vermiştir.

"Cenaze Namazı kılınmadı" iftirasının sahipleri, keşke, O'nun milyonda biri kadar himmet-hizmetin sahibi olarak Tanrı huzuruna çikabilseler...

ÜLKESİ VE MİLLETİ İÇİN EN GÜZEL-EN İYİ- EN İLERİYİ HEDEFLEMİŞ BİR KİŞİNİN BERABERİNDE BAZI HASRETLER'İ GÖTÜRMEMİŞ OLMASI MÜMKÜN MÜDÜR?

SORU: "-Atatürk'ün beraberinde hasret olarak götürdüğü mevzu var mıdır? Böyle bir mevzu varsa tamamlıyamadığı olmasının gerçek sebepleri nedir?"

CEVAP: "-Atatürk çapında bir şahsiyetin hızla akan bir dünyada vazifelerini tamamlamış olduğunu düşünmek, O'nu kavrayamamak anlamına gelir.

Ülkesi ve milleti için en güzeli-en iyiyi-en ileriye hedeflemiş bir kişinin beraberinde **bazı hasretleri** götürmemiş olması mümkün müdür?

Bu sorunun gerçek cevabı; ATATÜRK'ün sağlığına ve o inanılması güç çalışma temposuna tam sahip olduğu son devrede **nelerle meşgul olduğu**'nu tesbit emegindedir.

Biliniyor ki Atatürk, daha çok son yıllarının yaz mevsimini, İstanbul'da veya devamlı meşgulliyeti varsa Yalova Termal'de geçirir, ele aldığı konuda ihtisas sahibi davetlileride kendisi ile beraber bulunurdu.

1935 yaz mevsiminin uzun bir süresini Termal'de **Türkçe İbâdet** gibi gerçekleştirme arzusunu çok öncesinden tasarladığı **TEMEL BİR KONUYA** ayırmıştı. Düşüncelerini, daima tercih ettiği şekilde ayrı kâğıtlara önce kendisi not etmiş, sonra bunları refakatinde olan Prof. Afet İnan'a yazdırmıştı.

Bir asker olarak, pedagoji üzerinde devrin tanınmış bilim adamlarından ilk çevirileri yapan, rahmetli Kâzım Nami Duru (1877-1967) Mustafa Kemal'in Selânik günlerinden yakın dostu idi. Ordu Kumandanı Müşir İbrahim Paşanın Başyaveri olarak da, Selâniğe tayinini (1907) ve Ordu merkezinde kalmasını temin etmişti. Mütarekede Dârüleytamlar Müdürü olan arkadaşını zaferden sonra Maarif Vekâleti Tâlim Terbiye Dairesine almış, Kıbrıs'taki Türk Lisesine Müdür olarak göndermiş, V. ve VI. devrelerde de Manisa'dan Milletvekili seçilmesini sağlamıştı.

Konu ile ilgili olayları Kâzım Nami Duru'dan dinliyelim (1947, Millet Mecmuası, Cild II.)

"-HUTBE'nin ve daha sonra EZAN'ın Türkçeleştirilmesi- nin, GAZİ'nin din üzerindeki asıl düşüncesi'nin ilk tatbik safhası olduğunu biliyordum. Bana, o yaz mevsimi (1935) konuyu derinlenmesine ele alacağını söyledi. Ve önce böyle bir konusu kendilerine açacak şahsiyetler arasında dostum olub olmadıklarını öğrendi. Verdiğim isimlerin tercihini bana bıraktı ve kendisinden ve arzusundan bahsetmeden düşüncelerini öğrenmemi istedi.

Bunlardan tatminkâr ve ilmî cevablar alabildiklerim arasında Ord. Prof. İsmail Hakkı İzmirli'nin açıklamaları kendisini çok alâkadar etti: "-Bu vasat (ortam) içinde böyle şahsiyetlerimizin olması, düşündüklerim için bana ümîd ve cesaret veriyor" dedi(1).

Şahsî düşüncemi de sordu: Türk milletinin Tanrısına kulluk vazifesini kendi dili ile yapması, yerine getirmesi mümkün değil miydi?

Bu konu ANCAK O'NUN ELE ALABİLECEĞİ ve şahsî inancıma göre de milletine yapabileceği en muhteşem hizmetti. Düşüncelerimi dikkat ve alâka ile dinledi: *"Bu*

(1) Ord. Prof. İsmail Hakkı İzmirli (1869-1944) Dinî ve felsefî ilimlere ait eserleriyle tanınmış bilginlerimizdendir. İzmir'de doğdu. 1864'de Dârülmuallemi ni âliye (yüksek öğretmen okulu)nu birincilikle bitirdi, medreseden icâzet aldı ve fen fakültesini de tamamladı. Hukuk, mülkiye, muallim mekteplerinde felsefe tarihi, dinler tarihi okuttu. Edebiyat ve lâhiyat fakültelerinde müdürlük yaptı. Dârülhikmeti İslâmiye azalığında, şer'iyye vekâleti tetkikat ve telifatı İslâmiye reisliğinde bulundu. Dârülfünûn yerine kurulan İstanbul Üniversitesi'nde ordinasyüs profesör olarak sahasında hizmet verdi. Otuzdört eseri yayınlanmıştır. Türkçe meteoroloji, metafizik ve İslâmî ilimlerden hikmet-i teşrî bahislerini İLK yazan odur. Anglikan klisesinin sorularına verdiği cevaplar Batı ilim çevrelerinde akisler yapmış, konferanslar vermek üzere davet edilmişti. İslâm felsefesini bir ilim hâline koyan İbni Rüşd, Farabî gibi büyük bilginler hakkında en ciddi araştırmaların sahibidir. Çok değerli ve sayısı dört bini bulan kütüphanesini Süleymaniye kütüphanesinde adına ayrılan bölüme vakfetmişti. Hicretin dördüncü yüzyılında Basra'da gizli olarak kurulan ve gayesi İslâm şeriatını Felsefe ile bağdaştırmak olan ve kurucularının büyük bölümü Türk asıllı İHVAN-ı SAFA (mutlu dostlar) kuruluşunun felsefesini ilk araştıran ve kitablaştıran odur.

anlattıklarını daha geniş ve dayandığı kaynaklarını da açıklayarak bana en kısa zaman içinde gönder" dedi.

Meclis tatildeydi ve ben Makedonya Hâtıralarımı bu tatil süresince İstanbul' da tamamlamak istiyordum. Atatürk'ün istedikleri üzerinde fikirlerinden istifade edeceğim arasında yakın dostlarım Veled Celebi (**İzbudak**) ile Ahmed Hamdi (**Akseki**) Ankara'da idiler. Başkente döndüm ve çalışmaya başladım.

Birkaç gün sonra İçişleri Bakanı Şükrü Kaya'nın telefon daveti üzerine makamına gittim. Kendisi ile İttihad ve Terakki günlerinde dosttık ve yaş-kıdem olarak önünde olduğum içinde bana "Ağabey" derdi.

Doğruca mevzua girdi ve Atatürk'ün meşguliyetinin **ne safhada** olduğunu sordu. İçişleri Bakanı olarak olayları adım adım tâkib edeceği tabii idi ama, sorusunu yadırgadım. Gülerek: "*Bu benim vazifem*" dedi ve şunları ilâve etti:

"-Ezanın Türkçe okunmasının sebep olduğu olaylar, mevzii de olsa Hükûmeti tedirgin ediyor. Benim endişem şu: Bizim bilhassa Köy İmamlarının doğru-yanlış ezberledikleri Arapça namaz surelerinin Türkçe karşılığını zamanla öğrenmeden ve de köy-kasaba mekteplerinde aynı geçiş aşılmadan, âniden dönüş zorluk yaratır. Bir de Dışişleri Bakanı Tefik Rüştü İslâm dünyasındaki reaksiyondan ve Ezanda görülen menfi ve haksız tefsirlerden endişe ediyor. Senin şahsî kanaatin ne ağabey?" sorusuna şu karşılığı verdim:

"-Sen Fransa'da okudun. Cizvitlere karşı 1789 öncesinde başlayan mücadele ne kadar sürdü, bilirsin. Kaldı ki Katolik Fransa, çok zaman önce Protestan Luther'in mücadelesinin neticelerini de yaşamıştı. Bizimkisinin esas konusu dinin tefsiri değil. DİL meselesi... Atatürk, milletin kendi dili ile âdetini istiyor ve bu ancak O'nun başaracağı hizmet... Sen aktif siyaset içindesin, Bakansın, bunları düşünmek vazifen..."

Aradan zaman geçti, konu üzerinde fiilî bir gelişme olmadı. Tahminime göre Hükûmetin endişeleri Atatürk'ü, bir hazırlık devresi gerekliliği üzerinde düşündürmüştü ve ancak

O'nun başarabileceği bu büyük hizmet te böylelikle olduğu yerde kaldı".

Öte yandaki gerçek şuydu: ATATÜRK Dinin yorumunu yapmıyordu. aslına tam sedakette TÜRKÇE'ye çevrilerek anlaşılmasını istiyordu. Bunun içindir ki, EZAN dolayısıyla 7 Şubat 1933 tarihinde ANADOLU AJANSI'na yaptığı açıklamada *"Mesele'nin temeli DİN değil DİL'dir."* demiştir.

Bu çapta bir hasretin dolaylı da olsa takibciler bulmaması mümkün değildi: Esas meslekleri ilâhiyatçılık olsun olmasın, milletin öz dilinin, Tanrısına kulluğuna yeterli olduğunu göstermek için güzel örnekler verenler de çıkmıştır. Ama inanıyorum ki, günün birinde Türk insanına, Tanrısına kulluk görevini özdili ile yerine getirme yoluna açacak, Mustafa Kemal'e layık bir halef, hem de yüce milletimizin oyu ile *"Haydi Bakalım"* diyecek halef mutlaka çıkacaktır.

SORU: *"-Sorularıma verdiğiniz yanıtlar bende, ATATÜRK'ü gerçek yapısı ile tanıyabilmeye yeni ufuklar açıyor. Önce bu gerçeği açıklamak isterim.*

Bir sorum daha var ki, bunun cevabını verip veremeyeceğinizi de merak ediyorum.

Kişiliğini, kendi anlatışı ile ortaya koyan, hatta bu kadarla da kalmıyarak, kendi çapında ülkeye hizmet etmek isteyenlerin sahib olmaları şart nitelikleri ve tutacakları yolu açık-seçik sergileyen şartlar var mıdır ve nelerdir?

CEVAP: *"-Hemen söyleyeyim: Atatürk'ün temel hasreti, kendi adından-emeklerinden sözetmekten, yaptıklarını yapabileceklerden vatanın yoksun kalmamasıydı.*

Düşüncelerini, daha çok özel sohbetlerde ve daha çok gençlik önündeyken dile getirmiştir.

Sadece birini, sorunuzun cevabı olarak hatırlıyorum:

"-BÜYÜK OLMAK İÇİN HİÇ KİMSEYE İLTİFAT ETMİYECEKSİN; HİÇ KİMSEYİ ALDATMIYACAKSIN; MEMLEKET İÇİN HAKİKİ (gerçek) MEFKURE (ideal-ülkü) NE İSE ONU GÖRECEK, O HEDEFTE YÜRÜYECEKSİN. HERKES SENİN

ALEYHİNDE BULUNACAKTIR; FAKAT SEN BUNA MÜTEHAMMİL (dayanır) OLAÇAKSIN. ÖNÜNE NİHAYETSİZ MANİALAR (engeller) YIĞACAKLARDIR. KENDİNİ BÜYÜK DEĞİL, KÜÇÜK ZAYIF, VASITASIZ, HIÇ TELAKKİ EDEREK (sayarak) KİMSE DEN YARDIM GELMİYECEĞİNE KANI OLARAK (inanarak) BU MANİALARI (engelleri) AŞACAĞSIN. BUNDAN SONRA DA SANA "BÜYÜKSUN" DERLERSE BUNU SÖYLİYENLERE GÜLECEKSİN..." (Yücel, 1939, sayı 57).

"ATATÜRK OLMASAY"DI? BU GÜNLERİMİZE ÖZLEMLE UZAKTAN BAKAN BİR ÜLKENİN BAHTSIZ İNSANLARI OLURDUK..."

SORU: *"-Şimdi Size, en SON sorumu soracağım: Bu açıklamalarınıza bakarak beni tatmin edecek cevap verebileceğinizi ümîd ediyorum. Sorum Şu: ATATÜRK OLMASAYDI bugün ülkemiz nasıl olurdu?"*

Ve, mümkünse sualime, olayların ayrıntılarına girmeden ve hatta beni; kesin olacağına inandığım açıklamalarınızın tasdik veya red'lerini araştırma-inceleme-kıyaslamaya yönelik yapıda olmasını istiyeceğim. Bu sadece benim kendim için değil, benim durumumdaki on, yüz, bin, onbin, hatta yüzbinlerce gencin bize telkin edilmiş PUTLAŞTIRILMIŞ bir varlığın klişe hâlinde benimsenmesi değil, fânî hayata vedânın ellibeşinci yılında, O'nu asıl yapısı ve daha çok yaptıkları ile değil de yapmayı hedefledikleri ile belirtebilirse mutlu olurum.

Zannedersem O'nun günlerinden kalabilmiş, şahsiyet ve gayeleri üzerinde bunca eser verebilmiş emektârı olarak da bu tercihim Sizi de tatmin eder.

CEVAP: *"-Hem de nasıl..."*

*Ve de benden istediklerinizin zorluğunu, güçlüğünü, helehele belirli bir hacim içinde kalmak zorunda olan bir kitapçığın **son bölümü**'ne sığdırabilmenin kısıtlıkları içinde...*

YA HEP, YA HIÇ aydınlığını O'nunla bulduk.

- **ATATÜRK OLMASAYDI**, Milliyetçilik duygusundan yoksun kalmıya devam edecek ve eşiğinde olduğumuz **Ümmetçilik** kazanına düşecektik. Çok farklı görüşler içinde, hiç bir zaman sağlam bir bağ olamamış şekli **din kardeşliği** perdesi ardında ya Arap, ya Acem (**İran**) şoven milliyetçiliğinin potasında kayniyacaktık: Bilhassa **URUBE** (Araplaşma-Arablaştırma düzeni) nin hammadresi olacaktık.

Atatürk bizi Türklüğümüze iade etti.

Bu emeğini gerçekleştirecek ütopyalar içinde değil çağın şartları içinde başardı. Önce önümüze gerçekleri çıkardı: Biz Arab'a "**-Kavm-i Necib=Üstün İrk**" derken o bize **Etrâk--i bi İdrâk=Düzey Yoksunu Türk**" diyordu.

"**Bir Türk Dünyaya Bedeldir**" inancını getirirken, "**Ne Mutlu Türküm Diyene**" gururunu bayraklaştırırken **tarih gerçekleri**'ne dayandı. Bunu, ATATÜRK'ün milletini nasıl anladığının kendi **el yazılı** belgesinde de göreceksiniz. Olay şu: Ata'nın manevî kızlarından Afet İnan, Tarih Doktorası tezini İsviçreli Prof. Eugéne Pittard'dan "**TÜRK'ÜN TARİFİ**" olarak almıştı. Milletinin niteliklerini tarih aynasından okuyacaktı.

Uzun zaman uğraştı ve tezini hazırladı.

Atatürk'e "*Lütfen bir gözetarmısınız?*" ricasıyla sundu.

ATA bir ân düşündü, sonra birden: "*Dur... Şimdi kendi inançlarım içinde ben "TÜRK'Ü TARİF"e çalışayım, sen kendininki ile kıyasla*" dedi ve çoğu zaman kullandığı kurşun kalemle, milletini şöyle anlattı:

~~Çalışma~~

Bu memlekette, Dinyanın
hoklemediği, asla imid
etmediği bir müstesna mevac-
dığının yüksesk Necellisine,
yüksesk sahna oldu. Bu
sahna 7 bin senelik, en aşığı,
bir Türük Besiğidir. Besik
Tabiatın ruggâstarele sallam
olur; Besiğin icindeki çacuk
Tabiatın yağmurlerle yitirildi
a çacuk Tabiatın sınırsızların
den, yıldırımından, Rasıga

Arından evetâ, Karakâr gelü
aldü ; sonra onlara alıſtı ;
onları Tabiatın habası tanıdı,
onların seſlü aldü . Bir gün
o Tabiat , açığı Tabiat aldü ,
Pırışık , yıldıırım , gımes
aldü ; Türk aldü Türk
hüdü . Yıldırımıdır,
Karığadır , dünyaya aydınla
tan gımeſtir .

ATA'nın el yazısı çok rahat okunmakla beraber, isterseniz metni kitab harfleriyle de okuyalım:

"-Bu memleket dünyanın beklemediği, asla ümîd etmediği bir müstesnâ mevcudiyetin yüksek tecellisine yüksek sahne oldu. Bu sahne 7 bin senelik, en aşağı bir Türk beşiğidir. Beşik tabiatın rüzgârlarıyla sallandı; beşiğin içindeki çocuk tabiatın yağmurlarıyla yıkandı, o çocuk tabiatın şimşeklerinden, yıldırımlarından, kasırgalarından evvelâ korkar gibi oldu, sonra onlara alıştı; Onların oğlu oldu. Birgün o Tabiat çocuğu, Tabiat oldu; şimşek, yıldırım, güneş oldu; Türk oldu. Türk budur. Yıldırımdır, kasırgadır, dünyayı aydınlatan güneştir."

Hatırlıyalım: ATATÜRK milleti için bu inancını satırлаştırırken, aralarında Osmanlı sınırları içindeki teb'a kavimler dahil, dünya TÜRK'ü sadece İslâm ümmetinin bir parçası olarak görüyordu.

O kadar!..

Oysaki biz, İslâmiyetten çok evvel de bir M İ L L E T târifinin bütün şartlarına eksiksiz sahibtik: İşte Atatürk, bu unutulmuş-unutturulmuş gerçeği milletine sunuyordu.

O kadar...

- **ATATÜRK OLMASAYDI**, Türkiye, (**Bolşevik**) Komünist rejimini kabul edebilirdi...

Millî Mücadelenin İLK günlerini hatırlayın: Dört taraftan işgal altında, silâhları alınmış, hazinesi onparasız, **meşrû** sayılan hükümeti karşıkoymanın vatan ihâneti olduğunu ilân etmiş, 1908-1918 hepsi yenilgi ile sonuçlanmış üç savaşta erkek nüfusunu yitirmiş, yorgun, bîtab bir millet ve harâb bir vatan...

Ve karşısındakiler, dünyaya **asgarî YÜZYIL düzen vermek** iddiasındaki galibler bloku...

Bir tek **ümid kapısı** var: Çarlığını yıkıp (**Bolşevik**) Komünist rejimini kuran Soyvet Rusya... O da, Emperyalizm'e karşı olduğu iddiasında... Ve de, Çarlık Ordularını, yardımı ile yen-

diği Orta-Asya ve Kafkasya Türk dünyasına bağımsızlıklarını vermek kararını ilân eden, kendi yandaşlarıyla otonom hükümetler kurma hazırlığında...

Büyük Millet Meclisinin kuruluşundan 26 gün sonra, Moskova'ya Dışışleri Bakanı Bekir Sami Bey Başkanlığında bir heyet gider. Ruslar Anadolunun sıkıntısını iyi bilmektedirler. Hariciye Komiseri Çiçerin açıklar: "*Safımıza geçin, elimizden geleni yapalım.*" Ankara'da Büyük Millet Meclisinde bile YE-ŞİL ORDU hayâlleri yaygınlaştırmıştır. Daha sonra Yusuf Kemal Bey, sonunda da **büyük koz** olarak Ali Fuad Paşa Moskova yolcusudurlar. Mustafa Kemal, yanında ellialtı kişilik yoldaş'la yola çıkan ve Stalin'in yakını olan Mustafa Suphi Türkiye'ye ulaşmadan "**Türkiye Komünist Partisi**"ni kendi kurar ve **yoldaş** hitablı mektuplar yazar!

Bu sislü günlerin açık tarihi henüz yazılmamıştır; Ama netice **ibrete** değer: Herşey, çok örneğinde olduğu gibi Mustafa Kemal'in istediği yönde sonuçlanır: Mustafa Suphi denizde kaybolur, Ali Fuad Paşa kendinden önkelerinin başaramadıklarını halleder: Hem silâh, hem altın Ruble'ler gelir. Sonradan anlaşılır ki bu Ruble'lerin altını kardeş BUHARA'nın Ankara'ya armağanıdır.

Büyük Millet Meclisinin **gizli zabıt**'larında bugün de ibretle okunacak bölümler vardır: ÜMMETÇİ Kafa, **Uhuvvet-i Beşeriye Fikrine (İnsanoğlunun Kardeşliği, Komünist Arap B.A.A.S.cılığının ana fikri)** Millet Meclisinde şeyhler-hoca' lardan destekçiler bulur.

Sonuçta çalkantıların durulmasıyla Mustafa Kemal Büyük Millet Meclisinin gizli celsesinde açıklar:

"-Türkiye'de Bolşeviklik (Komünizm) olmayacaktır. Çünkü Türk Hükümetinin ilk gayesi, halka hürriyet ve saadet vermek, askerlerimize olduğu kadar sivil halkımıza da iyi bakmaktır."

Daha sonra da bu gerçeği (**Büyük Nutuk, sahife 276**) şöyle anlatır:

"Bizim vuzuh ve tatbik kaabiliyeti gördüğümüz siyasi meslek millî siyaset' tir. Dünyanın bugünkü umumî şartları ve asırların dimağlarda ve karakterlerde topladığı hakikatler karşısında hayâle kapılmak kadar büyük hata olamaz. Tarihin ifâdesi budur; ilmin, aklın, mantığın ifâdesi böyledir.

Milletimizin kuvvetli, mesud ve müstakar yaşayabilmesi için, devletin temamiyle millî bir siyaset takib etmesi ve bu siyasetin iç teşkilâtımıza temamiyle uygun olması ve ona dayanması lâzımdır."

Ve bu dediklerini eksiksiz gerçekleştirdi: Bütün çatlaklık'lar, O'ndan sonra olmuştur.

- **ATATÜRK OLMASAYDI**, Kadın hak ve hürriyetleri, öteki İslâm ülkelerinin şartları içinde kalacaktı. ŞERİAT'ın, meselâ Suudî Arabistan'da olduğu gibi **doğrudan** hâkim olduğu ülkelerde kadının nasıl dışlandığı gözler önündedir. Bu arada, meselâ ikiyüzyıla yakın İngiltere'nin egemenliğinde kalmış, resmî dilleri arasında İngilizce'nin bulunması kadar, Batı hayatı ile ilgisi olmuş Pâkistan'da, ŞERİAT'ın **dolaylı** tatbik edildiği bu ülkede, **oy** sandığından milletin bir ümîd halinde çıkardığı Benazir Butto'ya(1) sadece ve yalnız **kadın olduğu için** revâ görülenler gözler önündedir. İşte ATATÜRK'ün kendinden öncekilerden, çağdaşlarından ve hatta yarınkilerden farkı buradadır: **Çağa karşı olmak** yapıları gereği olan görünür/görünmez mihraklara doğru teşhis koyabilmesi ve onları milletin vicdanında gerçek hüviyetleri ile mühürlemesi...

İsviçre Medenî Kanunu'nu alırken, aile hukuku-siyasi haklar-vatan kaderi üzerine etkenliklerde istediklerinin çoğunun, başta İsviçre, bir çok batılı ülkede olmadığını söyleyen, samimiyetine inandığı bir dostuna: *"İyi ama bizdeki karşı KÖK, bin yaşını aşmış derinliklerde... Birkaç nesil sonrasına kadar tedbir almak gerek"* demiştir.

(1) İngiltere ve Amerika'da öğrenim gören, babası demokrasi şehidi Atatürk hayranı Zülfikar Ali Butto'nun fikir mirasının sahibi bu aydın kadının aslı adı Binazir, yâni eşsiz, emsâlsiz'dir.

Bu On Kasım, Atatürk'ün aramızdan ayrılışının Ellibeşinci Yıldönümü. **Atatürk çapındaki** kişiler, tesadüflerin ürünü değildir: Milletlerin çilelerinin-hicranlarının-uğradığı haksızlıkların yarattıkları hava içinden, ulusal yapılarının niteliğine göre çıkarlar. Osmanlı'nın **asıl unsuru** olan Türklük, onaltıncı yüzyılın ikinci yarısında duraksama ve ondokuzuncu yüzyılın başlangıcına kadar gerileme devrine girdi ve bunun bedelini o OSMANLI KARMASI içinde kendisi ödedi. Siz isterseniz ATATÜRK'ü **Tanrı ihsanı** sayınız, isterseniz çekilenlerin kefareti...

- **ATATÜRK OLMASAYDI**, devlet hayatında, Babıâli'nin mirâsı İdare-i Maslahat (**Yaşanılan Günü Düşünme**) Dürüğü Maslahat-âmîz (**Nabza Göre Şerbet**) illetinden imkân yok kurtulamazdık: BİR BÜYÜK DEVLETE DAYANARAK AVUNMA ve durmadan bu ikibüklümlüğün ceremesini ödemeye devam eder dururdu.

Karşısında kim olursa olsun, milletin-devletin haysiyet ve itibârını alâkadar eden mevzularda seremoniyi aşarak **hakikatleri ders verir gibi konuşmak** yiğitliği Atatürk'le devlet literatürüne girmiştir.

Size bin-bir örnekden bir tekini anlatayım: 4 Ekim 1933'de Dolmabahçe Sarayında, İstanbul'a gelen Yugoslavya Kralı İkinci Aleksandr ile Kraliçe Mary'yi kabul etmiş aynı akşam şereflerine ziyafet vermişti. Başbaşa kaldıklarında Yugoslav Kralı: "*Size bir hakikati anlatmak isterim: 1919'da İngilizler, Ege sahillerinizin işgali için Yunanlılardan evvel bana müracaat ettiler. Çok câzib teklifler de yaptılar. Fakat ben reddettim. Ekselânsınızı tanıdıktan sonra bu kararımın doğruluğunu bir daha anladım*" dedi.

Bir başkası olsa ne yapardı?

Teşekkür ederdi değil mi?

Hayır!.. Yugoslav Kralı cümlesini tamamlayıp cevap bekler gibi tavır alınca Atatürk ayağa kalktı, bunun üzerine Kral da kalkmıştı. Ona bir-iki adım attı ve dudaklarında kendisine çok yakışan anlamlı tebessümü ile elini uzattı:

"-Geçmiş olsun Majeste..." dedi!

Çünkü, Mustafa Kemal'in, kendisine İstanbul Rumları şivesiyle KOSTİ dediği Yunan Kralı Konstantin, ordusu denize döküldükten sonra tâc ve tahtını kaybetmişti?

O'nun böylesine **nükte içinde ibret dersleri** cildier tular(1).

- **ATATÜRK OLMASAYDI**: Bizi benliğimize kavuşturan gerçek tarihimizden de, cehâleti yenmek yolunda başlıca dayancımız olan Türk alfabesinden de sona kadar mahrum kaldırdık. Dilimiz, Arap/Farsça'nın yanında, salgın hâline gelmesi onun aramızdan ayrılmasından sonra başlayan, her dilde yabancı kelimelerin istilâsıyla eriyib giderdi.

HİYVE Emiri Bahadır Han'ın **TÜRK ŞECERESİ**'nin basılması ancak İkinci Meşrutiyetten sonra mümkün olabilmişti.

Millî Tarih ve Dil'imizin ASIL gerçeğine yol açabilmek için **Güneş-Dil Teorisi**'ne uzanan **dikkatleri çekebilme** yolları denedi. Bu arada, ASIL GAYESİ'ni açıklıyamadı: Yusuf Akçura-Ağaoğlu Ahmed-Sadri Maksudî Arsal-İbrahim Necmi Dilmen-Dr. Saim Dilemre ve bilhassa Türk lehçeleri üzerinde öser sahibi Veled Çelebi İzbudak gibi konunun uzmanlarından şunu istedi:

"-Bana bir konuşulan Türkçe yapacaksınız ki, dünyanın neresinde olursa olsun bütün Türkler, temelde bu dili anlayabilecekler. Bugün Türk Ana Vatani, Rus işgali altındadır. Komünizm, her yolu denemekte olan bir asimilasyon veya jenosit tatbikatı içindedir. Birgün yıkılacaklardır. Fakat o günü bekliyemeyiz. Çünkü ardlarında kalanlar dillerini kökten kaybetmişler ve biz onlara hep birlikte anlayabileceğimiz bir dili veremezsek boşluk doldurulamaz. Sizden bunu istiyorum" (Veled İzbudak'ın Prof. Feridun Nâfiz Uzluğ'a verdiği hâtıralarından)."

(1) Benzer fıkraları-nükteleri-tarih, insanlık, bilim, mantık, ibret dersleri için bakınız: BEKLENEN ADAM (Atatürk'ün ölümünün 50'inci yılı 1988 şubasında, CEM OFSET'ce yayınlanan 496 büyük sahifeli anı kitabı) Yazan: Cemal Kutay.

Eğitimin birleştirilmesi (**Tevhid-i Tedrisât**), Medreselerin yerlerini çağ okullarına bırakmasının yürütülmesi günlerinde Millî Eğitim Bakanı Vasıf Çınar'ı, 1934'de Moskova Büyükelçisi olarak Rusya'ya göndermesinin gerçek sebepleri arasında Rus egemenliğindeki TÜRK DÜNYASI'ndan haberler alabilirdi. Ankara'ya gelmekte olan bir kuryemizin yolda uyutularak, içinde Büyükelçinin Atatürk'e özel raporunun ele geçmesinden sonra Vasıf Çınar, âni **apandist krizi** sonucu olduğu bildirilen bir hastalık sonucu kırk yaşında Moskova'da öldü.

Eğer MİLLET MEKTEPLERİ'nin TÜRK ALFABESİ'ne dayalı çalışmaları, ölümünden sonrada devam etseydi bugün ülkede okuma-yazma oranı yüzdeyüzdü ve bugün, sınırlarımız içinde **Türkçe bilmiyen ve anadill ile yazıp okuma yoksunu** kimse kalmayacaktı.

Mustafa Kemal'den önce de, öğrenilmesi ve okunması güç olan Arap kökenli Alfabe (Elifbâ)nın kolaylaştırılması için bazı girişimlerde bulunulmuştu. Enver Paşa, Harbiye Nazırlığı zamanında "**Huruf-u Munfasıla=Ayrık Harfler**"i denemiş, başarıya ulaşamamıştı. Mustafa Kemal ise, 1915'de Çanakkale'den Lâtin alfabesi ile Madam Corinne'e Türkçe mektub yazıyordu. (**Altan Deliorman, Atatürk'ün Hayatında Kadınlar.**)

Aramızdan ayrılmasından sonra, bıraktığı **çağdaşlaşma** mirasından en çok eleştiriye uğrayanların başında **Tarih ve Dil amekleri** gelir: Çünkü O'ndan önce bu ikisi ÜMMETÇİLİĞİN-ŞERİATÇİLİĞİN ve URUBE (**Arablaşma-Araplaştırma**)nın güvenilen temelleri idi. ATATÜRK ve ATATÜRKÇÜLÜĞÜ yoketme yolundakilerin bugün de temel hedefi onlar...

Niçin şaşmalı?

- **ATATÜRK OLMASAYDI:** Bugün ülkemizdeki humanizma (**beşerilik, insancılık**) kuruluşları ya hiç olmaz, olsalar bile **yasal** statüye kavuşamaz, içe açık, dışarı kapalı kalmıya mahkum ve mecbur olurduk.

ATATÜRK, Türk insanının dünyada itibârlı ve saygılı olmasını, önde yer almasını tüm yüreğiyle istemiş, bu özlemini çok zaman ve yerde açıklamıştır.

Birkaç örnek vereyim.

1933'de kendisini ziyârete gelen ünlü Fransız fikir-politika adamı Başbakan Eduard Herriot, bakınız, ne diyor: "*Memleketinin Batı hayatına erişebilmesi için yapacağı çok işler vardı. Bunun idrâki içindeydi. Bu yeterliğinin asıl unsuru da Türk insanının medeniyetler kurmuş, çağlar açmış-kapamış, karşı konulmaz kudret devrinde temsil ettiği hoşgörü, bütün dünyayı kucaklayacak bir humanizmayı, adını anmadan ve metnini yazmadan tatbik etmiş olmasıydı. İnsanlık idealinin, müsamaha (tolerans) ve her düşünceye saygısı ile rehberi olacağı inancıydı. Mustafa Kemal'deki bu humanizmanın milleti için vazgeçilmez şuur olması hasretini, bir başka liderde bulmak mümkün değildir.* (Yabancı gözü ile Cumhuriyet Türkiye'si, 1938, sahife 92).

Şimdi de konuyla ilgili şu sözlerini hatırlayınız: "*İnsanlar daima yüksek, necîp ve mukaddes hedeflere yürümelidirler. Bu hareket tarzıdır ki, insan olanın vicdanını, dimağını bütün insanlık mefhumunu tatmin eder. Bu tarzda yürüyenler ne kadar büyük fedakârlık yaparlarsa o kadar yükselirler.*" (Atatürk Diktatör müdür? Ahmet Muhtar Kumral, sahife 55).

Bakınız, daha Cumhuriyet, hatta zafer yokken ne demiştir:

"*İnsanlar, âdetlerini, ahlâklarını, hislerini, temâyüllerini, hatta fikirlerini alarak beslenib, yetişmekle içinden çıktıkları, içinde yetiştirildikleri topluluğun umumî temâyüllerinden kurtulamazlar. Fakat bazı büyük yaradılışlar vardır ki, onlar yalnız mensub oldukları topluluğa değil, bütün insanlığa karşı kalblerinin ve ruhlarının hassasiyetini aynı derecede tutarlar.*" (Vakit gazetesi, 21 haziran 1922)

Konu üzerinde bilim-kültür için başka ülkelere gidecek bugünün-yarının Türk gençlerinin her ân hatırlamaları şart öğüdü var:

Atatürk, arkadaşı Nuri Conker'in(1) kızı Kıymet Conker, Ankara Kız Lisesini bitirdiğinde kendisine geleceği için ne düşündüğünü sormuş, "**İngiltere'de Edebiyat**" cevabını alınca, Behçet Kemal Çağlar gibi onu da İngiltere'ye göndermişti. Teşekkür ve vedâ için geldiğinde ona şunları söyledi:

"Orada her ân bir Türk kızı olduğunu unutma. Çok çalış. Öğreneceklerin sadece senin için değil, burada bu imkânı bulamayanlar için de gereklidir. Derslerinin dışında, onların cemiyet münasebetleri, bu arada bilhassa insanlık üzerindeki düşünceleri, kuruluşları, yaymıya çalıştıkları fikirler konularında bilgi sahibi ol. İcabında beşerî münasebetleri tanzim eden (insanî ilişkileri düzenleyen) kuruluşlarına gir. Bunlar bugün senin memleketinde olmayabilirler. Ama birgün muhakkak olacaklardır. Dönüşünde rehberlik edebilirsen büyük hizmet başarmış olursun." (Orhan Conker'in Atatürk'le ilgili dosyasından).

Şuna inanıyorum: Halefleri arasında milletlerarası ilişkilerde, adı-sanı anılmadan en etkin faktör olan humanist kuruluşları, O'nun gibi kavriyan çıkabilmiş olsaydı, aslında haklı olduğunuz nice meselelerde böylesine çâresiz kalmazdık.

Çünkü hepsi ile ilgilenir, aralarına katılır, hizmet ve ülkülerini yurt sathına yayar, yön verirdi: Çapına, niteliklerine uygun yön...

Milletinin **evrensel görüşüne** yükseklik-derinlik getireceğine inanmış İNSAN olarak...

- **ATATÜRK OLMASAYDI**: O günlerin şartları içinde gerçek hürriyet ve istiklâlimizi imkânsız kılan, tatbik safhasındaki **bir dünya kararı'nın**, hak-adalet-tarih hakikatleri içinde sonuçlanması asla mümkün değildi.

Sadece bir örnek vereceğim: Önceleri Rusya-İngiltere-Fransa'nın körüklediği Ermenilere dönük tahrirlere, daha son-

(1) Nuri Conker (18811937) Atatürk'ün Selânik Askerî Rüştiyesinden (Ortaokulundan) Manastır İdadisinden (Lisesinden) Harbiyeden arkadaşı idi. Trablus, Dünya, İstiklâl muharebelerinde beraberiler. Yakın dostlukları, Nuri Conker' in 11 Ocak 1937'deki ölümüne kadar arasız devam etti.

ra Amerika'da katıldı ve Birinci Dünya Harbinde Ermeni ihtilâl komiteleri, harb sahaları dahil, ülkenin her tarafında her türlü sabotajlara başvurdu, daha çok Rus ordularının önlerinde Türk topraklarında, izleri bu günlerde de dehşet uyandıran vahşetler işlendi.

Öteyandan, Osmanlı Ayân Meclisinde (**senatosunda**) üye Bogos Nubar Paşa (!)nın Başkanlığında Paris'te kurulan ERMENİ DEVLETİ'nin, Kars'tan başlayan ve Sivas' ı da içine alan **düz çizgi** hâlindeki topraklarını, icabında zor kullanarak kendilerine teslim kararı alan Sulh Meclis-i Alisi (**Yüce Barış Kurulu**)nun hükmünü Amerika da tasdik etti ve gereğini yerine getirmekle General James H. Harbord vazifelendirildi. Emrindeki dokuz savaş gemisi ile 17 Ağustos 1919'da İstanbul'a geldi. Doğruca BATUM'a gidecek, burada kendisini bekleyen Ermeni Delegasyonu ile buluşacaktı. Başlarında da, Balkan Savaşında Kâmil Paşa kabinesinde Osmanlı İmparatorluğu'nun Dışişleri Bakanı olan Kapriyel Nuradungyan E-fendi (!) vardı...

Anadolu; Erzurum Kongresini toplamış, Sivas Kongresi hazırlıkları içindeydi. İstanbul'daki milliyetçi Türk aydınları, başlarında Halide Edib (**Adivar**), Amerikalı Generale hakikatleri anlatmaya çalıştılar ve nihayet onu, yolunu Sivas üzerine çevirterek Mustafa Kemal'le konuşmaya razı ettiler.

1-3 Eylül 1919 arası üç toplantı hâlinde Mustafa Kemal ve Rauf Orbay, reddi imkânsız tarih gerçekleri ile Amerikan Generaline hakikatleri anlattılar. Sivas'tan Erzurum'a geçerek Kâzım Karabekir'le buluşmasını sağladılar. Olayları bizzat yerlerinde gören General Harbord, Paris'teki Amerikan Misyonu Başkanı ve geleceğin A.B.D. Devlet Başkanı Herbert Hoover'e şu şifreyi gönderiyordu: "*Büyük bir hata yapıyoruz. Ermeni Meselesini, ben dönünceye kadar olduğu noktada bırakmak mecburiyetindeyiz.*"(1).

(1) Sadece bu konu üzerinde değil, Amerikan Mandası ve Cumhuriyete kadar Türk-Amerikan münasebetleri için bakınız: Türk Milli Mücadelesinde Amerika. 288 sahife, yazar: Cemal Kutay, 1970, Boğaziçi Yayınları-Cağaloğlu, İstanbul.

Amerikalı General daha sonra yayınladığı anılarında şöyle der: "*Mustafa Kemal ve Hüseyin Rauf, Doğu'da mevcudiyetleri bizim tahminlerimizin çok üstüne çıkan devlet adamlığı-asker-diplomat vasıflarıyla ve Ermenilerle onlara yardımcı Avrupa devletlerinin ortaya koyamadıkları otantik vesikalarla, büyük bir hatamızı son dakikada önlediler.*"

Hatırlanmalıdır ki, bu netice alınmasaydı Millî Mücadele-ye devam, çok daha güç olacaktı.

- **ATATÜRK OLMASAYDI:** Millet in imkânlarının devlet hayatında daima gözönünde tutulma, lüks-gösteriş-şatafattan uzak, aynı zamanda vekarlı-haysiyetli-zevkli ve çağdaş kıstaslar içinde **güzel-asil-câzib olabilme** yapısı, devlet varlığına O'nunla beraber gelmiştir.

Sivas Kongresi sonrası, Heyeti Temsiliye'nin Ankara'ya gelmesi kararlaştırıldıktan sonra Mustafa Kemal ve Hüseyin Rauf, beraberlerindeki sekreteryaya ile Ankara'ya geldiklerinde, Keçiören yolu üzerindeki Ziraat Mektebine misafir edilmişlerdi. İlk kat, çalışmalarına ayrılmıştı. Rauf son Osmanlı Mebuslar Meclisinin toplantısında bulunmak üzere İstanbul'a gidince Mustafa Kemal, Ankara istasyonundaki Gar Müdürlüğü binasına yerleşti. Burası, hem evi, hem çalışma yeriydi.

O tarihlerde Ankara vilâyetinin şehir merkezi Kale ve onun hemen çevresiydi. Keçiören, Etlik, Dikmen, Ayrancı'da bağı evleri vardı. Ancak, bu bölgenin en yüksek yeri olan Çankaya'da, yüksek karakavak ağaçları arasındaki evler, ayrıcalık taşıyordu. Bunlar arasında, bir Protestan papazı tarafından yaptırıldığı için **Papazın Bağı** olarak adlandırılan iki katlı ev, o günlerde Bulgurlu zade Mehmed ve Rıfat Efendilerin mülkiyetinde idi. Ankara Müftüsü Börekçi Zade Mehmed Rıfat Efendinin öncülüğü ile şehrin eşrafı aralarında para topladılar ve bu bağı evini şehir adına Mustafa Kemal'e armağan ettiler. O da binayı Ordu adına devir ve ferağ etti, adı da **ORDU KÖŞKÜ** oldu.

İki katlı binaya, 1924'de Mimar Vedat Bey tarafından, Mustafa Kemal'in arzusu yönünde ilâveler yapıldı. Fakat bina ısıtılamıyordu.

Zafer, inkılâblar, cumhuriyet dünyanın üzerimizde toplanan gözleri, Mustafa Kemal'in müstesnâ şahsiyeti mütevâzî da olsa yeni bir DEVLET BAŞKANLIĞI konutunu zorunlu kılıyordu.

Mustafa Kemal yeri kendi seçti, kayalar düzenlendi, dış cephe pembe rengin hakimiyetinde, içerde yeşilin her tonu ile ve plânının esasî Mustafa Kemal'in olan yapı 1932'de tamamlandı ve aynı yılın Haziran ayında da taşınıldı.

PEMBE KÖŞK'ün döşenmesi için bütçede pek mütevâzî para vardı. Gazi, gerekli olanı, **şahsî imkânlarıyla** karşılama kararı aldı ve kendisine tavsiye edilen, o günlerde Beyoğlu İstiklâl Caddesinde, konusunda bir Türk'ün İLK açtığı müessesese olan Dekorasyon'un sahibi Selâhattin Refik Beyi Ankara'ya davet etti. binayı gezdirdi, arzularını açıkladı ve kendisinden teklif istedi.

Ayrıca hiç bir uyarıda bulunmadı.

Kısa süre sonra kendisine sunulan tasarıyı inceledi, muhatabı konuyu gerçekten biliyordu ve anladı ki, kendisini tanıyanlarca uyarılmıştı: Şatafat-lüks ve gösterişten çok uzak ve ülkesinin mütevâzî imkânlarının idrâkinde olduğu bahsinde... Buna rağmen teklifleri, hazırlayanı kırmadan, ülkenin mütevâzî imkânlarını izah edebilmiş olmanın rahatlığı içinde feragatler istedi. O sırada Ata'nın yanında olan Ankara **Belediye Başkanı** Asaf İlbay Bey Ata'nın şu açıklamasını kaydeder (Atatürk'ün hususiyetleri, Asaf İlbay, sahife 56).

"-Biliyorsunuz, burası Cumhurbâşkanlığı Köşkü... Mülkiyeti devletin.. Benden sonra buraya Meclisin veya belki milletin doğrudan seçeceği zatlar gelecek. Bu eşyaların parasını benim şahsen verdiğimi Sizler biliyorsunuz ama, yarın bunu bilmeyenler içinde yanlış hükümler veren olmaz mı? Memleketen zarurî hizmetlerin yapılamadığı bütçe darlığı içinde israf yapıldığını düşünenler bulunmaz mı? Bir endişem de karar mevkiinde olanların şahsî arzularını devlete yükleme mevzuunda beni emsâl göstermeleridir. Bunu hiç istemem."

Sonra Selâhaddin Refik Beye döner:

"-Şahsî imkânlarım olsa bile, böyle mekânlara asgarî masraflarla rahat ve zevkli tefrişi tercih etme tercihindeyim. Beni anlıyorsunuz zannedirim" der.

- **ATATÜRK OLMASAYDI:** Osmanlı İmparatorluğu'nun kaybettiği topraklar üzerinde bağımsız veya mandaterliği ka-bullenmiş Onuç Devlet kuruldu. İhânetler, vefasızlıklar, ah-lâka dayalı siyasetlerin reddinde olan nice olaylar içinde...

Atatürk, bunların hepsini **olmamış** saydı ve dört yanımız-da kurulan bu yeni devletlerle dostluğu başardı.

Öyle örnekler verdi ki güç inanılır...

Mekke Şerifi Hüseyin, 1916'da devletine yani Osmanlı'ya isyan etmiş, Hicaz, Irak, Suriye ve Filistin'in kaybına temel sebeplerden birisi olmuştu: Üç oğlundan biri Ürdün, biri Irak, biri Hicaz'ın başına gelmişti. Mustafa Kemal Kolordu, Ordu, daha sonra da Yıldırım Ordular Grubu Kumandanı olarak on-larla dövüşmüştü.

Onları ve Balkanlıları, Birinci Dünya Harbinde savaştıkla-rımızı hiçbir şey olmamışçasına HEPSİNİ Ankara'da karşıla-dı. Ne ölçüde **İbret** ve hatta karşıdakiler için yüz kızartıcı olaylara sahne olmuş olsa dahi, geçmişin unutulmasının, kin yollarının açılmamasının, devlet ve milletlerin huzuru için ge-rekiyorsa aynı safta yer almanın akıl-mantık yolu olduğunu isbatladı. **Sadabât Paktı**'yla İran-İrak-Afganistan'ı aynı safta topladı. Yunanistan-Yugoslavya-Rumanyayla **Balkan Antan-tı**'na rehberlik etti "**Yurtta Sulh-Cihanda Sulh**" dedi.

Hem zafer ilâhı, hem barış mimârı olabilmek... ATATÜRK-de ikisi de vardı.

- **ATATÜRK OLMASAYDI:** San'at ve san'atçının değeri bugünkü düzeyine gelemezdi. Toplum içinde san'atkârı özle-nen mevki-makamların üstünde görmek ve bunu tescil ettir-mek **o günler**'de ancak O'na hâs özellikti: "**Hepiniz Mebus** (Milletvekili) olabilirsiniz, Vekil (**Bakan**) olabilirsiniz. Hatta Cumhurreisi olabilirsiniz. Fakat san'atkâr olamazsınız. Hayat-larını büyük bir sanata vakfeden bu çocukları sevelim (1927'de **Çankaya Köşkünde şehir tiyatrosu sanatkârları-nın da çağrıldığı ziyafet sofrasında**).

- **ATATÜRK OLMASAYDI:** Yaşanılan şartlar ne olursa olsun, istiklâl ve hürriyet için açıkça ifâdesi şart gayeleri, devlet literatürüne O soktu: Sakarya Zaferi öncesinde düşman topraklarının Polatlıdan duyulduğu ve devlet merkezinin Ankara'dan Kayseri'ye taşınması hazırlıklarının yapıldığı buhran günlerinde **Tekâlif-i Milliye** adı altında vatandaşın nesi var nesi yoksa yüzde kırkına el koyarken verilen senedlerle **ZAFERDEN SONRA AYNEN İADE** tâbirini Maliye Vekili Hasan Bey: "**ZAFERİN ELDE EDİLMESİ HALİNDE**" şeklinde değiştirmek isteyince, yerinden fırlamış: "*-Ne demek zaferin elde edilmesi hâlinde... Zafer ELBETTE elde edilecektir. Şüphemi ediyorsun?*" diye bağırmişti.

Zaferden sonra da, her yola başvurarak bu senedlerin sahiblerini buldukları yerlerde mülkî-askerî makamlarla aratmış, verdiklerinin bedelini geri almalarını temin etmişti.

Senetlerde "**Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi Başkanından**" olarak kendi imzası vardı.

- **ATATÜRK OLMASAYDI:** Bizler ve bizden sonrakiler, bir şahsî tercihini bir tarafa iterek, milleti için değişmesi şart bir çağ san'atı anlayışı adına fedakârlık örneği bulamazdık.

Açıklayayım: Atatürk, Türk Musikisinin her dalı üzerinde bilgi sahibi idi. ÇANKAYA'da uzun seneler, sahalarında ihtisaslaşmış ses-saz sanatçılarından seçkin topluluklar buldurmuştu. Bu, O'nun kişisel zevki, tercihi idi. Fakat dünyanın değer verdiği evrensel kıymeti olan sanat alanlarında Türk insanının yetişmesini, kitlenin sanat zevkinin bu miyâr ve mikyaslara uygun olmasını ısrarla istemiştir. Bakınız: Harf devrimi günlerinde, İstanbul'da Sarayburnu Parkında vatandaşlarıyla sohbet ederken, Doğu-Batı Musikisi üzerinde neler söylüyordu: "*-Bu gece burada güzel bir tesadüf eseri olarak Şark'ın en mümtâz (seçkin) iki musiki hey'etini dinledim. Bilhassa sahneyi birinci olarak süsliyen Münire-tül-Mehdiye Hanım, san'atkârlığında muvaffak oldu.*

Fakat benim Türk duyguları üzerindeki müşahedem (izlemimlerim) şudur ki, artık bu Musiki, bu basit Musiki, Türk'ün çok gelişmiş ruh ve hissini tatmine kâfi gelemez.

Şimdi karşıda medenî dünyanın musikisi de işitildi. Bu âna kadar Şark (doğu) Musikisi denilen terennümler (seslenişler) karşısında cansız gibi görünen halk derhal harekete ve fealiyete geçti (Millî Eğitimle ilgili Söylev ve Demeçleri, sahife:373).

Burada adı geçen Münire-tül-Mehdiye Hanım, Mısır'ın ünlü şarkıcılarındandı. O sahnede iken karşı gazinoda da Peşte'den gelmiş Macar orkestrası, Strauss'ın eserlerini icra ediyordu.

Konservatuvarı kurmak için gelen Carl Ebert'e şu söyledikleri hatırlanmaya değer: "*Siz, bir Nordik (Kuzey Avrupa) ülkesinde gibi kararlar alın. Türk insanının ruhunda her sahada muasırlık (çağdaşlık) vardır.*"

- **ATATÜRK OLMASAYDI:** Din ve Maneviyatı akıl ve mantıkla böylesine bağdaştıran bir başka insan bulamazdık.

O, din'in dünya'dan ayrılmasını bunun için kat'iyetle istedi. Fakat, İslâm dininin kural ve telkinlerini değerlendirirken, O'nun dayandığı akıl-mantık-halk psikolojisi terkibine, hiç bir ünlü ilâhiyatçı yetişemedi.

Sizlere bir **Zekeriya Sofrası** misâli vereceğim. Ben bunu, hemşiresi Makbule Boysan Atadan Hanımefendiden bizzat dinledim.

Zekeriya Sofrası, daha çok Ramazan ve sonrası günlerde, **yalnızca çiğ yeşillik yenilen sofra**'ya verilen isimdi. Duadan sonra yüce Tanrı'dan istenecek dileklerin yerine getirileceği inancı vardı.

ÇANKAYA Köşkünün biraz ilerisinde, Ağabeyi Atatürk'ün yaptırdığı evde oturan Makbule Hanımefendi, birgün köşke geldiğinde Ata kendisine: "*Canım çiğbörek istedi. Hazırlarsan sana akşam yemeğine gelirim*" der. O akşam Makbule Hanımefendiye arkadaşları **Zekeriya Sofrası**'na davetlidirler. Durumu Ata'ya anlatır ve ertesi gün için rica eder. Atatürk merakla sorar:

"*Nedir bu Zekeriya Sofrası?*" aldığı cevap üzerine "*Pe-ki*" der ama, beraberine Salih Bozok-Cevad Abbas-Nuri Con-

ker-Fuat Bulca gibi hemşiresinin Selânik' ten tanıdığı **eski arkadaşlarına**, Prof. Dr. Neşet Ömer İrdelp'le, İlahiyatçı-Dinler Tarihi Prof. Şemseddin Günaltay'ı da katarak hemşiresinin evine gider.

Orada, Mareşal Fevzi Çakmak'ın refikası Fitnat Hanımefendi, İsmet İnönü'nün refikası Mevhibe Hanımefendi, Celal Bayar'ın refikası Reşide Hanımefendi ve çevrede oturan şahsiyetlerin eşleri vardır. Ata'yı görünce şaşırان hemşiresi, önce karşı çıkar: "*Bu sofraya oturmak için iki rekât namaz kılmak, niyet tutmak gerekir.*" der. ATA gülerек: "*Namazımıza sen karışamazsın. O, Allah'la kulları arasındaki mevzu. Niyete gelince: Merak etme, hepimizin ülkesi ve şahsı için niyetleri vardır*" der arkadaşlarıyla yemek salonuna girer, hepsini selâmlar ve kendilerine ayrılan yerlere otururlar.

Sofrada sadece ve yalnızca **çiğ sebzeler** vardır: Yenebileceklerin tümü böyledir.

Atatürk, onlardan iştahla yerken, Üniversitede **Dinler Tarihi hocası** olan Şemseddin Günaltay'a sorar:

"Acaba bu ZEKERİYE SOFRASI'nın asıl sebebi nedir?"

Aldığı cevabı dinler, sorusunu Tıp Profesörü Neşet Ömer Beye sorar, onu da dinler.

Sonunda der ki:

"Ben biraz farklı düşünüyorum. Dinlerin âdet-geleneklerinin daha reel, gerçekçi sebepleri olmak lâzım. Bu ZEKERİYA SOFRASI, adından da anlaşılacağı üzere sanırım Musevî'likten kalmış. Onlarda da oruç var bilirsiniz. Bizde Ramazan ayında sahur ve iftarda bol yağlı-şekerli-unlu maddeler ile bol et yenilir, bunlar da mide rahatsızlıklarına yol açabilir. En iyisi şifalı da sebze ve tercihen çiğ sebze yönümesidir. Bu kuru tavsiye olarak telkin edilse kimse almaz, ama bir niyet ve o niyetlerin gerçekleşeceği söylenirse câzib gelir. İşte bizim hemşiresinin şu sofrası gibi..."

Bence dinleri ve dinlerin tavsiyelerinin bu istikamette (yönde) ele alınması onların geçen zamana rağmen değerle-

rini kaybetmemiş olanlarını ötekilerden ayırmaya yarar: Şu Zekeriya Sofrasında olduğu gibi..."

Ne dersiniz?

- **ATATÜRK OLMASAYDI:** Türk Milleti için kusur (**eksiklik, nasıbsızlık**) olarak gösterilen haksız-yersiz-kasıtlı-mantıksız iddia ve kanaatler sona kadar yerinde kalacaktı.

Bunlardan birisini, iki defa Postnişi-i Hazret-i Mevlâna olan Veled İzbudak (1) Çelebi anlatır. (Bilinmiyen Atatürk'ten Hâtıralar, Münir Hayri Egeli)

"-Tarih-Dil mevzularıyla yakından meşgul olduğu devreydi. Zaman-zaman Çankaya'daki toplantılarında davetli olarak bulunuyordum ve arzusu üzerine Dil Kurumunda aktif vazife almıştım. Din ve Tasavvuf mevzuları üzerindeki hizmetlerim de malumu idi. Böyle bir araştırma toplantısında birden bana hitab etti:

"-Sizden bir ricam olacak, dedi, bir ülkeye ve millete AL-LAH katından bir Peygamber neden gönderilir?"

Şu cevabı verdim:

"- O ülke ve millet veya kavim bilinen ve benimsenen ilahî emirler, ahlâk nizamı ve imân şartlarını külliyyen inkâr ve dünya için menfi misâl olursa, onları doğru yola sevk için Cenab-ı Hak tarafından vazifelenirilir. Bütün semavî kitabların birleştiği hakikat budur."

(1) Veled Çelebi İzbudak (1869-1953) son devir Türk bilim dünyasının temel şahsiyetlerindendir. Türk Tarihi ve Dili üzerinde temel eserler verdi. Azerice, Uygurca, Kıpçakça, Türkmençe, Tatarca'nın yanında Farsça-Arapça-Urdu dillerini biliyordu. Mevlâna Celâleddin'in onsekizinci göbekten torunuydu. Türk Ocaklarının manevî mimarları arasındadır. Millet Meclisinin II, III, IV, V' inci devrelerinde Kastamonu, VI devresinde Yozgat milletvekili idi. Başlıca eserleri arasında, Fuzulî'nin Soykökü ve Su Kasidesini yorumu, Mevlâna'nın Vasiyetinin yorumu, Menkibe ve Rubâiyat (dörtlükleriyle) Mevlâna, Türk Diline Methal (giriş) Büyük Türk Lugatı, Türk Atasözleri yorumu vardır. TÜRK YURDU'dergisi ve gazetelerde çkmış yazıları sahalarında temel kaynak niteliği taşır.

İki defa Mevlâna Postnişinliğine seçilmiş, Birinci Dünya Harbinde kurduğu Mevlevî Mücahitler Alayı ile Hicaz-Filistin cephelerinde savaşa katılmıştı.

Nasıl derinden bir nefes aldığı, yüzündeki memnuniyet hatları, başıyla tasvibkâr hareketleri halâ gözlerim önündedir. Dedi ki:

"- Evet... çok haklısınız. İşte bu sebebledirki Yüce Tanrı, Türk ülkelerine ve milletine, bir Peygamber göndermek ihtiyacı duymamıştır. Çünkü Türk milleti, İslâmiyetten çok çok zaman önce VAHDANİYET (TEK TANRI) inancına sahibti ve ahlâk yapısını bir Peygambere muhtaç olacak kadar hiçbir devirde kaybetmedi. İnsanoğlunun yaptığı putlara tapmadı."

Sonra da şu açıklamada bulundu:

"-Geçenlerde Ürdün Emirî Abdullah memleketimizde idi. Sohbet sırasında mevzu, İslâm Alemi için mukaddes sayılan beldelere intikal etmişti. Biliyorsunuz, bu zatın babası Mekke Emirî Şerif Hüseyin Paşa, I. Dünya Harbinin en buhranlı devrinde, devleti Osmanlı Hakanlığına, İngilizlerle işbirliği yaparak isyan etmiş ve Hicaz-Filistin cephesinin düşmesine asıl sebep olmuştu. Emir Aptullah, Üç Peygamber Hz. Musa, Hz. İsa ve Hazret-i Muhammedin aynı mıntıkada ve aynı kavimler, yâni Samî akvam, Musevîler ve Araplara gönderildiğini, bu sebeble bu beldelerin Musevîlik-İsevîlik-Muhammedîlik için Mukaddes olduğunu, bu kudsiyetin de devam ettiğini hatırlattı.

Biliyorsunuz biz Türkier, İslâmiyeti VAHDANİYET (TEK TANRI) inancını getirdiği için kabul ettik ve onun cihan hareketi olabilmesini kafa ve kılıcımızla biz temin ettik. Eğer Türkler Müslüman olmasaydı İslâmiyet, Musevîlik gibi mezii bir din olarak kalırdı. İslâm âlemine bu hakikati anlatmak lâzımdır. Araplar topraklarında üç semavî din peygamberinin gelmesiyle iftihar ederler ve üstünlük iddia ederler. Bizi de böyle bir nasibden mahrum olduğumuz için küçümserler. Aslında bu bizim ahlâk ve insanlık benliğimizi, hiç bir devirde bir Peygambere muhtaç olacak kadar kaybetmemiş olmamızın ilahî takdir ve tasdikidir. Çünkü hangi Peygamberin nerede irşâd vazifesi ifâ edeceği, Tanrı'nın takdiridir.

Bu hakikatleri idrâk edebilmiş din adamlarımızın milletinize bu gerçekleri anlatarak o topraklarda aradıklarının asıl

ilham ve kudret kaynağının kendi vatani olduğunu, karşıdakilerin cedlerinin ayıbını kapatmak için uydurduklarına inanmalarını temin etmeleri aslî vazifedir."

- ATATÜRK OLMASAYDI: "-Ülkemiz ve milletimiz üzerinde asırlarca oynanmış haksız-ahlâksız senaryoların tortularından kurtulamazdık. O'nun müstesnâ kişiliğinin yarattığı hayranlık Türk milletinin gerçek yapısını kavrama yolunu açtı.

Ne yazık ki bugün unutulma eşiğinde olan gerçeğin tipik isbatları arasında, Türk Millî Mücadelesinin zaferiyle devrilmiş ünlü İngiliz devlet adamı Lloyd George'un şu itirafı vardır: "*Mevcut unsurlar, devleti idare-askerlik-maddî hatta manevî kıstaslar, Türklerin Sevr şartlarını kabul etmekten başka yolları olmadığını gösteriyordu. Türkler, on yıl içinde üç harbe girmişler, üçünü de kaybetmişlerdi. Orduları silâhlarını bırakmış, limanları, demiryolları, başlıca beldeleri işgal edilmişti. Elle tutulur, gözle görülür hiç bir imkâna sahip değildiler. Sadece ben değil, Sulh Meclis-i Alisinin (Yüksek Barış Kurulunun) Fransız, İtalyan, Amerikan devlet adamları da aynı düşüncede idiler. Fakat karşımıza, tarihin ancak bir taraflarının dehâsına şahadet ettiği fevkalâde insanların meziyet ve yaratıcılık vasfının hepsine sahip bir insan çıktı. Böyle bir insana mağlub olmak dahi mazhariyettir. O'nun şahsında Türk milletinin hakikî muhtevâsını görebilmiş olmamız da istikbâlde bizden sonrakilerin hatırlaması şart vazifedir."*

Yunanistan'ın son Anadolu macerasının mimârlarının başında gelen bu İngiliz devlet adamına benzer ve O'nun kişisel üstünlüklerini milletinin yapısı olarak görenlerin sözleri ve tesbitleri cildler tutar.

Bu tesbitler üzerinde kendisi ne düşünmüştür?

Zamanının ünlü Biyografî üstadı Alman Emil Ludwig 1934'de Atatürk'ün hayatını yazmak için Ankara'ya gelmişti. Eserleri arasında geçmişin ve yaşanan devrin iz bırakmış nice şahsiyeti vardı.

O günlerde Polonya Cumhurbaşkanı, çok ünlü bir piyanist, bir virtüöz olan İgnas Jan Paderevsky'nin hayatını yazıyordu. Mustafa Kemal kendisini kabul ettiğinde, önce bedenî

hususiyetlerini uzun-uzun tetkik etmesi Genel Sekreteri Hikmet Bayur'un dikkatini çekmişti. Nitekim soysopu üzerinde bilgiler edindikten sonra Hikmet Bayur'a ATA'nın musiki ve bilhassa keman-piyano ile meşgul olub olmadığını sormuş, Bayur'un bu soru üzerine şaşkınlığını görünce şu açıklamayı yapmıştı:

"İzah edeyim: Atatürk'ün parmakları daha çok bu müzik âletleriyle meşgul olanların bâriz hususiyetleridir. Meselâ Paderavsky'ninki böyledir. Size rica edeceğim: Bana bir elinin parmaklarını bir kâğıda çizer, verir misiniz?"

Atatürk, bu isteğe tebessüm etmiş, daima nâzik ev sahibi olarak arzuyu yerine getirmiş, fakat tarihçinin yanlış hüküm vormemesi için şu açıklamayı yapmıştı:

"-Bana ailemde zafer kazanmış büyük kumandanlar olub olmadığını sormuştunuz. Size yoktur cevabını vermiştim. Şimdi parmaklarımı ömrü savaş meydanlarında geçmiş bir askerde yadırgadığınızı seziyor gibiyim. Size kestirmeden bir açıklama yapacağım: Eğer bende bazı fevkalâdelikler görüyor-buluyorsanız bunları sadece ve yalnız TÜRK OLMAMA, TÜRKLÜĞÜME bağlayınız. Bu ülkenin bütün insanları temelde benzer yapı içindedir. Hatta kusurlarımızda bile... Biz bu aynı kaynağın kök sağlamlığı ile milliyet ve devlet yapısını muhafaza edebilmiş müstesnâ milletiz. Sadece ben değil, tarihte bu büyük millete sahalarında hizmet edebilmişler varsa, hupsinin ilham kaynağı aynıdır."

- **ATATÜRK OLMASAYDI:** Hayatında olduğu gibi ölümlünde de bağrından çıktığı milletini o günlerden-bugünlere dünya gündeminde tutabilmiş bir başka insana sahip olamazlık...

Atatürk'ün naaşı, tahnit edilmiş olarak, 19 Kasım 1938 sabahı Saat 08.21'de top arabasına konularak Ankara'ya götürülmek üzere Dolmabahçe Sarayından alındı. Hükûmetin **Protokol Heyeti** olarak tesbitlediği yirmiyedi kişi arasında, Cizretesini ve Anadolu Ajansını temsil etmiş olan bir ben buğun hayattayım.

Tarih ortadadır: Değil sadece yirminci yüzyılda, geçmiş devirlerde de bir fâninin hayata vedaı, ATATÜRK'ünkü kadar cihanda alâka görmemiştir.

Hayatında olduğu gibi, ölümünde de bu topraklarda yaşayan dilleri-dinleri-ırkları ayrı insanları **ideallerinin çevresinde** toplamıştı: Dolmabahçe'yi Galata köprüsüne bağlayan yol üzerindeki caddenin iki tarafından Türk olmıyan cumhuriyet vatandaşları, çoğunlukla Rumlar-Ermeniler-Museviler oturuyorlardı. Kortejimiz geçerken tıklım-tıklım insan başı sarkan pencerelerden yürekten feryatlar yükseliyor: "*Atatürk, bizleri bırakıp nereye gidiyorsun?*" feryatları ayyuka çıkıyordu. O tarihlerde birbiriyle bitişik bu dar cepheli evlerin pencerelerini süsliyen saksı çiçekleri kortejin üstüne adetâ yağlıyordu.

Trenimiz ertesi sabah şafağa yakın Polatlı'ya doğru ilerlerken ellerinde meş' aleler kadınlı-erkekli Türk insanı adetâ trenin yolunu kesmek istercesine yollara dökülmüştü: "*Ata... Ata... Bizleri Gimplere Goyun da Gidiyon?*" feryatları yeri göğü inletiyordu. Ben, meselâ Erzincan büyük zelzelesi gibi felaketleri görmüşümdür: Ana-babalarını, eşlerini, evlâtlarını top-rağa "**Allah verdi, Allah aldı**" tevekkülü içinde gözyaşlarını kalbine akıtarak sâkin durmıya çalışan Türk halkı, O'nun bu ebediyet yolculuğuna adetâ isyan etmişti, havsalası almıyordu. Dolmabahçe yolu üzerindeki evlerin sâkinleri Museviler--Rumlar-Ermeniler ile bu Anadolu köylüsü; altıyüz yılı aşkın komşu yaşamışlar, ama din-dil-ırk farklılıklarını korumuşlardı. ATATÜRK'ü uğurlarken aynı acının elemi bölüşüyorlardı.

Buna şâhidimdir.

Hayatında olduğu gibi, ölüsü ile de **bu toprakların istisnâsız bütün insanları'** nı kementlemiştir.

O'nun devrinde Büyük Millet Meclisinde yer alan Musevî-Rum-Ermeni Milletvekillerini tasfiye edenler inanılması güç bir hatâ irtikâb etmişlerdir: "*Birimiz, hepimiz, hepimiz birimiz için*" demişti ama, bu teşhisinin bütün şartlarını eşsiz Humanizması içinde **devlet siyaseti** yapmıştı.

Dünya nasıl ayağa kalkmıştı?

Almanlar, Birinci Dünya Harbinin destan gemisi Emden Kruvazörünün çapasını taşıyan seçkin denizci, havacı, karacılarını göndermişlerdi. Çanakkale'de dövüşüp yendiklerinden hayatta kalan İngiliz Mareşali Birdwood, kötürüm ayaklarıyla elinde Müşir asâsı ile gelmişti. Kaçıp canını kurtarabilen Yunan Kumandanlarının kıdemlisi Plâstras oradaydı. Hayatında olduğu gibi ölümünde de kinleri-düşmanlıkları-nefretleri sevgi-saygıya dönüştürmeyi başarmıştı.

Amerikan Başkanı Roosevelt: "*En büyük arzumu beraberimde götürmek acısı içindeyim: Hasretim, Beyaz Ev'de vazifem tamamlandığında bu çok büyük insanı memleketinde ziyâret etmekti*" demişti. Macar Peşti Hirlap Gazetesi şöyle yazıyordu: "*Dünya O'nun ölümü ile fakir düşmüştür.*"

Ya İspanyol ARRİBA'daki satırlar bir **çap kıyaslaması'**-dir: "*İnsanlar Everest tepesine eriştiler. Fakat Mustafa Kemal'e erişmezsiniz: Siz ona yaklaştıkça o irtifâ (yükseklik) kazanır ve aradaki mesafe ebediyen bâki kalır.*"

Aramızdan ayrılışı üzerinden ELLİBEŞ yıl geçti: Söyler misiniz? Günümüzde de Türkiye'nin dünya dilinde yer bulabildiği herhangi bir olayda, adını, milletinden söküp almak mümkün mü?

OLMASAYDI bunların hangisi olabilirdi?

- **ATATÜRK OLMASAYDI:** Ülkelerine ve milletlerine hizmet etmiş insanlar, emeklerinin şükrânı olarak kendilerinin hatırlanmasını istemişlerdir. Atatürk se ancak, gösterdiği hedeflere erişildiği zaman hatırlanmasını istemiştir. OLMASAY'dı bu muhteşem gaye feragati asaletinden mahrum kalacaktık.

Cumhuriyetin ONUNCU YIL KONUŞMASI **siyasî vasiyetli** yapısındadır.

El yazılı aslının beşinci sahifesinde, anlatmak istediklerini şu cümlelerle tamamlamıştı:

"*Bugün aynı imân ve kat'iyetle söylüyorumki, Millî ülküyü tam bir bütünlükle yürütmekte olan Türk Milleti az zamanda*

*bütün medenî âleme büyük millet olduğunu bir kerre daha ta-
nıtacaktır.*

Ne Mutlu Türk'üm Diyene..."

Sonra, bilinmez nasıl bir duygu ile, bu son satırı çizmiş, başına 5/1 ve 5/2 işaretlerini koyduğu **iki sahife** daha ilâve etmiştir.

*"-Asla şüphem yoktur ki Türklüğün unutulmuş büyük me-
denî vasfı ve kabiliyeti bundan sonra ki inkişafı ile, âtinin yük-
sek medeniyet ufkundan yeni bir güneş gibi doğacaktır.*

*Bu söylediklerim hakikat olduğu gün senden ve bütün
medenî beşeriyetten dileğim şudur:*

Beni hatırlayınız.

Türk milleti;

*Ebediyete akıb giden her on senede, bu büyük millet
bayramını, daha büyük şerefler, saadetler, huzur ve refah i-
çinde kutlamayı gönülden dilerim.*

"Ne Mutlu Türk'üm diyene."

Ve, metni temamladıktan sonra **ATATÜRK'ÜN KENDİ EL
YAZILI ASLI'nın** foto-kopisinde gördüğünüz üzere, 5/1'inci sa-
hifede görüldüğü gibi.

Oslo Güneşim yakturken Türkiye-
liğim umutlanmış büyük
medeni Vurfi ve kaliliyeti
bundan soraki intikafı ile,
atimini. Yüksek medeniyet
istikândan yeni bir çinç
gibi doğacaktır

~~Bu söylediklerim Hakkında
olduğu gibi senden ve luttun
mellen hoşniyetten dileğim
şudur :~~

~~Beni Hatırlayınız~~

Türk milleti
Ebediyete atıp çiden Her an
seneler, bu büyük ^{millet} Bayramınız

ve
sloha büyük şerefler, sadakeler
~~Saltık~~, ve Huzur ve refah içinde
kutlu komoni gömülden
dilerim

ne mutlu Türkün
diyene

"-Bu söylediklerin hakikat olduğu gün senden ve bütün medenî beşeriyetten dileğim şudur:

Beni hatırlayınız."

Cümlelerini eliyle çizmiştir.

Bu çizmenin de ibretli safhası vardır:

Hazırladığı konuşmayı, eski Genel Sekreteri, Maarif Ve-kili ve Afgan Kralı Emanullah Han'a Türkiye'de gördüğü deği-şiklikleri ülkesinde tatbik ederken şartları tetkik ve fikir vermek için gönderecek kadar düşüncelerine değer verdiği rahmetli Hikmet Bayur'dan okumasını istemiştir. Bayur, gös-terdiği hedefler gerçekleştiğinde **kendisinin hatırlanması** şartını, eninde-sonunda mukadder **vedâ**'ı düşündürdüğünü, milletini bu emsâlsiz bayramda, onu kendisine kazandırmış ovlâdının ayrılışı hüznü ile dertlendirmemesini istemiştir.

ATA, bu düşünceyi dinleyince tereddüd etmiş, sonra gü-lümsiyerek kendisine:

"-İleride bu tavsiyeden nâdim olmamanı temenni ederim" demiş ve burada gördüğünüz gibi çizmiştir.

Herşeyi; milletinin vefâsına, kadirbilirliğine ve esirgenme-miş emekleri kalbinde ve hâfızasında koruyacağı inancına emânet ederek...

Emânet **olduğu yeredir**.

O'na lâyük olub olamamışlık da bizlerden cevap bekleyen norudur.

ATATÜRK OLMASAYDI'yı bu soru ile noktalıyorum.

Cemal Kutay

Bursa, Mayıs, 1993

KAYNAKÇA

- **ATATÜRK DEVRİ** ile alakalı kendi eserlerim: (Cumhuriyetin onbeşinci yıl kitabı-Türkiye İstiklâl ve Hürriyet Mücadeleleri Tarihi (yirmi cild)-Kurtuluş ve Cumhuriyetin manevî mimarları-Bilinmeyen Tarihimiz (dört cild)-Örtülü Tarihimiz (iki cild)-Sizli Tarihimiz (ik cild)-Beklenen Adam (Atatürk'ün yarıda bıraktıklarını tamamlayacak olanın not defteri)-Atatürk'ün son günleri-Ardında kalanlar-MİLLET ve TARİH KONUŞUYOR mecmuaları cildleri.)

- **Kaynakçalı Atatürk günlüğü** (Prof. Dr. Utkan Kocatürk)
- **Sınıf arkadaşım Atatürk** (Ali Fuad Cebesoy)
- **NUTUK** (Gazi Mustafa Kemal)
- **Atatürk'ün Almanya gezisi** (Mehmed Önder)
- **Türkiye Büyük Millet Meclisi zabıt (tutanak) dergileri.**
- **Atatürk'den Hatıralar** (Hasan Rıza Soyak)
- **Anafartalar muharebatına ait tarihçe** (Mustafa Kemal)
- **Anafartalar kumandanı Mustafa Kemal ile mülâkat** (Ruşen Eşref)
- **Atatürk'ün söylev ve demeçleri** (üç cild) **Tarih Kurumu**
- **Atatürk ve Türk Kadın haklarının kazanılması** (Afet İnan)
- **Büyük kardeşim Atatürk - anlatan: Makbule Atadan**
- **İstiklâl Harbimiz** (Kâzım Karabekir)
- **Erzurum'dan ölümüne kadar Atatürk'le beraber** (Mazhar Müfit Kansu)
- **İslâm Ansiklopedisi** (Atatürk maddesi)
- **Kemal Atatürk ve Milli Mücadele Tarihi** (Enver Behnan Şapolyo)
- **Diyanet cephesinden Atatürk inkılâbları** (M. Celal Saygın)
- **Atatürk sevgisi** (Tarık Yolaçan)
- **Atatürk'ün hayatında kadınlar** (Altan Deliorman)
- **Atatürk'den bize** (M. Sunullah Bayar)
- **Din, toplum ve Kemal Atatürk** (Ercümen Demirer)
- **Din ve insan psikolojisi** (Dr. Niyazi Köymen)
- **Kur'anın nasih ve mensuh âyetleri** (Ahmed Gürkan)
- **Manzum Dualar** (Enver Tuncalp)
- **Çankaya** (Falih Rifkı Atay)
- **Kur'an-ı Kerimden İlhamlar** (Behçet Kemal Çağlar)
- **Atatürkçülük nedir?** (Falih Rifkı Atay)

ATATÜRK OLMASAYDI

İsimli eserin yayınlanmasına katkıda bulunan kişiler

A - TÜZEL KİŞİLER

1. DARDANEL Gıda Sanayii A.Ş
2. MERTKİM Kimya Sanayii A.Ş
3. MOBİL OIL T.A.Ş
4. NETAŞ Northern Elektrik ve Telekomünikasyon A.Ş
5. PEKİNTAŞ İnşaat Sanayii A.Ş
6. SURTEL Kablo A.Ş
7. TEKFEN Holding A.Ş
8. TEKFEN İnşaat ve Tesisat A.Ş
9. TÜRK YTONG Sanayii A.Ş
10. YÖNET Yeminli Mali Müşavirlik ve Denetim A.Ş

B - GERÇEK KİŞİLER

11. Reşat ALATALI
12. D. Fikret AYKAN
13. Sema BAĞCI
14. Ahmet BERKER
15. Toni CAUKİ
16. Kutlu ÇUBUKÇUOĞLU
17. Osman DRAMAN
18. Naci ENDEM
19. Subutay GENCEL
20. Metin GÖKER
21. Tarık GÜCÜYENER
22. Erol GÜNER
23. Hasan GÜRÇAY
24. Cemal HASDEMİR
25. Ahmet HATİPOĞLU
26. Adem KALABAK
27. Önaç KANAN
28. Nejat KİPER
29. Kutlu MEMİŞOĞLU
30. Tümer MÜFTÜOĞLU
31. Enver ÖZSOY
32. Erol PELİSTER
33. Özcan SAİM
34. Abdullah SARIKAYA
35. Ömer SUNMAN
36. Erol TEZCAN
37. Alp TIRYAKIOĞLU
38. Kazım TURGAY
39. Arto VARTANYAN
40. Nami YALÇIN
41. Arsen YARMAN
42. Sümer ZEYBEKOĞLU

Not : Bu liste, katkıda bulunupta adının açıklanmasını istemiyen kişileri kapsamamaktadır.

**Bu beş kitap okunmadan Türkiye'nin
son yüz senesi için doğru hüküm
vermek mümkün değildir.**

Cemal Kutay

**OSMANLIDAN CUMHURİYETE
YÜZYILIMIZDA BİR İNSANIMIZ:**

HÜSEYİN RAUF ORBAY (1881-1964)

Tek bir kişinin yaşantısı'nın, Sultan Hamid'in son onyılından başlayarak İmparatorluğumuzun hayat sahnesinden çekilişi, **yokolma'nın** dünya kararı hâlinde karşımıza dikildiği kapkaranlık günlerden millî mücadele mucizesi, cumhuriyetin ilk ümit yıllarının içine nasıl yerleşmiş olduğunu, cevap arıyan sualleri, sislere itilmiş hakikatleri ve günümüzdeki mirâsı ile **beş cilde sığdırılabilmiş kitab'da** bulacağınızı açıklamakla kalmıyor, isbat hakkım saklı olarak: **"-Bu kitap okunmadan Türkiye'nin son yüzyılını kavramak mümkün değildir"** diyorum: Ülkenin yaşama ortalamasının, yüzaltmışbir telif eserin insanboylarını aşan emeğin sahibi kıdemli tarihçisi olarak...

Evet... Güç inanılır, ama gerçek...

RAUF, hayatının **çok yanı** ile gayrıda yaşanmamış olayların orijinal şahsiyetidir: Yirmidört yaşında deniz kurmayyüzbaşı olarak, Amerika'da inşa ettirilen MECİDİYE kruvazörünü getiren ve Padişah Abdülhamid tarafından, **Osmanlı donanması umum müfettişliğine Ferik (Or) Amiral** rütbesiyle vazifelendirilen Kaptan Bagnam Paşa ile Amerika'ya gidişinde, başkan Theodor Roosevelt tarafından, başkanın şahsına elyazısı ile gönderdiği bir mektub

sonucu protokoldişı kabulü ve ancak Amerikanın başkanının hususî ile izni **dünyanın yeni buluşu** denizaltılar üzerinde inceleme izni almış İLK ve SON yabancı şahsiyet olmasıyla başlayan bu özelliği, diyeceğimki, gözlerini kapamasına kadar hatıra gelebilecek çeşitli sahalarda devam etmiştir: Çok zaman gerilerde, ama olaylara yön vererek... Hakikî yapısı ile halâ bilmece olan Sultan Hamid'i, 1904-1906 Japon-Rus savaşında harbin kaderini çizen deniz muharebelerinin gelişmelerini geceleri muharib donanmalarının flâmalarıyla tâkib eden Osmanlı Hakanına Bagnam Paşanın açıklamalarını çeviren O'dur. Otuzüç yıl, Sultan Aziz'in tahttan indirilmesinde donanmanın rolünü adetâ cezalandırmışçasına harb gemilerini limanlara bağlayıp çürüten aynı Padişahın, Avrupa'ya İLK denizaltıyı ülkesine getirme girişiminin bu çelişkiyle yaşamış tek şahidi de O'dur. İngiltere monarşisinin demokrasi yapısını, Lâtin tipi Fransaninki ile görerek ve yaşiyarak kıyasliyabilen ve bu sebeble 1925'de temel gayesi Cumhuriyeti daha sonra itildiği oligarşi diktasının uzağında tutabilmek çabası TERAKKİPERVER CUMHURİYET FIRKASI bu kıyaslamanın bahtsız denemesi oldu. Girişimin fikir mimârının da, yeri boş çağdaş Türk kadın şahsiyeti Halide Edib Adıvar olduğunu da, beş cildin bin-bir hakikatinden sadece **birisi** olarak belgeleriyle beraber o sahifelerde bulacaksınız.

Ve,

Tekrar ediyorum: Misaller vermiye kalkıştığınızda, **müstakill kitapçık** hacmına sığamayacak nice-nice sisler içindeki son yüz-yılı **tarikh aydınlığı'nın** ışığında **doğru**'yu belgeleriyle sıralamış tarafsız-çıkarsız-arddüşüncesiz-politikasız ve sadece **gerçekleri** aramış-derlemiş bir emeği alâkaya lâyık görüyorsanız edinin... Çok sık, ve sadece siyasi rejim olarak değil, şahsî haysiyetimiz hücceti olarak kullandığımız **ÖZGÜRLÜK** sözcüğünün gerçek yapısına da belki daha çok saygı duyarsınız...

*** *** ***

FİYATI : 5 Cilt 500.000 TL.

İsteme Adresi : Kazancı Kitap Ticaret A.Ş.

İsakpaşa Mah. Çayıröğlü Sk. No: 14

34400 Sultanahmet - İSTANBUL

Tel : 516 84 07 - 516 84 08

Fax : 517 02 18

OTUZBİR MART 85. yaşında

bir
"GERİDÖNÜŞ"ün
mirası
(1909 - 1994 ve ?)

23 temmuz 1908'de ilân edilen İKİNCİ MEŞRUTİYET, se-kizay yirmigün sonra, 13 nisan 1909'da, kanlı-kinli "**bir GERİ-DÖNÜŞ ayaklanması**" ile karşıkarşıya kaldı. Tarihlerimiz, eski takvim ifâdesiyle kısaca OTUZBİRMART İRTİCAI derler.

Aradan seksenbeşyıl geçti.

Ayaklanmanın temel gerekçesi **şeriat-kadın haklarına karşı çıkma - batılı yaşama düzeninin reddi esaslarına dayanıyordu.**

Seksenbeşyıl önceki ihtilâl asker ayaklanması ile başla-dı, başarıya ulaştığı sanıldı, **daha kudretli** bir asker karşı-koymasıyla bastırıldı.

Bugün 1994...

1994 Türkiyesinde AYNI HEDEFLERE dönük İLKİ'nin mi-râncıları var.

Bugünküler, siyasî partileri-gizli/açık tarikatleri-üniversite-ler dahil her kademe ve yapıda okulları-kursları-vakıfları-der-noklari-yayınları-radyo/televizyonları, iç/dış teşkilâtları, kınıncı TAM KADRO ile geliyorlar:İLKİ'nin gaye ve hedefleri-ri, doğışen zamanın şartlarına mehâretle kılıflıyarak: MİLLİ İ-HADE diyorlar ve diyecekler, S A N D I K'tan çıkacaklar...

Ve, bu tempo ile ON YIL sonra iktidardalar.

O GÜNLERE kadar kopkoyu ilkel bir Arap-Acem ümmetçiliğinin ideolojide-tatbikatta; zaman-mekân plânını takvim yaprakları hassasiyetiyle kronojiye bağlamış olarak...

"bir

GERİDÖNÜŞ'ün

mirâsı

'nda ÖNCEKİ'nin bilmeceleer örülü içyapısını, bâkir belgeler-hâtıralar, iç/dış tesbitlerle beşyüzelli sahifeye ulaşmış bir cild hâlinde Kazancı Müessesesi, umuyor ve temenni ediyorum, kanlı-kinli GERİDÖNÜŞÜN seksenbeşinci yıldönümü 1994 yılı içinde ibretinize sunmuş olacak... Belki hayâl ama kapalı gözleri bir lahzacık da olsa açabileceği ümidini beraberinde getirerek.

Sanıyorumki son satır'a geldiğinizde, bugünedek rejimin garantisini sayılan varlıkların, GERİDÖNÜŞ'ün bugünkü mirâscılarının içden- dıştan beslenen taktikleri önünde nasıl şaşkın ve çâresiz kalacaklarını ister-istemez düşünecek, gaflet yadığınızda umursamaz başınızı rahatsız hissedeceksiniz.

*** *** ***

FIYATI : 125.000 TL.

İsteme Adresi : Kazancı Kitap Ticaret A.Ş.

İsakpaşa Mah. Çayiroğlu Sk. No: 14

34400 Sultanahmet - İSTANBUL

Tel : 516 84 07 - 516 84 08

Fax : 517 02 18

Değil hayattayken, aramızdan ayrılışının ilk yıllarında da "ATATÜRK OLMASAYDI" sorusu, düşünülmesi bile mümkün olmayan ihtimaldi. "OLMASAYDI"nın ardındaki yaşanmış veya unutulmamış karanlık tabloyu düşünebilecek yürek taşlaşırdı.

Elinizdeki kitapçık "ATATÜRK OLMASAYDI", Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerini, ATATÜRK'ün fikri oluşumlarını nasıl ve hangi olay sonucu sağladığını ve uygulama alanına soktuğunu; kısmen de olsa dünyanın üzerinde yaşadığımız, kıtaların bulunduğu hassas bölgesinin nasıl olduğunu ve nasıl olabileceğini, sorulu-cevablı diyalog içinde tesbite çalışıyor.

Dünleri-bugünleri-yarınları, tarih aydınlığı'nın, sadece doğruyu ve gerçeği gösteren aynasına getirerek...

O devri yaşamış, önde gelen insanlarını tanımış, altmış seneyi aşmış arasız emekle verdiği 161 eserinin büyük bölümünde Atatürk öncesi ve sonrası'ni sergilemiş, ülkenin kıdemli tarihçisi, seksenüç yaşındaki ben Cemal Kutay: gördüklerimi ve görebildiklerimi satırlaştırmağa çalıştım.

Vicdan rahatlığı ile gözlerimi kapayabilmek için...

SANAL KÜTÜPHANE

<http://sanalkutuphane.blogspot.com>

